http://rcin.org.pl

XVIII. I, 326
http://rcin.org.pl

Filipiki Demostenesa
przekładu Ignacego z Nagurek
Nagurczewskiego
profesora Szkoły Rycerskiej J. K. M.
wydane w Warszawie.
1774

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

FILIPIKI
DEMOSTENESA
TOM I.

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

№ 161

FILIPIKI
DEMOSTENESA

Z przyłączeniem uwag historycznych i politycznych.

PRZEKŁADANIA

Ignacego z NAGURK

NAGURCZEWSKIEGO

PROB: RADZ: PROF: RHET: I HIST: W SZKOLE RYCERSKIEY J. K. MCI I RZEPLTEY.

TOM I.

W WARSZAWIE
W DRUKARNI NADWORNEY J. K. MCI.
ROKU 1774.

http://rcin.org.pl

Ze zbiorów
XVIII. 1. 326

Nic niemamy nad dawnych więcey, iako we wszystkim, tak i w krasomowstwie. Tamtym przyrodzony i własny z rozsądkiem dowcip był Mistrzem pisania; my zaś, co naśladuiemy to umiemy, że się rzec może, iż naymędrsze teraźnieyszego wieku pisma, iest biegłe tylko potrafienie dawnego. Tą drogą idąc, ktorą nam starożytność pierwey okryśliła, niemożemy mieć nagany, i iest iakaś powaga i poszanowanie nadane dawnym pismom y Autorom.

Xiąże Stanisław Wielki LUBOMIRSKI niegdy Marszałek W. K. w Rozmowach politycznych o stylu mowienia.

http://rcin.org.pl

DO
KROLA POLSKIEGO
STANISŁAWA AUGUSTA.

NAYJAŚNIEYSZY PANIE NASZ MIŁOŚCIWY.

Demostenes w Grecyi niegdyś Mowca wielki (ieżeli kto w porownaniu z wymową W. K. Mci Pana mego Miłościwego może być, albo się nazwać wielkim) przychodzi do Tro-

http://rcin.org.pl

nu W. K. Mci. Sławne iego mowy, przeniesione odemnie na ięzyk Polski, czytane przed W. K. Mcią, otarły się iuż o uszy Pańskie z nieiakim wstydem moim, z większym ie daleko teraz na widok wyprowadzam.

Wiem dobrze, iak wielką rożnicą o rzeczach oczy a uszy sądzą; te iakoby w lot, owe zaś, że tak rzekę zasiadaiąc, długo i nieraz zważony czynią rozsądek.

Powinienbym był wprawdzie mieć dosyć, na pierwszym zaraz wysokim zdaniu W. K. Mci. ale szczęście, które mi pozwoliło częstszego przysłuchania się wymownym ustom iego, w potocznych nawet okolicznościach, dawszy przez to czas do poznania mniey zdolnych sił moich, odieło śmiałość kwapienia się na świat z niemi.

http://rcin.org.pl

Do przełamania tego we mnie oporu, trzeba było tak wielkiey mocy, iaką ma nademną wola W. K. Mci, ktorey to wszystko, cokolwiek mi przeciwnego mogła myśl stawić, tym chętniey poświęcam, iż będąc tłumaczem Demosteneſa, ieſtem oraz tłumaczem Oycowſkiego W. K. Mci o dobro pospolite pieczołowania.

Krasomowny ten Greczyn, głośny talentem ięzyka, a ieszcze bardziey założoną na gruncie serca miłością ku swoiey Rzeczypospolitey, niezwyciężonym uzbroiony statkiem, z ktorym nieustraszenie przy niey obstawał, nie czuiący w sobie chuci inney, nad gorliwość o iey całość, ani innych nieprzyiacioł niemaiący, tylko tych co i oyczyzna, komuż z czytaiących wystawiać niebędzie iako we zwierciedle żywego wizerunku W. K. Mci.

http://rcin.org.pl

Wyrażaią to nayiasnieyszy Panie wszystkie twoie kroki i chęci usilne, w teraźnieyszych zalewaiących Oyczyznę nieszczęśliwościach. Kwitnełaby dłużey Rzeczpospolita Ateńska, gdyby miłosnika owego, głosu życzliwego słuchała, a nie po czasie chwaliła.

Potomność iuż bez nienawiści, a przecież z zazdrością obaczy, iakiego w osobie W. K. Mci miała y ma Oyca Oyczyzna. Całuię Pańską rękę W. K. Mci, w ktorą tę pracą moię odważam się składać, a siebie samego ścielę do nog

W. K. Mci P. Mego Miłościwego

wierny poddany

Ignacy Nagurczewski.

http://rcin.org.pl

J. W. JMCI PANA
IGNACEGO
POTOCKIEGO,
PISARZA WIELKIEGO W. X. Litt.
KAWALERA ORDERU S. STANISŁAWA.

WSTĘP
DO MOW DEMOSTENESA.
PRZEKŁADANIA
J. NAGURCZEWSKIEGO P. R.

PIerwsze *Greckich* miast założenia, baieczne okoliczności, cuda, nic nie maią pospolitego z zamysłami *Filipa*, i *Demosteneſa* mowami. Co za pożytek dla czytelnika, gdyby nawet pewnie wiedział, że *Grecya* od wioski, lub też od człowieka iakiego imieniem *Greka*, *Grecya* iest nazwana.

Rzecz nasza dla łatwieyszego zrozumienia Mów *De-*

http://rcin.org.pl

moſteneſa, przypomnieć pewny Rzeczypoſpolitey *Ateńſkiey* ſtan, iey wzròſt, iey upadek za czaſow *Demoſteneſa*.

Czyny woienne Rzeczypoſpolitey *Ateńſkiey* pomięſzane ſą z *Perſkiemi*, *Greckiemi* i *Filipa Macedona:* Pokòy i woynę oſobno roztrząſaiąc, poznamy z iedney ſtrony prawodawcow, prawa, obyczaie; z drugiey woiownikow, woyny, przymierza.

R. S. 2448. Pierwſzy *Ateńſki* Kròl, *Cekrops*, wſławił ſię uſtawą *Areopagu*, Senatu z władzą ſądzenia, kilkakrotney odmianie po dległego.

Trzeci po *Cekropie* Kròl *Amfiktyon* ściſłym przymierzem złączył ſto miaſt wolnych, i nie podległych. Na radę *Amfiktyona* zieżdżano ſię do *Delfu*, lub do *Termopil*.

http://rcin.org.pl

Ten *Grecki* Seym, poważny bez mocy, ſądził bez ſkutku.

Po *Kodruſie* oſtatnim *Ateńſkim* Krolu, poſpolſtwo odmienia Rząd, uſtanawia *Archontow*, powiękſza liczbę tyranow, w nagrodzie zoſtawuie ſobie wolność, wolność niebeſpieczną i ſzkodliwą, ſtanowienia praw ſwawolą prawodactwa.

Uczuł zawody gminnego ludu w prawach *Drako*, nowe zbiera uſtawy, nowe i okrutne wyznacza kary; á walcząc z naturą zoſtaie od natury zwyciężony.

Poprawia chytry *Solon Drakona* uſtawy, wiele obiecuie po ſwoich prawach. Rozdziela *Ateny* podług maiątku, na kilka ſtanow, ſprzyia dłużnikom z krzywdą kredytorow, nie- R. S. 3400.

http://rcin.org.pl

ubespiecza praw własności: A nie pozwalaiąc naypierwszy z prawodawcow dzierżawcom *Atyki* przedawać swego zboża, tylko w *Atenach*, staie się przyczyną głodu, a z czasem i woien domowych.

Już za *Solona* czasow pospolstwo przywiązane do zabaw, bawiło się schadzkami gminnemi, wymową Krasomowcòw swoich, i temi publicznemi widowiskami, ktòre Bogom na chwałę, sobie na rozrywkę, kraiowi na rozszerzenie granic i wziętości poświęcano.

Czego spodziewać się po pospolstwie skłonnym, ròwno do urazy i do przebłagania, po pospolstwie nie cierpliwym, lekkim, pełnym płochych zamysłow, łatwym do powodowania, ciężkim do rządu?

http://rcin.org.pl

Mieli z natury *Ateńczycy* byſtre poięcie, rozum chytry i przewrotny. Przykładano u nich według prawa ſtaranie około zręczności ciała. Ale w czyichże ręku do czaſow *Sokratesa* oświecenie umyſłu, i nauki zoſtawały? W rękach Sofiſtow i Kraſomowcow.

Ich ſztuką, polityka w chytrości zaſadzona, wzgardzaiąc moralną nauką, wyſilała ſię na krzywdzące przymierzą, na uciemiężenia ſprzymierzonych, na ſztuczne podeyścia. Myśliliż kiedy *Ateńczycy* i ich kraſomowcowie o wolności handlu, o wolności rolnictwa, o złączeniu intereſſow *Greckich*, o ſtałym i pewnym pokoiu, o ubeſpieczeniu Atyki?

Bałwochwalſtwo i zabobonność świętym w ten czas re-

http://rcin.org.pl

lii imieniem ozdobione, prawdziwą pobożność czyniły niebeſpieczną.

Sądy na *Milcyadeſa*, *Aryſtydeſa*, *Sokrateſa* pokazuią w iakim ſzacunku była w ten czas cnota, ſprawiedliwość, filozofia.

Jakież beſpieczeńſtwo przy odmiennych prawach, i odmiennym poſpolſtwie, iaka do wydoſkonalenia rolnictwa, i handlu pobudka, co za prawa własności i pewności? Skutek ſam pokazuie. Żywić ſię *Ateńczycy* obcym chlebem, handlować w ſzczupłych granicach, i zyſkach muſzą. Leżą w *Atyce* nie uprawne role, lud ſkocznieyſzy do boiu, niż do ziemſkiey pracy, nie płodzić ſwoie bogactwa, ale cudze zabierać zamyśla.

http://rcin.org.pl

Ktoż tam beſpieczny, gdzie *Aryſtydes* nie pewny? A przy niepewności oſobiſtey własności, mogłaż ſię w *Atenach* utrzymać własność maiątkow, maiątkow nie płodnych w pożytki, z łupow i kradzieży ſkarbu publicznego zebranych, podległych nie pewnym podatkom, arbitralnym grzywnom? Wzraſtały z ſzczęściem woiennym dochody Rzeczypoſpolitey, ale z razu na utrzymanie woien, z czaſem na igrzyſka rozchodziły ſię.

Przymioty *Ateńſkie*, guſtu, obyczayności, gładkości, grzeczności, weſołości nie nagradzaią tych przywar, ktòre poſpolicie daie nierozſądny rozum; miłość chwały, miłość imienia *Ateńſkiego*, nie nagradza tych krzywd, ktòre

http://rcin.org.pl

ludzkości wyrządza duma i chciwość panowania.

Idzie naturalnym porządkiem za takiemi prawami i obyczaiami, uciemiężenie, odmienne podatkow nakładanie; idą ſkargi, żale, niezgody; wzmaga ſię przeciwność, ſtronność; zyſkuią z tey nieiednomyślności mocnieyſi, i ieżeli zaraz nie panuią, zaraz rządzą. Wſzyſtko to w *Atenach* ziściło ſię.

Ledwo *Solon* ſwe wydał prawa, *Ateny* na trzy przeciwne rozdzielone ſtrony, wpadaią pod władzę *Pizyſtrateſa*. Ten zrzucony w początkach, powraca do rządu, omamia lud wymową, wſpaniałością, zabawami i życie ſpokoynie kończy. Synowie po nim wyſłani na wygnanie,

http://rcin.org.pl

wſparcia u *Lacedemończykow* i *Perſow* ſzukaią.

Ateńczykowie wzgardzaią *Perſkiego* Króla za *Hipiaſem Pizyſtrata* ſynem zalecenia, i tym ſamym woynę na ſiebie i na całą *Grecyą* ściągaią.

Wyſyła śpieſzno rozgniewany Król *Perſki* do *Grecyi Datyſa, Artaferna;* zabieraią oni wſzyſtkie na morzu *Egeyſkim* wyſpy, wſiedm dni dobywaią *Eretryi*, i do *Aten* zbliżaią ſię: prowadzi ich do miaſta własny obywatel *Hipias*, wyprowadza z miaſta *Ateńczykow Miltyades*. Sam pod *Maratona* na *Perſow* rzuca ſię, woyſko rozpędza. Ginie *Hipias*, tryumfuią *Ateńczycy*, *Spartanie* z poſiłkiem po czaſie przychodzą: zatrzymała ich pełnia mieſiączna.

Maratońſkie zwycięſtwo nie

http://rcin.org.pl

kończy woyny, *Xerxes* naſtępca *Daryuſza*, po czteroletnim przygotowaniu, millionowe lądem i morzem na *Grecyą* ſprowadza woyſka. Poddaie ſię *Tracya*, *Teſſalia:* nieprzyiaciel dąży do *Aten.* *Pers* więcey bez miary ludu, *Grecya* więcey liczy żołnierza. *Leonidas Lacedemończyk* przy *Termopilach* w ściſłym między gòrami przechodzie z 300 ludzi tylko, zatrzymuie nieprzyiaciela, mężnie do upadku broni ſię.

Dowiaduie ſię o tym w bliſkości na morzu z flotą *Perſką* ubiegaiący ſię *Temiſtokles*, ſpieſzy do *Aten:* za iego zdaniem i *Delfickiego* wyroku radą wynoſzą ſię z miaſta obywatele z maiątkiem ruchomym: w zamku niektorzy zamykaią ſię; *Xerxes* bu-

http://rcin.org.pl

rzy miaſto, zamek w perzynę obraca.

Zbliża ſię potym nie oſtrożnie ku *Salaminie* z flotą: tam *Temiſtokles* nie roſtropnego Krola obrotem i męſtwem zwycięża; ucieka do kraiu *Xerxes*, ucieczka iego rownie ſzybka iak haniebna.

Mardonius, Wodz *Perſki*, w *Beocyi* z lądowym woyſkiem przegraie potyczkę pod *Plateami*, gdzie *Aryſtydes*, *Pauſanias* z ſtrony *Grekow* wodzami byli. Scigali tym czaſem *Grecy* reſztę rozproſzoney floty *Perſkiey*, iednegoż dnia co i *Aryſtydes Xantipp* na morzu pod *Mikalami Perſow* dobiia, odbiera *Tracyą*, *Cherſones*. *Jonia* cała z *Grecyą* z przymierza ſię. R. S. 3525.

Po uſpokoioney od nieprzyiaciela *Grecyi* i zakończoney R. S. 3526.

http://rcin.org.pl

tey *Medyjskiey* woynie, rzucili się *Ateńczycy* do odnowienia *Aten*. Opieraią się ich przedsięwziętey robocie *Lacedemończykowie*, ale *Ateny* w pośrzod samych przeszkod powstaią.

Temistokles, który w ten czas pierwszy był z rządzących w *Atenach*, *Pirrę* port sławny *Ateńczykow* gruntuie, w krótce fromotnie, ale bez skutecznie zamyśla o spaleniu floty *Spartańskiey*.

Arystydes wyznaczony od *Grekow* do rządzenia skarbem z przymierzonych, rządem tym pierwszeństwo nie iako *Atenom* nad *Spartą* otrzymał, pożyteczne pierwszeństwo w rękach *Arystydesa*, szkodliwe w rękach następcow.

R. S. 3544.

Ateńczykowie szczęśliwi i dumni mniey potrzebnie w bunt *Egipski* na *Artaxerxesa*

http://rcin.org.pl

Perſkiego Kròla wmięſzali ſię, z początku ſzczęśliwie woiuiąc, potym znaczną część woyſka i floty ſtracili.

Sparta trzęſieniem ziemi zburzona, proſi *Ateńczykow* o pomoc; w krótce odſyła podeyrzane ſobie, a tym ſamym urażone woyſko. Zaczynaią ſię między *Greckiemi* miaſtami kłótnie, ale ie obywatel ieden uſpokaia: rzecz godna *Cymona:* on woyſko na własną *Grecyi* zgubę zebrane, na *Perſow* w *Azyi* nie ſpokoynych obraca, w *Cylicyi* znaczne odbiera zwycięſtwo, i *Perſow* do pokoiu przymuſza. Oſadom *Greckim* wolność ubeſpiecza, a *Perſom* żeglugę morſką od morza czarnego aż do *Pamfilii* zabrania. *Ateny* tym ſpoſobem pozorny wzroſt biorąc, powiękſzały Kròla *Perſkiego*

R. S. 3554.

http://rcin.org.pl

zawziętość i *Lacedemonii* zazdrość.

Po zeyściu *Cymona*, *Perykles* zawiadywał sprawami Rzeczypospolitey, bo zawiadywał ludem. Słynęła za czasow iego budownicza i snycerska sztuka. Zażywał *Perykles* podatkow całey *Grecyi* na ozdobę iednych *Aten*. Znosić nie mogą *Lacedemończykowie* tey kosztowney wspaniałości; a barziey tego przy rządzie pierwszeństwa; ściągaią woyska do *Attyki*. Woyna odmienia się w przerwę trzydziestoletnią. Wzrastały z tym wszystkim nowe między Rzecząpospolitemi rozruchy i nowe do woyny okoliczności. Wdaią się *Ateńczykowie* w kłotnie miasta *Samos*
R. S. z *Miletem*, w krótce miasta *E-*
3564. *pidamny* z *Koryntami*, a na ko-

http://rcin.org.pl

niec z temiż maią ſprzeczkę o *Potidę* oſadę *Grecką* w *Macedonii*, ktòra przyſpieſzyła *Peloponeſką* woynę. R. S. 3573.

Trwała ta woyna lat 37, z *Grecyi* przenioſła ſię do *Sycylii*. *Perykles*, *Kleon*, *Nicyaſz*, *Alcybiades* zaſłużyli ſobie na imię dzielnych Wodzow z ſtrony *Ateńczykow*, z ſtrony *Lacedemonczykow Braſidas*, *Gilip*, *Liſander*, *Greckie* miaſta ſprzyiały bardziey *Lacedemończykom*, ſprzykrzywſzy ſobie rząd *Ateńſki*.

Platee Tebańczykowie oblegli, a *Lacedemończykowie* dobyli. Flota *Ateńſka Peloponez*, żołnierz *Spartańſki Atykę* puſtoſzył; bardziey ieſzcze *Attyce* powietrze dokuczyło. *Mitileny* poddaią ſię *Ateńczykom*; obywatele miaſta ściągaią na ſiebie okrutnym ſądem karę

http://rcin.org.pl

śmierci, i nagłą kary odmianę.

Kleon wyspę *Sfakteryą* opanowawszy woysko *Ateńskie Pilę* oblegaiące a od *Lacedemończykow* oblężone z niebeśpieczeństwa uwalnia; *Citeryą Ateńczycy*, *Brasidas* z swoiey strony *Amfipol* zabiera, *Ateńczykowie* pod *Delią* przegrywaią bitwę: równym prawie szczęściem i zyskiem *Grecya* woiuiąc, zgadza się osmego roku na przerwę: Umiera *Kleon*, *Brasidas*, przerwa roczna przeciąga się na lat piędziesiąt.

R. S. 3588. Roziuszyły znowu chciwość pospolstwa, *Alcybiadesa* zamysły i namowy; radzi on woynę odległą, obiecuie ludowi *Sycylią*, *Włochy* całe. Wchodzą znowu *Ateny* w kłótnie osad *Greckich* i z przyiaią

Egesta-

http://rcin.org.pl

Egeſtanom przeciwko *Syrakuzie*. Wyznaczona flota do *Sycylii*, ledwie pierwſze rozpoczęła czynności, widzi z podziwieniem odwołanego na ſąd do *Aten Alcybiadeſa*, obległ po nim nie ſpory *Nicyaſz*, *Syrakuzę*, przybył miastu na pomoc *Gilip*, przegrał *Nicyaſz* potyczkę na morzu, i na lądzie, wydał trzecią nie pomyślnie, a po przegraney z okrętow wyſiadłſzy z woyſkiem całym zginął. Trwoży ta wiadomość w *Atenach* poſpolſtwo, które w iednym dniu woyſko ſtraciwſzy, traci śmiałość, i nie wcześnie opłakuie rozbitą ſwoią władzę i chwałę w porcie *Syrakuzy*.

Przechodzi wielu z ſprzymierzonych *Ateńſkich* na ſtronę *Lacedemończykow*. *Alcy-*

http://rcin.org.pl

biades zabrawszy przyiaźń z *Tyssyfarnem Perskim* w *Sardes* rządcą, nowe pospolstwu zadaie umartwienia, wdaie się w te sprzeczkę *Persya*, iuż nie woyną ale niezgodami *Grecyą* osłabiaiąca.

Była ieszcze w *Samos* flota *Ateńska* strzegąca *Azyatyckich* osad. *Alcybiades* nie tak oyczyznę, iak rząd iey nienawidzący, ofiaruie się bydź pożytecznym *Atenom*, byleby tylko rząd chciały odmienić. Musiało na to zezwolić pospolstwo, ustanowić narodową radę z 400 osob. Rada ta staie się w krótce nieznośną i nienawistną. Lud powraca do dawnego rządu, woysko całe zostawuie *Alcybiadesowi*. Ten ubespieczywszy *Ateńczykom Jonią*, powraca do oyczyzny,

http://rcin.org.pl

a w podróży nawet ściga i poraża nieprzyiacioł.

Liſander wodz *Lacedemońſki* w niebytności *Alcybiadeſa* pod *Efezem* nad galerami *Ateńſkiemi* odnoſi zwycięſtwo, z wielką dla *Alcybiadeſa* zgubą, którego nie ſtałe poſpolſtwo zrzuca, rząd woyſka 10 wodzom poddaiąc.

Nowo wyznaczeni wodzowie, zaſzczycili ſię zwycięſtwem otrzymanym przy *Arginuſach*, ale że z przyczyny nawałności niepochowali umarłych, zrzuciło ich poſpolſtwo zabobonne.

Kończy ſię *Peloponezeyſka* woyna potyczką przy *Egos Potamos*, gdzie *Ateńczycy* złym floty umieſzczeniem morſką przegrali potyczkę. Łatwo było *Liſandrowi* po tym zwy-

http://rcin.org.pl

cięstwie sprzymierzonych *Ateńskich* na swę stronę przeciągnąć, i nie opatrzone w woysko *Ateny* bez odporu opano-
R. S. wać, *Lisander* z ostatnią swa-
3600. wolą rozwalał mury *Pireyskie* i rząd *Ateński*, 30 wyznaczaiąc Tyrannow.

Ateńczycy sami przyspieszyli poniżenie swoie, słuchaiąc naprzod, potym po dwakroć karząc *Alcybiadesa*, i ustanawiaiąc nie ostrożnych wodzow, na mieyscu wodzow szczęśliwych.

Wyznaczeni nowo rządce od *Lisandra:* Krew obywatelow bez względnie rozlewaią. *Trasybul* z kilkuset ludzi w *Attyce* zebranych, dobywa *Aten*, zrzuca nowych Tyrannow, dawny rząd przywraca. Ludzkość i rozpacz dopomogły mu do tey odmiany.

http://rcin.org.pl

Konon ieden z nieſzczęśliwych wodzow przy *Egos Potamos*, ſłużący Krolowi *Perſkiemu*, iuż w ten czas *Sparty* nieprzyiacielowi, zabiera porażoną *Lacedemońſką* flotę. *Konon* łup do *Aten* ſprowadza; miaſto bogaci i odnawia: wielu z przymierzonych *Atenom*, morſkie ſiły i handel do dawnego ſtopnia przywraca: Pobudza *Lacedemończykow* zemſta do chaniebnego z *Perſkim* Krolem pokoiu, przez ktory wſzyſtkie w *Azyi Greckie* oſady odbiera Krol *Perſki*. *Atlancidas Lacedemończyk*, pſuie *Cymona* przymierze, i gubi *Grecyą*. R. S. 3611.

Krol *Perſki* opieraiące ſię do podpiſania *Atlancideſa* przymierza wſzyſtkie Rzeczypoſpolite przymuſił, a *Lacede-*

http://rcin.org.pl

mończykowie, którzy pierwsi ten pokoy podmykali, pierwsi go złamali, kiedy ieden ich wodz zdradą *Tebańśki* zamek opanował, drugi podobnież *Pirreę* napaść zamyślał. Te
R. S. postępki przyczyną były dość
3627 pomyślny dla *Aten* woyny z *Spartą*, o którey wspomina *Demostenes* w pierwszey swoiey mowie.

Szybkim ale przyrodzonym rzeczy ziemskich obrotem *Tebańczykowie* za *Pelopidesa* i *Epaminondesa* przeważali *Spartę*. *Lacedemończykowie* nie pamiętni na urazę *Ateńczykow*, proszą ich o pomoc: nie odmowiły *Ateny* wsparcia nieszczęśliwym nieprzyiacio-łom. Ta wielkomyślność *Ateńczykow*, słusznie im nad *Spartą* w szacunku daie pierszeństwo.

http://rcin.org.pl

Atenczycy, którzy przyiaźń *Perſkiego* Króla, *Grecyą* iuż władaiącego mocno ſobie poważali, znacznie wzmagali ſię; zamyślali o odzyſkaniu dawnieyſzych wſzyſtkich oſad, trzyletnią rozpoczęli woynę ſprzymierzonych nazwaną. Liczyli ieſzcze między woiownikami *Habryaſza*, *Ifikrata*, *Tymoteuſza*. *Habryas* w *Chio* zginął, *Chares* zdradą oddalił *Ifikrata*, *Tymoteuſza*, i ſam oyczyznę zdradził, łącząc ſię, przekupiony, do *Artabaza*, buntownika przeciw *Artaxerxowi*, o *Ateńſkich* ſprawach zupełnie zapominaiąc. R. S. 3646.

Obawiali ſię *Ateńczycy* złych ſkutkow gniewu *Artaxerxeſa* Króla *Perſkiego*. *Demoſtenes*, naſz Kraſomowca, uśmierza

http://rcin.org.pl

boiaźń *Ateńczykow*, i w krótce zachęca tychże dodania
R. S. ratunku *Megopolitanom*. Uiął
3649. się także *Demostenes* za *Rodami* przez *Artemize* uciemiężonemi, ale poddanych od niewoli uwolniła śmierć Królowey.

Nie odbita obrony potrzeba, chęć rządzenia i panowania, szczęście w pierwszych woynach, chciwość chwały i łupow, pobudzała dotąd *Ateńczykow* do woien. Następuie święta woyna, do ktòrey pobudką prawa *Delfickiego* wyroku. Zgwałcili ie *Foceanowie*, uprawiaiąc ugorem leżące *Delfickie* pola; sądzi i karze to świętokradztwo rada *Amfiktyona*. *Filomel*, herszt nie słucha sądu i bronić się myśli. Prawa *Delfickiego* kościoła u-

http://rcin.org.pl

trzymywał lud w *Beocyi*, *Lokryi* i *Teſſalii*; prawa a przynaymniey domagania *Foceanow* utrzymywały *Ateny*, *Sparta* i niektóre *Peloponzeyſkie* miaſta. Krwawa, iak bywa Religii woyna. Nie wchodzi zaraz *Filip*, *Macedoński* w *Greckie* kłótnie, bliższych ſpraw pilnuiąc, zamyśla o *Tracyi*, i dobytą *Metone* zgładza: dopomaga *Teſſalczykom* pod iarzmem tyranow uciemiężonym wybić ſię z pod mocy. *Teſſalczykowie* pamiętni tego i wdzięczni, byli mu z czaſem pomocą. Dopiero pod pozorem gòrliwości o rzeczy Boſkie *Filip* broni intereſſow *Apollina Delfickiego*. Do *Termopil* zbliża ſię. Daią mu odpor *Ateńczykowie*, i wchodu do *Attyki* zabraniaią,

http://rcin.org.pl

R. S. 3652. sławna z tey okoliczności pierwsza *Demosteneſa Filipika*, w ktòrey *Ateńczykow* na *Filipa* zachęca. *Filip* od *Termopil* do *Tracyi* przechodzi i o *Olincie* zamyśla. Proszą *Olintyanie Ateńczykow* o wsparcie. *Demosteneſ* mowi za *Olintami*, i drugą mową pobudza pospolstwo do wysłania *Nareſa* z 30. galerami. Niewstrzymuie to *Filipa*, ani odmienia iego zamysłow. *Olint* żywiey ieszcze dobywany, prosi powtòrnie *Aten* o ratunek; powtòrnie *Demosteneſ* za *Olintami* mowi. *Karyden* wodz R. S. 3655. *Ateński*, odbiera nowy rozkaz, aby wspierał *Olint*, *Kalcydę* pustoszy, ale *Filipa* od oblężenia iak myślał, nie odwraca. Po trzeci raz proszone *Ateny*; trzecią *Demosteneſa* po-

http://rcin.org.pl

ruſzone mową, *Nareſa* 17 galerami zmącniaią; ale zdradą dwòch obywatelow dobyty *Olint*, ſtaie ſię ſmutnym *Ateńczykom* widowiſkiem, *Filipowi* weſołą dalſzych zwycięſtw wròżką. R. S. 3656.

Już otwarcie *Filip* ſprzyiał *Tebańczykom* i innym *Grekom* przeciwko *Foceanom*; iuż *Ateńczykowie* nie śmieli mu ſię przy *Termopilach* opierać; iuż wchodzi *Filip* do *Attyki*, iuż go *Amfiktyońſka* rada do łona ſwego przyimuie; iuż *Filip* łudzi pokoiem *Ateny* i wſzyſtkich prawie zwodzi, wyiąwſzy *Demoſteneſa*; iuż ſam *Demoſtenes* dogadzaiąc czaſowi nie radzi woyny, i mową o pokoiu, zachęca *Ateńczykow* do potwierdzenia *Filipowi* mieyſca w radzie *Amfiktyona* nadanego. R. S. 3658

http://rcin.org.pl

Filip w zamysłach nieograniczony, nie zatrzymał się na pierwszych w *Grecyi* czynnościach; owszem pierwsze gruntowały mu tylko sposobność do dalszych. Sprzyiało mu szczęście bez naymnieyszego nad nim rządu.

Wychowany w *Tebach Epaminondesa* mistrza swego, iedną tylko skromney waleczności cnotę, z przyrodzonego krwi umiarkowania, a może i z powodu chytrości naśladował. Zwycięstwa i pomyślność *Tebańczykow* rozpaliły w młodym wychowańcu chciwość panowania. Miał on wszystkie przyzwoite przymioty woiennego bohatyra, i pokoiowego sprawcy.

Znał *Filip* stan *Grecki* niezgody *Sparty* i *Aten*. Widział

http://rcin.org.pl

ich zazdrość z powſtania *Tebow*, widział uciemiężenie mnieyſzych Rzeczypoſpolitych.

Zdawało mu ſię nayprzod, iż należało zoſtawić w pokoiu *Grecyą*, ſamą ſiebie oſłabiaiącą, myślić o uſpokoieniu nieprzyiacioł własney *Maecdonii*, a dopiero bydź pomocą proſzącym *Grekom*, wſpieraiąc ſłabſzych, uniżać mocnieyſzych, uwodzić łagodnością, a dla pewnieyſzego nad *Grecyą* rządu, oſłabić *Perſow*, ktòrzyby mogli bydź kiedykolwiek *Macedonii* nieprzyiaciołmi, tak iak byli *Grecy*.

Nikt lepiey nad *Demoſtenesa* nie znał *Filipa* i iego zamyſłow. Wſzyſtkie *Filipiki* odkrywaią ſztuki, chytrości, podeyścia, zdrady. *Filip* wſzy-

http://rcin.org.pl

ſtkiego zażywał do uiſzczenia ſwoich krokòw; nie trudniły go żadne środki.

Mniey żywo ſobie z *Atenami* poſtępował, zawarł nawet z niemi pokoy, naybardziey obawiaiąc ſię *Ateńczykow*, ktòrzy ieſzcze mieli ſiłę morſką zawſze niebeſpieczną. Zażył *Filip* do oſłabienia *Aten* przywar rządu *Ateńſkiego:* pożyczonemi pieniędzmi od bogatych przenioſł ich maiątek do ſiebie: płatnemi kraſomowcami łudził poſpolſtwo, ktòremu *Filipa* odwagę ludzkość i pokoy tylko zalecano. Szpiegami wſzyſtkie *Ateńſkie* rozwłaczał, lub uprzedzał układy.

Oſłabiali ſię tym czaſem ſami *Ateńczykowie* niekarnością woyſkową, małą liczbą

http://rcin.org.pl

żołnierzy i galer, obroceniem podatkow na widowiſka, a czaſu na próżne zabawy. Dogadzał *Filip* pieniędzmi namiętnościom leniſtwa i rozpuſty. *Demoſtenes* wymową ożywiał przymioty chwały i miłości imienia *Ateńſkiego*: miały *Ateny* wizerunek rzadkich cnot w *Focyonie*, ale *Focyona* cnota bez blaſku, uſtąpić muſiała ſzklącey ſię wziętości *Chareſa*.

Widzieliśmy *Filipa* mſzczącego ſię za krzywdy *Delfickiego* wyroku; widzieliśmy, że z tey okoliczności wſzedł w *Amfiktyońſką* radę; wiemy prawdziwe *Filipa* przyczyny, ale ie w ten czas inaczey tłumaczono. Wyroki *Delfickie* *Filipa* ogłaſzały za obrońcę gòrliwego Bogow: poſpolſtwo

http://rcin.org.pl

wierzyło z łatwością poważnym kapłanom, i miało chytrego Króla, za Króla świętego.

R. S. 3660. Nie odstąpił *Filip* od przepisow chytrości i zdradliwych swoich układow, kiedy przyięty do rady *Amfiktyońskiey*, odstąpił od krainy *Greckiey*, do dziedziczney powracaiąc *Macedonii*. Powiększał w innych stronach granice swoie, woysko na *Illiryą* obróciwszy: A mniemanie o pomiarkowaniu i skromności *Filipa* u *Grekow*, samo przez się powiększało się.

Z *Illiryi* przeszedł do *Tracyi*, gdzie do niego niektóre należały miasta. *Chersonez* cały w bliskości *Illiryi*, oprocz osad, podlegał naprzod *Atenom*; *Lacedemończykom* dostał się

http://rcin.org.pl

ſię za *Liſandra;* Przywrocony nazad *Ateńczykom* od *Konona*, wpadł w ręce opanowaniem *Kotyſa Trackiego* Krola, a przez dziedzictwo ſpadł *Cherſobleptowi* ſynowi. Ten, znaiąc ſiły ſwoie i ſiły *Filipa*, *Cherſonez* cały oddał *Ateńczykom*, ſam ſobie *Kardyą* zoſtawuiąc. *Filip* nie uważa na te nie wczeſne wlania prawa ſwego, odbiera *Cherſoblepto-wi* Krolestwo *Kardya*, obawiaiąc ſię panowania *Ateńſkiego*, przekłada rząd *Filipa* i dobrowolnie poddaie ſię.

Diofit, herſzt ofad *Ateńſkich* R. S. w *Cherſonezie* ten krok *Filipa* 3662. maiąc za oczywiście nieprzyiaźny, nie czeka ani rady, ani rozkazu, ale ſwoim domyſłem wpada w *Tracyą* pomorſką, kiedy *Filip* zaprzątniony

http://rcin.org.pl

w wyższey *Tracyi* nie był w stanie dania odporu. Uskarża się więc listownie *Ateńczykom:* krasomowcowie rozkładaią pospolstwu gniew, urazę i moc *Filipa*, prosząc o sąd i o karę na *Diosita*. Wziął na się obronę *Diosita Demostenes*, wywiniaiąc nierostropnego obywatela, obwinia niebespiecznego Króla, większe sprawy zaleca; Ta była treść mowy o *Chersonezie*.

W ten sam czas *Lacedemona* z dawney chwały dumna, a z nałogu niesprawiedliwa, uciemiężała pomnieysze dwie w *Peloponezie* Rzeczypospolite *Argos* i *Messenę;* te zwyczaiem innych wezwały na pomoc *Filipa*. Otrzymuie on za pomocą *Tebanow* dekret w *Amfiktyońskiey* radzie, którym

http://rcin.org.pl

Meſſena i *Argos* uznane za wolne i nie podległe Rzeczypoſpolite. Czuła *Sparta* na głoſną z niewagę, *Ateńſkiey* ſzuka przyiaźni: poſpolſtwo z iedney ſtrony *Filipa*, kraſomowcami pociągane do pokoiu, z drugiey ſtrony powtorną *Demoſteneſa Filipiką* do woyny, w w nieczynności i oboſtronności wahało ſię.

Filip dłużſzą nieco ale pewnieyſzą drogą ſzukał weyścia do *Grecyi*. *Euboeą* pierwey opanować zamyślał, wyſpę mało co od lądociągu *Beocyi* odległą i na małe podzieloną Rzeczypoſpolite. Niebronili wniścia zwiedzione niektóre i przekupione miaſta, *Oreę* opieraiącą ſię dobył *Filip*, i rząd w niey odmienił.

Plutark z Eretryi Eubeyczyk

http://rcin.org.pl

udał się do *Aten*. Pospolstwo z okoliczności prozb ostrzeżone cudzym przykładem, wysyła cnotliwego *Fociona* do *Eu-*
R. S. *boei*. Zwycięża on, mimo
3663. zdrady samego *Plutarka* buntownikow; ruguie z *Euboei Macedończykow*; zerwane *Filip* swe układy wiąże inaczey.

R. S. Powraca do *Tracyi*, z kąd
3664. wszelką do *Aten* sprowadzono żywność, opanowaniem *Peryntu*, i *Bizancyum* ustanawia ogłodzić *Attykę*. Odkrywa *Demostenes Filipa* złe chęci; zapala do iednomyślności, uskarża się na łakomstwo krasomowcow, ktorzy oczywisty stan woyny pokoiem przeżywali.

Trzecia i czwarta *Filipika*, oświecała pospolstwo, ktore

http://rcin.org.pl

flotę na pomoc *Feryntu* wyſłać uſtanowiło: przełożono iednak i w tey okoliczności *Chareſa*, *Focyonowi*. *Filip*, *Feryntu* dobywaiąc, mniemał, że liſtem pełnym narzekania o nie zachowanie pokoiu uśmierzy *Ateńczykow*: odbiera poſpolſtwo liſt ſztucznie ułożony, odpowiada nań *Demoſtenes* liſt *Filipa* uſtępuie mowie *Demoſteneſa*.

W ten ſam czas *Chares*, od R. S. ſprzymierzonych źle przyię- 3665. ty, uſkarża ſię poſpolſtwu: *Focyon*, ſprzymierzonych niechęć przypiſuie złym rządom *Ateńſkim*. Przyimuie poſpolſtwo *Focyona* uwagi, i ſamego z nowym poſiłkiem wyſyła do *Tracyi*: wſzyſtkie miaſta woyſko i wodza witaią: odmienia ſię ſtan *Tracyi*: *Focyon Filipo-*

http://rcin.org.pl

wi zabiera kilka okrętow uwalnia od oblężenia *Perynt*, *Bizancyum*.

Szuka innych drog *Filip* nieodstępny. Uwodzi *Ateńczykow* pokoiem, i sam go poniekąd żąda dla poratowania handlu *Macedońskiego* woynami znacznie nadwerężonego.

R. S. 3666 Potrafił *Filip* pomału płatnemi w *Grecyi* ludźmi wskrzesić nowe zamięszania, podobne do tych, które wznieciły woynę świętą. Potrafił w to, że *Ateńczycy* na *Amfiktyońską* radę wysłali *Pilagora* zupełnie mu zaprzedanego. Przedsięwziął z iego namowy lud w *Lokryi Amfiiskiey* uprawę roli kościoła *Delfickiego*, przedsięwzięła z iego namowy rada *Amfiktyońska* sądy i ukaranie świętokradzcow. A gdy

http://rcin.org.pl

ſędziow na mieyſce przybyłych do zwidzenia własności pol, *Lokreyczykowie* rozpędzili z iego własney namowy, cała *Amfiktyońska* rada wezwała go na pomoc, zoſtawiaiąca mu wydatek i rząd woienny.

Bronił więc *Filip* powtórnie na pozor praw *Apollina*, łamiąc wſzelkie prawa narodow, a zaniedbywaiąc nawet tych ſpraw, dla których był zawołan; dobył *Elateę* miaſto znaczne w *Focyi* i *Tebom* pograniczne.

Zadrzały *Ateny*, tę odebrawſzy wiadomość; ieden *Demoſtenes* przewidzianey niedziwował ſię zdradzie, i zapalony tą śmiałością, którą czaſem ſam trafunek przepowiedziany daie; Smiele rozkładał dalſze *Filipa* zamyſły,

http://rcin.org.pl

i tyle dokazał, że *Ateny* ogłosiły związkowy dekret, którym wszystkie Rzeczypospolite wzywano do ziednoczenia sił na *Filipa*.

Ziechał sam *Demostenes* do *Teb* i obywatelow do związku poruszył. Nie czekał *Filip*, ani dawał czasu związkowym wzmagać się. Wszedł porywczo do *Beocyi* i 30000 woyska przy *Cheronęę* w polu pokazał. Sprzymierzonym *Grekom* równie śmiałym, chociaż nie równie licznym, brakowało na wodzach. Potyczka z świtem rozpoczęła się, walczyły uporczywie woyska, bitwa w równey wadze długo trwała. Ale *Grecy* na ustępuiących *Macedończykow* żywiey i mniey porządniey, niż przynależało, nacieraiąc, do żwa-

http://rcin.org.pl

wſzey ich pobudzili obrony, a rozproſzeni wzaiemnym ſzturmem zupełnie pogromieni zoſtali. *Demoſtenes* odważny obywatel, nie żołnierz waleczny, ieden z pierwſzych, płac porzucił.

Filip, po wygraney, nadzwyczay niepomiarkowaną uwiodł ſię weſołością: ale do ſiebie przyſzedłſzy. *Ateńczykom* wſzelkie oświadczył względy, z wzgardy przechodząc do poniżaiącey winnego dobroczynności.

Ateńczykowie z ſtrony ſwoiey rzadkim pomiarkowania przykładem, nie tylko *Demoſtenesa* nie ukarali, ale większą w nim ufność zakładaiąc, ſłuchali iego dalſzych rad, zlecili mu ſtaranie około miaſta; a zabitym przy *Cheronee* oby-

http://rcin.org.pl

watelom, grobowiec z napisem wystawili.

Rzecz iednak pewna, że przegrana pod *Cheroneą*, *Grecyą Filipowi* poddała; *Grecyą* pod *Plateami*, *Maratoną*, *Salaminą* millionowym woyskom opieraiącą się. Były już w tym stanie *Ateny*, do którego ie zdawna gotował *Filip*. A *Filipowi Perskiego* ieszcze nie dostawało poniżenia. Do tego ostatniego przysposobiaiąc się kroku, otrzymał rząd woyska *Greckiego* przeciwko *Per-*
R. S. *som*, wszelkie do woyny czy-
3667. nił przygotowania, kiedy *Pausanias*, *Macedończyk*, za odmo-
R. S. wioną sprawiedliwość, życia
3668. go pozbawił.

Zdało się *Demostenesowi*, że śmierć *Filipa Greckiego* zakończyła nieszczęścia. Ale *Ale-*

http://rcin.org.pl

xander iednych, co i Ociec zamyſłow, chociaż nierowney roſtropności, ſzczęścia był większego.

Tebańczykowie, gdy ſię fałſzywa wieść o śmierci *Alexandra* rozniosła, oſadę *Macedońſką* w mieście wyrzneli. *Alexander*, wſzedłſzy do *Beocyi*, z nienacka około *Teb* ſtanął. Niechciało miaſto *Alexandrowi* poddać ſię i na potyckę odważywſzy ſię poprzegraney od *Alexandra* wzięte, zrabowane i do ſzczętu ſpuſtoſzone zoſtało. R. S. 3669.

Szczęśliwſze bez miary, chociaż równie winne *Ateny*. Łagodnie obchodził ſię z niemi *Alexander*, nadgradzaiąc ludzkości krzywdy, nie odzyſkane w *Tebach*.

Zwołał potym *Alexander*

http://rcin.org.pl

seym *Grecki* do *Koryntu*: radzono w zachodzie, iak zgubić kraie wschodnie. Wyznaczono *Alexandra* wodzem powszechnym całey *Grecyi* na woynę
R. S. *Perską*. Powraca *Alexander* do
3670 *Macedonii* i gotuie się na *Azyatycką* woynę.

Przepędził życie swoie *Alexander* w ustawiczney woynie, w codziennych niebespieczeństwach, i częstych zwycięstwach, które z czasem obróciły się na zgubę własney iego osoby, domu i kraju. Od *Macedonii*, aż do *Ganges*, przeszło 1000. mil z woyskiem przebiegł, a nie pospolitemi przymiotami wiele złego pomyślnie wyrządziwszy, sławnym się stał nieprzerwanym szczęściem i fałszywą wielkością.

http://rcin.org.pl

Pod czas niebytności w *Grecyi Alexandra* oſkarżał *Eſchin Demoſteneſa*, i domagał ſię od- R. S. wołania dekretu, którym wy- 3679. znaczono złotą koronę *Demoſteneſowi*. Przegrał tę ſprawę *Eſchin* wyſłany na wygnanie. W trzy lata potym oſkarżono *Demoſteneſa* z przyczyny *Harpaluſa*, który okradłſzy *Alexandra* ſkarby, ſchronienia w *Atenach* ſzukał: mowiono, że *Demoſtenes* ſprzyiał zdrayey uwiedziony znacznem podarunkiem. Skarany *Demoſtenes* i do więzienia wtrącony, uciekł z miaſta, na wygnaniu ſmutne prowadząc życie.

Przeżył iednak *Demoſtenes* R. S. *Alexandra*, a o śmierci iego 3682. dowiedziawſzy ſię, tak iak po zgonie *Filipa*, zapalał *Grekow* do zrzucenia *Macedońſkiego* ia-

http://rcin.org.pl

rzma. Nie był to podobno czas po temu: żyli ieszcze wzgodzie pozostali wodzowie *Alexandra* i siły ziednoczone nader mocne były. *Ateńczycy* z tym wszystkim odwołali *Demosteneſa* i nieostrożną gorliwością przyśpieszyli swoią i krasomowcy swego zgubę. *Antypater*, wodz *Macedońſki*, porażony zrazu od *Leonasta*, wodza *Ateńskiego*, woysko *Ateńskie* rozprosżył i osadę *Macedońską* w *Atenach* ustanowił.

Po rozprosżonym woysku uszedł z miasta *Demosſtenes*. Sciganego wszędzie z rozkazu *Antypatra*, znaleziono na wyspie *Kalauryi* w kościele *Neptuna*. Łudzono darowaniem winy, ale *Demosſtenes*, znaiąc się niebeśpiecznym u nieprzyiacioł, a może iuż mniey użytecznym oyczyźnie, zażył

http://rcin.org.pl

trucizny, którą miał przy ſobie, i ſamoboyſtwem życie nie ſwoie, bo poświęcone na publiczne uſługi zakończył. R. S. 3682.

Po śmierci iego, na pamięć ſzacunku i wdzięczności wyznaczyło mu poſpolſtwo ſpiżową Statuę i inne honory, które ſame zaſzczyt brały odbiciem blaſku czynow i mòw nieśmiertelnego *Demoſteneſa*.

Jaki był dalſzy los *Aten* za naſtępcòw *Alexandra*, iak przeſzły *Ateny* do *Rzymian* uczniow, i Panow ſwoich, iak *Grecya* wſchodnim Ceſarzom, a potym *Turkom* dziſiay panuiącym doſtała ſię, nie ieſt rzecz w ſtępu naſzego, opiſywać. To pewna, że od *Cheroneſkiey* przegraney oſychały iuż rzadkie cnoty, wzroſt brała niewola, nauki kwitnęły bez owocu.

http://rcin.org.pl

Wiemy, że *Greckie* nauki w różnych zaszczepione czasach rozkrzewiały się w *Florencyi*, w *Rzymie*, w *Francyi*, w *Niemczech*. Widzieniy, że przesadzone w naszey krainie użytecznie rozmnażaią się za uprawą STANISŁAWA AUGUSTA koroną i wieńcem ozdobionego.

Concoquamus ergo illa, alioquin in memoriam ibunt, non in ingenium.

Seneca Epist. 48.

PRZED-

http://rcin.org.pl

PRZEDMOWA
TŁUMACZA.

POwątpiwać o wyſokim ſzacunku Mowcy Greckiego Demoſteneſa, byłoby to ze zdrowym walczyć rozſądkiem; maiąc przed oczami dochowaną ſtatecznie przez tyle wiekow ſławę iego, i rzadkie pochwały iemu dane od nayoświeceńſzych w tey mierze rozumow.

Mowił ten Greczyn (1) do naypolerownieyſzego w świecie ludu, naywytwornieyſzego i naytrudnieyſzego w dogodzeniu, co ſię tycze kraſomow-

(1) Athenienſium ſemper fuit prudens ſincerumque judicium, nihil ut poſſent niſi incorruptum audire & elegans. Eorumq; religioni cum ſerviret Orator, nullum verbum inſolens, nullum odioſum ponere audebat... Ad Atticorum aures teretes & religioſas qui ſe accomodant, ij ſunt exiſtimandi attice dicere. Cic: Orat.

http://rcin.org.pl

ſtwa, do ludu z tak pieſzczonym ſmakiem względem wyboru wymowy i gładkości ięzyka, że nieśmieli przed nim mowcy, z żadnym wyiechać ſłowem wątpliwym i niezwyczaynym. A do tego, żył w wieku, w ktorym naybardziey kwitnął rozſądek w rzeczach oſtry, przenikaiący, co iſtotnie pięknego, właściwego i bez przyſady; w wieku ſzcześliwym (2), ktory wydał moc wielką Mowcow, a każdy z nich uſzedłby za wzor naypięknieyſzy. gdyby rozumem rzadkim i przewyżſzaiącym Demoſtenes nie zatarł ich był wſzyſtkich.

Należytą mu chwałę, tęż ſamę co i wiek iego, poźnieyſze przyznały la-

(2) Sequitur Oratorum ingens manus, cum decem ſimul Athænis ætas una tulerit: quorum longe princeps Demoſthenes, ac pene lex orandi fuit. Quintil: l. 10. c. 1.

http://rcin.org.pl

ta. Wſzakże ſamego iednego (3) Cycerona zdanie o nim, powinno każdego rozſądnego doſtatecznie uſpokoić, ktory mowy iego, chce mieć za naydoſkonalſzy przykład do naśladowania.

Coż więc w mowach iego tak godnego podziwienia, że we wſzyſtkich wiekach iednoſtayne odbieraią pochwały? Jeſtże Demoſtenes Mowcą tym, ktorego rzecz cała łechtać uſzy okrągłością wymowy, albo mamić rozum upſtrzonym iey kſzałtem i błyſkotkami myśli? Takowe kraſomowſtwo może na czas mały zamydlać oczy i łudzić: lecz ſkutek, ktory ſprawuie, bardzo ieſt nietrwały. Przynoſi podziwienie w Demoſteneſie oſnowa, związek, ſkład i oſadzenie mowy: moc dowodow, gruntowność nacierania niemi, powaga i wybor

(3) Demoſthenes unus eminet inter omnes, in omni genere dicendi. Cic: Orat:

http://rcin.org.pl

zdań, tudzież i ſtylu, żywy obrot rozumu i figur; ſłowem, przedziwny ſpoſob iak naywyraźniey obiaśnienia, i na iaw wyſtawienia rzeczy zewſzelką mocą, o ktorych mowi, na czym według Kwintyaliana zależy naybardziey prawdziwa i gruntowna wymowa. Gdyż niedoſyć wyrazić rzeczy iak ſą w ſobie po proſtu i płaſko, ale do tego potrzeba, żeby zaoſtrzona nieco mowa uderzeniem żywſzym dotknęła y poruſzyła ſłuchacza.

Co zaś bardziey niż to wſzyſtko, rożni od innych Demoſteneſa, i w czym niemiał naśladowcy, tedy zapomnienie zgoła na ſiebie ſamego, przytym wielka uſilność w unikaniu popiſu z ſwoim dowcipem, bezuſtanne ſtaranie ſię obracać pilność ſłuchaczow na rzecz, a nie na Mowcę. Nie obaczyſz w nim bowiem żadnego wyrazu, żadney myśli maiącey za iedy-

http://rcin.org.pl

ny cel przymilenie ſię lub iaką okazkę. Takowa ſkromność i utrzymałość w tak pięknym dowcipie Demoſteneſa, w rzeczach do mowienia mogących przyiąć wſzelkie ozdoby i okraſy, mieści go na nay wyżſzym ſtopniu ſławy, i wſzyſtkie przenoſi pochwały.

Kiedy przetłumaczenie mow tak niezrownanego Mowcy brałem przedſiebie, ſtawały mi w oczach niezwyciężone trudności, ktore od zamyſłu odſtręczały. Traciłem bowiem nadzieię, ażeby mocy wymowy więkſzey nad wſzelkie podobieńſtwo mogł doſadzić ięzyk Polſki. Nie żeby ſchodziło mu na doſtatku, gdyż naywiękſzemu i nayobfitſzemu w świecie nie tylko wyſtarczyć, ale i wyrownać może. Ale że krotki i węzłowaty kſztałt mowienia, ktorym naybardziey popłaca Demoſtenes, ledwie na polſzczyznę może być przełożony,

http://rcin.org.pl

Pełen bowiem powagi ten Mowca bardziey obfituie w myśli niż w ſłowa, i tak ſilnym ſzturmem burzy, że radbyś go naśladował, lecz ſztuki tey niedokażeſz. Ma to do ſiebie gładkość kraſomowſtwa Attyckiego, a zwła ſzcza ſam Demoſtenes, tak zamykać wiele rzeczy w ſłow krotkości, że maſz i iaſność, i nieſchodzi na wyborze i wdzięku. Polak ieśliby chciał rownie ściſłą mową, nieodſtępnym krokiem idąc w ślady Greczyna, to udać, zgaſiłby wſzyſtko, ieśliby zaś dogadzaiąc polſzczyznie przeſtronnością narabiał, owęby moc pracowitſzym przyſtroieniem oſłabił.

Wſzakże wſzyſtkie te trudności, gdym lepiey u ſiebie zważył, niepowinny nazbyt odrażać. Gdyż ktoby ſię ſtarał Demoſteneſowi dać Polſką mowę, ieśliby tak poważnego Auto-

http://rcin.org.pl

ra myśli niechybił, do mocy i sposobu mowienia ile możności się zbliżył, nakoniec dał ow tok każdemu ięzykowi własny i przyrodzony, bez wymysłow w słowach i przysad; tenby ziednał szacunek swemu dziełu niemały.

Dołożyłem, ile sił moich, starania, ażebym temu dosyć uczynił, obrawszy sobie za wodzow w Greczyznie naymocnieyszych. Dla większego ułatwienia czytelnikowi, przydałem obiaśnienia tak historyczne iako i polityczne, ktorem sądził być naywybornieysze.

Naostatek, ażeby w czytaniu czuć smak i odnieść pożytek, pamiętać należy na przestrogę (4) Dyonizyusza z Helikarnasu: że wymowa ściśle iest związana z akcyą Mowcy, a zatym należy, nietylko roztrząsać, iakowym

(4) Tom: II. p. 196.

http://rcin.org.pl

ſpoſobem związek ſłow i kſztałt mowy wyrażony, ale też iakim głoſem powinien był być wymawiany. Powiada on, iż Demoſtenes gdy go czytaſz ledwo niewoła. Naſtroy tu głos zwyczayny, tam poważny, tu żywo i ſpieſznie, tam ſię wſtrzymay, tu odetchni, tam miey uwagę że od iedney do drugiey rzeczy poſtępuieſz, zażyi tu głoſu do pogardy, tam ku litości; tu pokaż przerażenie, tam gniew. A ieśli kto bez duſzy, nieporuſzony. niepoiętny, kamienny, niech wie, kończy Dyonizyuſz, iż Demoſtenes nie dla niego.

RZECZ

http://rcin.org.pl

RZECZ
O KTOREY
FILIPIKA PIERWSZA.

FILIP Krol Macedoński, a tym samym Sąsiad Grecyi podzieloney na wiele Rzeczypospolitych, których nader rożne były interessa, postanowił u siebie iedne z nich opanować, drugie osłabić, a wszystkiemi niemi się porządzać. Ateńska Rzeczpospolita sądząc o niey na ten czas z tego czym niegdyś była, nayzdolnieyszą być się zdawała do przeszkodzenia pysznym iego zapędom. Ale iuż straciwszy dawnieyszą ochotę do niewczasow woiennych, i nie zastawiwszy się będąc nieczułą pierwszym Filipa zwycięstwom, poczęła tra-

http://rcin.org.pl

cić wſzelką nadzieię, aby mu mogła dać odpor; na ten czas dopiero przedſiębierze Demoſtenes podźwignąć upadły w Ateńczykach umyſł, i przywieść ich do chwycenia ſię śrzodków godnych ſiebie, ſtawiąc im przed oczy: naprzód: że zwyciężenie Filipa nie ieſt im niepodobne; *czego popiera dowodami zaſiągnionemi częścią z ichże własnych, częścią z Filipa dzieł dawnieyſzych. Powtòre:* iakiemi drogami zwycięſtwa tego dopiąć mogą, *i przyſtępuie do wyliczania ſzczegulnieyſzych śrzodków. Potrzecie:* że powinni koniecznie na to ſię rozmyślić, *czego acz nie dowodzi z oſobna, iako prawdy nie potrzebuiącey dowodów, zawſze iednak do tego ſię wraca.*

Dla tych, ktòrzy radzi widzieć oſnowę, albo złożenie podług uſtaw Kraſomowſkich tey mowy, przyłączam ią tuż zaraz rozebraną na części. Drugich

http://rcin.org.pl

zaś mów nie z tą dokładnością treść tylko przed każdą się położy. Nie od rzeczy też oprocz tego, ażeby każdy sam sobie na wzor podobny rozbierał: bo to sposob iedyny doyścia Mówcy sztuki. Ten Mówca szczegulnie dobry, który Dyalektyk iest dobry. Roztrząsaymy naprzód czego kto chce dowodzić, iakich dowodów zażywa, ieśli są iasne gruntowne, rozum wiążące. Tego wszystkiego przestrzega Dyalektyka, Nauka wymowy zależy na uczynieniu tych dowodów porządku, który może sprawić skutek naywiększy w umysłach, i wyrażeniu kształtem naysposobnieyszym do poruszenia nas i pociągnienia. Wiele przyzna Demostenesowi, kto go uważy, nie tylko iako Mówcę, ale iako i Dyalektyka.

Może że go czytaiąc powierzchownie zdawać się będzie powtarzanie iednego. Będzie się kto zastanawiał nad rzeczy

http://rcin.org.pl

iednoſtaynością, nie patrząc na różność kſztałtow. Wſzakże trzeba pamiętać na to naprzód, że te mowy daleko od ſiebie miane, drugie w ſiedm lat; a powtóre mowione do poſpolſtwa Ateńſkiego. Lecz poſpolſtwo aza ſię naprawia? a za nie wiadomo, że trzeba ſto i drugie razy przypominać chcąc co w ich umyſły wrazić.

http://rcin.org.pl

DEMOSTENESA

FILIPIKA I.

Na Części podług opisow Krasomowskich rozebrana.

WSTĘP.

I. Wymawia siebie Demostenes, że około trzydziestu lat tylko maiacy, porywa się do mówienia pierwiey od drugich doyrzalszych wiekiem i doświadczeniem w sprawach.

II. Zaleca skromnie siebie, iżby był milczał, gdyby pożyteczne dla Rzeczypospolitey słyszał od innych zdanie.

III. Lekko udaie tychże biegłość i powagę, iż daremnie o toż samo onych się radzono, i mniey zdatną dali radę.

http://rcin.org.pl

ZAŁOZENIE.

Woyną przeciw Filipowi podnieſiona ma być ſercem nieuſtraſzonym, a gnuſność i nieochota dawnieyſza złożona. To pierwſza.

Jakoweby śrzodki wczeſne były do ſprawowania rzeczy. To druga część mowy.

PIERWSZA CZĘSC.

Łacno Filip zwyciężony być może, byleby przyłożyć trochę ſtarania około Rzeczypoſpolitey chcieli Ateńczycy: iedyna bowiem tych nieſzczęć przyczyna niedbalſtwo w chodzeniu koło dobra poſpolitego. *Figur: Rhet: Suſtentatio Conceſſio.*

I. Dowodzi z przykładu przeciwnego: kiedy ſię ochotnie ſtawili Ateńczycy, łacno Lacedemonow złamali potęgę. To zamyka *enthymema* przez *figur: ſubjectio & antitheſis.*

II. Uprząta zarzuty, któreby być mogły, że Filip obfituie w woyſko,

http://rcin.org.pl

Ateny z wielu twierdz ogołocone. Odpowiada, iż z tych Narodów, które Filip podbił, nie mało było pod władzą Ateńczykow, nie mało było przyiacioł i sprzymierzonych z dobrey woli, którzy przeto łacno do ich państw powrocą.

III. Popiera łacność zwalczenia Filipa, i probuie z samego przykładu Filipa, który lubo będąc obarczony z przymierzonych, naymniey nie sądził za rzecz trudną zwyciężyć Ateńczykow, owszem pilnością i czułością swoią dokazał, że to mu nader łatwo było. Z kąd kończy, że Ateńczycy maią go naśladować. *Acervus Repetitio.*

IV. Naucza, że Filip iako i inni ludzie iest wystawiony na gniew i nienawiść, tudzież insze przypadki, które zwykły naylepiey kwitnące wywracać szczęście. *Figur. Repetio Congeries.*

V. Krotko otworzywszy przyczyny podbiia wyborną amplifikacyą, którą i gniew na Filipa podburza, i wstyd

http://rcin.org.pl

wraża Ateńczykom za złe i niedbałe dotąd sprawowanie Rzeczypospolitey. Trzy punkta tego głownieysze. *Pierwszy*, Filipa wyniosłość, pycha, i pańskwa pomknienia daley chciwość. *Drugi*, Ateńczykow obelga i niesława z teraźnieyszych szkod odniesiona, która od wszelkiego nieszczęścia iest gorsza. *Trzeci*, Gnuśność ich i prożnowanie zaprzątnione słuchaniem i wywiadowaniem się o powieściach. *Figu. Dialogismus & Epiplexis.* Podsyca nieco nadzieią niby łagodząc wstyd i rospacz odpędzaiąc.

DRUGA CZĘSC.

Podsuwa środki do odprawienia woyny.

1. A naprzód prosi Ateńczykow, ażeby go mówiącego aż do końca wysłuchali; żeby mniemaniem różnym uprzedzeni nie byli i nie trzymali z temi co iak nayprędzey wolą zakończyć przygotowanie woienne, niżeli ie mieć gruntowne i długotrwałe.

http://rcin.org.pl

II. Mówi o liczbie galer, o woyſku, które i zawſze gotowe, i z Ateńczykow nie z obcych żołnierzy chce żeby było złożone: ważne tego przywodząc przyczyny. Naybardziey że Wodzowie, Pułkownicy maią ſami przez ſię ſłużyć w woyſku, nie zaś dostoieńſtwa tego, zażywać tylko dla pompy, i powagi prywatney w mieście: co pięknym przyrownaniem obiaśnia.

III. Pokazuie iak wielkiego kosztu na żołd i żywność potrzeba dla woyſka i zkąd wziąć.

IV. Wymienia inne pomocy prowadzenia woyny, mieysc i czasow ſpoſobności.

V. Podbiia amplifikacyą. *Naprzód* z rzeczy idących zatym, wyliczaiąc pożytki naywiękſze z tey woyny tak prowadzoney, iako wyraził, maiące wyniknąć. *Potym* Czyniąc porownanie między świętami, igrzyſkami, i woyną. *Potrzecie*, Przydaie wſtydu i gniewu, ukazuiąc iawnie liſt Filipa pe-

http://rcin.org.pl

łen wyniosłości. Oraz gnuśność Ateńczyków w naywiększym niebespieczeństwie, których powiada być podobnemi do grubych nieumieiętnych szermierzow, opisuie gładko. *Poczwarte*, Mowi, że życzyćby trzeba było, ażeby Filip nową podniosł woynę na Ateńczyków i ich boiaźni nabawił, którzy inaczey z tego letargu niemogliby być obudzeni; i że to Niebianow przemysłem i pieczą stało się. *Popiąte*, Kładzie przed oczy gnuśność Wodzow, trwogę sprzymierzonych, opieszałość obywatelow, wszystko oraz krótko zamyka.

ZAMKNIENIE.

Pokaznie po sobie miłość ku Oyczyźnie, i chęć usilną o dobro pospolite, którą iedynie oświadcza się być do mówienia poruszonym.

http://rcin.org.pl

FILIPIKA I.

Miana przed Chrystusem Panem Roku 352.

GDYBYSCIE O czym nowym naradzać się mieli Ateńczycy, dałbym był pierwey mówić przed sobą wielu innym Mowcom, (a) a wysłuchawszy,

---

(a) Kiedy lud iuż był zgromadzony, na ten czas Woźny zawołał: *Jeśli kto maiący lat wyżey pięćdziesiąt miałby wolą mówić, a krom tego ieśli inni ieszcze, niech mówią porządkiem.* Po czym, wedle ustawy Solona, co naystarsi mieli prawo naypierwsi do mowienia. Lecz iuż tey ustawy nie tak ściśle przestrzegano za czasow Demostenesa, który liczył dwadzieścia ośm lat wieku, kiedy miał tę mowę, i niepodobna żeby tą miała być naypierwsza.

http://rcin.org.pl

albobym milczał widząc radę ich użyteczną, albobym chciał też swoię odkryć, sądząc ią być lepszą.

Ale kiedy idzie o rzecz iuż tylekroć roztrząsaną, spodziewam się sprawiedliwego od was wybaczenia, żem się pierwszy do mòwienia porwał przed innemi. Gdyby bowiem, z drową dotąd dano wam radę, niepotrzebowalibyście szukać iey więcey.

Nayprzód tedy serca nie traćcie Ateńczycy, lubo się zda być arcy zły stan wasz teraźnieyszy. Gdyż z tey samey przyczyny, z którey zguba wasza wynikła, powinniście brać pochop nadziei. Cóż to chcę wyrazić? O to, ieżeli z wami się teraz źle dzieie, iedynie przeto, żeście tego nie uczynili, coście byli powinni.

Mielibyście przyczynę nie mieć żadney nadziei, gdyby w samey rzeczy

http://rcin.org.pl

była prawda, że dla zabieżenia swemu nieszczęściu, zażyliście wszelkiego nadaremnie starania. A do tego ktòrzyściekolwiek o tym albo słyszeli, albo na to patrzyli, przypomnicie sobie wysoki òw stopień, (*b*) do ktòrego Lacedemonia nie zbyt dawno wyniosła była swą potęgę, iak mężnie i z iakim swey sławy ocaleniem umieliście sprawiedliwym orężem wstrzymać ią w granicach należytych.

(*b*) Lacedemonia czyli Sparta, gdyż obadwa te imiona iednąż Rzecząpospolitą znaczą, bez mała wszystkich innych narodów Greckich pod swe nie podbiła iarzmo, iuż była zrównała z ziemią mury Ateńskie, wzięła Kadmeą służącą za Zamek Tebom. Na Argiwach i Koryntczykach przewiodła, że sobie w zaszczycie poczytali być iey sprzymierzeńcami co do imienia, a w rzeczy samey poddanemi. Teby dla wydobycia się z pod tego iarzma podniosły woynę Boetycką

http://rcin.org.pl

Na iakiż koniec wſpominam o tym? na ten, Ateńczycy, abym pokazał wam i dał poznać, że przyłożenie ſię waſze zaſłonić was może od wſzelkich loſow przeciwnych, a zaś opuſzczenie ſię nieomylnie zgubę wam gotuie.

Macie tu przykład tego oboyga, i co ſprawiło ſtaranie waſze, kiedy wam na ten czas dało górę nad większemi ſiłami Lacedemonow, i do czego przywiodło zaniedbanie; ponieważ teraz

---

zwaną, do którey naywięcey wchodzili Ateńczycy, i przyłożyli ſię do poniżenia Lacedemonow. Kadmea wzięta była trzeciego Roku * Olympiady 99 we cztery lata potym odebrana ieſt; odtąd tedy aż do czaſu, w którym mówi Demoſtenes, nie maſz nad dwadzieścia pięć lat, za tym nie mała część z iego ſłuchaczow mogła była widzieć woynę Boetycką.

* *Petavius Rat. tem. part.* 1. *lib.* 3. *c.* 10.

http://rcin.org.pl

iest powodem postępkow zuchwałych niezmierną trwogą was przenikaiących. Mówić mi tu kto będzie, darmo sobie obiecywać, łacne Filipa przełamanie, gdyż i tyle liczy pod sobą Woyska, i tyle pod nami Miast obronnych zagarnął.

Wiem o tym, Ateńczycy, atoli nie zapominaymy także, że mieliśmy niegdyś pod sobą Pidnę, Potydę, i Metonę, tudzież wszystek kray (c) oko-

(c) Chcąc zrozumieć Demostenesa, niechybnie potrzeba mieć przed oczema rozłożoną Mappę starodawney Grecyi, bez czego niemożnaby należycie przeniknąć rozumnych iego uwag. Możnaćby wprawdzie obiaśniać ie po niżey kart przydanemi notami, ale żeby uniknąć częstego iedney rzeczy powtarzania, i nie przerywać Czytelnikowi textu Oratora; przetoż na końcu tych mów, procz Regestru ogulnego zawieraiącego w sobie nazwiska krajow, Miast i mieysc rozmaitych,

http://rcin.org.pl

liczny. Był ten czas, nie zapominaymy, kiedy nie mało Narodów teraz Filipowi podległych, a niegdyś sobie wolnych, ubiegało się bardziey o naszę, niż o iego przyiaźń.

Gdyby się w tedy lękał Filip, widząc siebie bez sprzymierzonych, wdawać się w kłotnią z Rzecząpospolitą, Panią na ów czas tylu Zamków po nadgranicach swoich, nigdyby się był przewag podobnych nie iął, iakowych dokazał; i bez wątpienia byłby się nie wyniosł do tak znaczney potęgi, którą widziemy. Lecz Miasta te wszystkie poczytał iako za nadgrody *(d)* poło-

---

które Demostenes wspomina, przyłącza się wspomniona Mappa.

(d) Podobieństwo wzięte z igrzysk uroczystych, na których pospolicie stawiano w oczach zapaśnikom, nadgrody zgotowane zwycięzcom.

http://rcin.org.pl

położone przed oczema boiowników i naznaczone zwycięzcy. Wiedział, że to iest zwyczayna podług samego przyrodzenia, iż przytomni w korzyść biorą dobra nie przytomnych, niedbałych, nie lękaiący się prac i niebeśpieczeństw. Y z tąd to urośnienie iego niezmierne. Podbił wszystko zbroyną siłą, lub czego nie podbił, to zagarnął prawem przymierza; tey bowiem chwytamy się zawsze strony, w którey więcey mocy widziemy i więcey dzielności. Przeto Ateńczycy, ieżeli od dziś dnia, gdyż rychley tegoście nie uczynili, podobnie iak Filip rokować sobie będziecie, ieżeli z was każdy w potrzebie ninieyszey zechce ile możności szczerze dać pomoc dobru pospolitemu; maiętni przykładaiąc się pieniędzmi, młodzi biorąc się

http://rcin.org.pl

do oręża, owo zgoła, ieżeli każdy zechce czynić iako ſam za ſiebie, a nie ſpuſzczać ſię więcey na to, że inni tym czaſem zrobią, kiedy ſię ſam bawić będzie próżnowaniem; rychło przy pomocy Bogow i krzywd powetuiecie, które ſamemu przypiſane być muſzą waſzemu niedbalſtwu, i nad Filipem zemścicie ſię.

Nie rozumieycie bowiem, ażeby iego ſzczęście miało być nie poruſzone, iakoby też niewiem co za iednego Boga, ſą co go nienawidzą, ſą co ſię go boią, nie braknie i tych co maią zazdrość przeciwko niemu, nawet pomiedzy temi, którzy ſię mu zdadzą być nayprzyiaźnieyſzemi. Zaiſte niemacie kłaść ſobie iakoby około niego będący wolni byli od ludzkich chuci. Ale iż nie czuią z niſkąd wſparcia, nie pokazuią po ſobie. Co iedynie przy-

http://rcin.org.pl

czytać się musi opieszałości i nie odwadze, którą, powiadam, teraz nieodwłocznie trzeba porzucić.

Widzicie, Ateńczycy, dokąd się wzbiła zuchwałość Filipa, nie zostawuie wam do obierania między pokoiem y woyną, lecz czyni pogrożki; a do tego, iak słychać, pełne nadętości i wzgardy. Nie nasyciło ieszcze bynaymniey chciwości iego to wszystko, co posiadł mocą, pomyka ią co raz daley, i gdy odkładacie niedbale, tym czasem ze wszech stron w matnią was zagarnia.

Zaczym kiedyż do tego ruszycie się, co iest waszą powinnością? kiedyż nastąpi iakowy skutek? W tedy iak będzie potrzeba? Przecież co za obraz wystawiacie sobie, Ateńczycy, ninieyszego stanu swoiego? Na ludzi

http://rcin.org.pl

wolnych nie widzę gwałtownieyszey potrzeby, iako zmyć z siebie hańbę, którą się sami zmazali.

Całaż (*e*) ta ma być, pytam się, wasza zabawa, dowiadywać się ieden od drugiego przechodząc się po mieście: *co tam nowego*? Ey cóż może być nowszego, iako to, że Macedończyk wsiada na karki Ateńczykom, i całą porządza się Grecyą.

Jakże, Filip (*f*) *czy umarł? nie, ale choruie.* Ey bądź umarł, bądź żyie, i cóż wam na tym? choćbyście go iuż nie mieli, w krótcebyście, Ateńczycy, drugiego na się wznowili Filipa, rządząc się takim, iak dotąd

(*e*) Obacz na to mieysce iakie są uwagi Longina w Kśiędze o wysokiego mówienia sposobie. w Roz: 16.

(*f*) Rozmowa między dwóma Nowiniarzami.

http://rcin.org.pl

sposobem, gdyż Filipa tym, czym iest, nie tak uczyniły iego własne siły, iako raczey wasze niedbalstwo.

Zaprawdę gdyby co przypadło podobnego (g) i fortuna bardziey zawsze strzegąca pożytków naszych, niż

(g) Dosyć iest rzecz widoczna, że tu iest ten sens: gdyby się przydało, iżby Filip umarł, należało to iednak uwinąć, iako uczynił Demostenes dla niewykroczenia przeciwko przystoyności, którą chce Cycero, ażeby Mówca za pierwsze prawo sobie postanowił. Były albowiem rzeczy, których starodawni nieśmieli wymawiać, chyba w ciemnych lub ułagodzonych wyrazach, boiąc się, żeby tego nie powiedzieć. co nazywali: *Verba malè ominata*, słowa nieszczęście znaczące. Nieważono się mówić do kogo: żebyś przez nieszczęście był zabity; gdybyś umarł. Uwiiano ile możności i ogradzano wyrażenie na myśli smutne, i nie miłe śmierci bliskiey, nawet i dalekiey. Łacinnicy mówili: *Si quid humanitus contingat.*

http://rcin.org.pl

my ſami, raczyła tak, iak życzę, dopełnić ſwoiey przychylności, wſzyſtkiegobyście dokazać mogli w zamieſzaniu nagle zaſzłey odmiany, bylebyście byli w ſpoſobności zażyć tego na dobre; Lecz nie maiąc nic poſtanowionego ani co do gotowości, ani co do rozporządzenia, luboby podługmyślne okoliczności otworzyły bramy do Amfipolij, z tym wſzyſtkim nie wkroczylibyście do niey. Nie bawię więc dłużey około wywodu potrzeby, o którey wiem, że zupełnie ieſteście przekonani mieć ſię pogotowiu do ſtawienia ſię dobrze za zdarzeniem wczeſney pogody. Jakowe zaś być maią naſze gotowości! co za woyſko, iakie podatki na utrzymanie onego? iakie, krotko mówiąc, zażyte maią być od nas śrzodki i naypręttſze, i naypewnieyſze? wyrażę wſzy-

http://rcin.org.pl

ſiko poiedyńczo, po uproſzeniu was naprzód, Ateńczycy, ażebyście nic u ſiebie nie ſtanowili względem tego co mam mówić, aż doſłuchawſzy wſzyſtkiego, co powiem.

Zawieście aż do póty ſwe zdanie, i ieślibym ſię widział chcieć z razu nowego przygotowania, nie mniemaycie iakobym przez to chciał opoźniać czynienie.

Nie zdaie mi ſię, to ieſt prawda, ſkwapliwa rada owych, którzy wſkok chcą tegoż oka mgnienia ciągnąć na nieprzyiaciela. Siły albowiem naſze w tym ſtanie, w iakim ſię znayduią, tego nam nie dozwalaią. Ale ieśli do czego ma teraz Mówca przyłożyć ſtarania, tedy do tego, ażeby wam na oczy ukazał konieczną dla was potrzebę woyſka, przytym iakiego, i co za ſpoſoby do utrzymania go wy-

http://rcin.org.pl

ſtarczaiące, aż poki mieć nie będziem lub zawartego pożytecznego pokoiu, lub odnieſionego zupełnie zwycięſtwa, i iednym z tych kſztaltem Atenow na zawſze ubeſpieczonych. O toż to do czego zmierza zdanie moie. Wolno komu chcąc ſwoie otworzyć. Ile do mnie ſiła obiecuię, rzecz pokaże, ieżeli bez fundamentu: będziecie tego ſędziami.

Naypierwiey mówię, Ateńczycy, macie oporządzić pięćdzieſiąt galer, z tym u ſiebie poſtanowieniem, abyście gdy czas będzie, ſami w ſiadali w oſobach właſnych. Nadto mieć należy doſtateczną liczbę innych ſtatków dla połowy waſzey iazdy, to wſzyſtko niech będzie zawſze na pogotowiu, dla zaſtawienia ſię wpadaniom nieſpodzianym, iakie zwykł czynić Filip do Termopilow, do Cherſonezu,

http://rcin.org.pl

do Olintu i gdzie mu się żywnie podoba. Wraźmy albowiem potężnie w iego umyśł, że z twardego się snu porywamy, i iako niegdyś na Eubeę Haliart, i nie zbyt dawno na Termopile, w krótce na niego spadniemy.

Chociażby do tego, co mówię, nieprzyszło, atoli sama przyprawa do woyny nie będzie bez pożytku, przez to samo, że nieprzyiaciel skoro się dowie, dowie się zaś niezawodnie, mamy bowiem pomiędzy sobą nazbyt szpiegów, skoro się, mówię, dowie, albo się ulękniony uspokoi, albo ieśli za nic to sobie będzie ważył, wynidziecie pod żagle za naypierwszą sposobnością, i niespodzianie w Macedonii nań uderzycie.

Oprocz gotowości dopiero odemnie wyrażonych, których rozporządzenie powinnibyście pochwalić, trze-

Ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej
http://rcin.org.pl

ba żeby były Pułki zawsze na dorędziu dla drażnienia bez przestannie nieprzyiaciela. Nie trzeba na to bynaymniey ani dwudziestu, ani dziesiąciu tysięcy obcego zaciągu; schowaycie się z temi straszneмi (*h*) na

(*h*) Tourreil twierdzi, że w całym Demostenesie nie masz mieysca, któreby tłumaczow bardziey, iako to, mordowało. Rozsądny zaś *Olivet* bez inney subtelności prostą myśl Demostenesa odkrywa w słowach tych iego żart przykry ukazuiąc. Ateńczycy w potrzebie pisali na wszystkie strony, chcąc mieć żołnierzy: odpisowano im, że z tąd tyle, z owąd tyle dodadzą, atoli na ostatku pokazali się nie rzetelnemi. Musiało wiele nie dostawać do liczby obiecaney, a tym bardziey, iż Ateńczycy, iako się z tey mowy daie widzieć, nie płacili obcym zgoła, albo bardzo licho. Taką rzeczą owe wielkie woyska nie były zupełne, tylko w listach pisanych proszących o nie z iedney strony i obiecuiących z drugiey. O toż niezawodnie co

http://rcin.org.pl

papierze Woyſkami. Chcę żeby były Półki złożone z Ateńczyków, pod iednego zgoła lub kilku rządem zoſtaiących, według waſzego zdania, ktòrym doſtarczanie żołdu do was należeć będzie.

Na iaki zaś wzòr maią być owe Pòłki, iak liczne, więc też co za ſpoſoby doſtarczania im żołdu, odpowiem na wſzyſtko z oſobna porządkiem.

Co ſię tedy tycze (*i*) obcych zaciągow nie ponawiaycie błędu, który was nie raz o ſzkodę przyprawił. To ieſt, zakrawacie zawſze więcey nad

---

Demoſtenes nazywa: *Woyſka nieznayduiące ſię tylko na papierze.*

(*i*) Nazywani byli obcemi w Atenach wſzyſcy ci, co nie byli z Ateńſkiego ſamego kraiu. Barbarzyńcami zaś wſzyſcy ci, co nie byli Grekami.

http://rcin.org.pl

potrzebę. W wyrokach waszych okazałości nad zamiar, wykonania zaś żadnego. Lepiey zaczynać od mała, a widząc że natym nie dosyć, więcey przyczyniać.

Zaczym powiadam, iż ze wszystkim mieć należy ludzi pieszych dwa tysiące, ieśli wszystko obcych, temu się nie opieram; wyiąwszy pięciuset Ateńczyków, których w zgodnym (k)

(k) Podług prawa Solona, którego iuż nie zachowywano za czasu Demostenesa, żaden Obywatel nie był wyięty od służby. Obracano go z razu do Woyska w granicach Ateńskich od ośmnastego roku wieku, aż do dwudziestego, potym zaś szedł w służbę w dalsze strony. Co względem czasu, którego miał prawo porzucać służbę wielu Pisarzów naznaczaią rok czterdziesty. Każdy nad to Obywatel w chodząc w służbę powinien był wykonać przysięgę wierności. Można rotę iey obaczyć w *Onomasticon Polluxa Ksiąg.* 8, *Rozd.* 9.

http://rcin.org.pl

wieku w żołd brać macie, nie przymuszaiąc ich, tylko do czasu pewnego, nie nazbyt długiego, lecz określonego, iako się wam zdać będzie nayprzyzwoiciey, po których inni na to mieysce powinni następować.

Przyłączmy do nich pięćset konnego żołnierza, z których naymniey niech będzie pięćdziesiąt Ateńczyków, w żołdzie będą podług tegoż opisu, co i piechota, od was zaś potrzebne okręty pod ich konie maią być dodane.

Czegoż tu ieszcze nie dostaie? Przydania straży z dziesiąciu lekkich statkow, ażeby Półki nasze czyniąc przeprawę, nie były nagabane od Filipowych woysk wodnych.

Już zaś dla Półkow pomienionych z kąd żołd opatrzemy? Przystąpię i do tego, skoro wprzód opowiem,

http://rcin.org.pl

czemu przestaię na tak małey kwocie żołnierzy, i za co chcę, ażeby osobiście sami Ateńczycy woynę służyli.

Przestaię na tak szczupłey liczbie żołnierza dla niepodobieństwa wystawienia teraz woyska, któreby mogło mimo niebespieczeństwo wydać pole: Jeśli co naywięcey możem, tedy napadać kray nieprzyiacielski napastuiąc. Na takową woynę, od którey należy zacząć, ma być nie nazbyt wiele Półkow, gdyż nie starczyłoby dla nich ani płacy, ani żywności, atoli niechay zbyt mało nie będzie.

Żądam pomieszania swych Obywatelow pomiędzy obcych, aby tak na współ wszyscy siadali w okręty, dla tego, że niegdyś, kiedyście mieli Półki obce w Koryncie, nad któremi Polistrates, Ifikrates, Chabrias i inni także z ramienia waszego rząd mieli,

http://rcin.org.pl

nie mało Ateńczyków poszło do Woyska, i tym sposobem, gdy się z iednoczyli Obywatele z obcemi, odnieśliście wygraną nad Lacedemonami

Odtąd zaś iak sami obcy zażyci do prowadzenia woyny za was, iedni tylko przyiaciele i sprzymierzeni, nieprzyiacielskie od nich ponoszą przykrości. A nieprzyiaciel tym czasem sił nabieraiąc coraz się szerzy. Owi zaś obcy żołnierze ledwie obaczywszy początek woyny pierzchaią. Udaią się (*l*) do Artabaza, i wolą iść dokądkolwiek inąd, niż w waszey zostawać

(*l*) Ateny miały na Hellesponcie morzu Carogrodzkim woysko złożone całe z obcych, które nie będąc płatne porzuciło służbę i poszło do *Artabaza Satrapy*, to iest Pana przedniego u Persów Azyi mnieyszey albo *Natolii* zbuntowanego przeciw własnemu Panu Królowi Perskiemu, i za nim poszedł *Charès* Wodz Ateńczyków.

http://rcin.org.pl

służbie. Wodz za niemi, i słusznie, bo nie płacąc, nie ma im nic do rozkazania.

Zaczym iakaż iest chęć moia? Dla odięcia Wodzowi i żołnierzom wszelkiey pokrywki niesinaku, chcę aby było zawsze czym płacić, i z postronnemi mieć zmieszanych Obywatelów, którzyby oko mieli na postępki Wodza.

Teraz mówiąc poprawdzie, godny rząd u nas pośmiewiska; albowiem gdyby się was spytano: Macież Ateńczycy u siebie pokoy? Powiedzielibyście: Przebog! nie mamy, a to mamy woynę z Filipem. Ba tak iest, alboż nie mianowaliście swych Obywatelow na wszystkie (m) urzędy w woysku

(m) Wolałem tu położyć wyraz nic pewnego nie znaczący, iak zażyć słów Woysko-

http://rcin.org.pl

ſku potrzebne? Atoli wyiąwſzy z tych Urzędników ſzczegulnie iednego, któregoście wyprawili do woyſka, inni wſzyſcy czym ſię bawią? O to uſługi ich tylko ku ozdobie świąt (*n*) wraz z waſzą Kſiężą. Jakich wyrabia ſztukatorſka ręka z gliny, takich wy woiownikow wyſtawiacie, nie do ſłużby, ale iedynie do oka.

Wreſzcie, żeby było można mówić, że to woyſko ieſt Ateńſkie, a-

wych teraźnieyſzych. Kłaść ie bowiem w uſta Demoſtenesowe, byłoby to podpadać przyganie Malarza, któryby nie zważaiąc na to, gdzie co ma ſłużyć odmalował Alexandra lub Cezara z czupryną polſką i w kontuſzu podkaſałym.

(*n*) Ponieważ ci Urzędnicy Woyſkowi w obrządkach świątecznych mieli mieyſce wyſokie, i ukazowali ſię na nich ſzatno i ſtroyno, tak iako przyſtało na ich zacność.

http://rcin.org.pl

zażby nie trzeba mieć celnieyszych urzędnikow woyskowych rodem z Aten?

Spieszac na odsiecz pod Lemn Wodza własney iazdy bierzecie, przeciwnie zaś rząd oddaiecie Menelausowi iednemu z obcych nad Pòłkami, na zasłonę was samych wyznaczonemi. Nie mòwię tu tego bynamniey, duchem następowania na zacność (o)

(o) Tourreil twierdzi, iż ten *Menelaus* był bratem Filipa, ale lubo Filip i Menelaus nie z iedney byli Matki, i nie żyli z sobą zgodnie, ledwie iednak rzecz do wiary podobna, ażeby Ateńczycy chcieli tak się bardzo poufać bratu swoiego nieprzyiaciela. Wolę tedy trzymać z *Lucchésinim*, że Menelaus, o którym tu mowa, człek z innych miar nieznaiomy.

Nadto przydaie się tu obiaśnienie myśli Demostenesowey dla tych tylko potrzebne, którzy nie maią przed oczami Mappy Grecyi. Kiedy tego potrzeba, mowi on, ażebyście szli dla posiłku pod *Lemn* odległy nazbyt od

http://rcin.org.pl

Menelausa. Mówię tylko, iż iakikolwiek Wodz woyska waszego, z pośrzod was brany być powinien.

Sądzicie, mniemam, iż nie źle iest, com dotąd mówił, lecz życzycie usilnie wiedzieć, iak wielki i zkąd na to nakład. Wnet o tym będziecie słyszeć.

Wszystkiego woyska, którego zaciąg wam przekładam, kosztować was będzie wyżywienie samo, mało co nad dziewięćdziesiąt (p) talentow, to iest

---

was, wysyłacie tam Półki pod sprawą Ateńczyka, a teraz obcemu powierzacie woysko strzegące waszych granic i ciaśniny *Termopilow*. Nie rozum, nie mieć dla siebie samych tey ostrożności, którą macie dla swoich sprzymierzonych.

(p) Znaczyło według *Dupré de Sr. Maur.* Okrętow dziesięć; na ieden kosztu miesię-

http://rcin.org.pl

licząc na dziesięć lekkich okrętow czterdzieści talentow, po dwadzieścia grzywien przez miesiąc na każdy o-

---

cznego 20 minas, wyniesie na rok talentow 40.

Na dwa tysiące żołnierza pieszego, po dziesięć drachm na miesiąc żołnierzowi, wyniesie na rok także talentow 40.

Na dwieście iazdy, rachuiąc na konia po drachm trzydzieści na miesiąc, uczyni na rok talentow 12.

Summa nakładu rocznego talentow 92.

Na talent rachowano minas 60. Na minę rachowano drachm 100. Talent wynosił drachm 6,000.

Talentow 92, czyniło drachm 552,000.

P. Duprè de Sr. Maur. rozumie, że żołnierz pieszy u Grekow miał na rok płacy, wynoszącey na dwanaście uncyi srebra. Tenże rozumie, że z uncyi wybiiano monety drachm 10, co czyniło z dwunastu uncyi, drachm 120. Na miesiąc brał żołnierz pieszy drachm tych dziesięć, drachmę na trzy dni.

U nas z grzywny srebra o ośmiu uncyach wybiiaią monety Złotych ośmdziesiąt.

http://rcin.org.pl

kręt: tyleż na dwa tyſiące piechoty, po dziesięć dragm na każdego z pieſzych: W oſtatku na dwieście koni

---

Taką rzeczą złoty naſz dzisieyſzy wart ieſt tylo, co drachma Grecka za czaſow Demoſteneſa.

Zołnierz Grecki miał na rok żołdu, który wychodził na złotych naſzych ſto dwadzieścia, na mieſiąc na złotych tychże dziesięć. Złoty ieden na trzy dni, rachuiąc na każdy mieſiąc dni trzydzieści. Zołnierz ten miał płacy na dzień groſzy naſzych dziesięć, monetą ſrebrną.

Zołnierz konny u Grekow miał na rok płacą ważącą złotych naſzych 360, na mieſiąc ważącą złotych tychże 30, na dzień złoty ieden. Zołnierz konny Grecki miał ſwego konia właſnego.

Dwa tyſiące piechoty, koſztowały za czaſow Demoſteneſa, na mieſiąc 2,000 uncyi ſrebra. Na rok 24,000 uncyi ſrebra, albo trzy tyſiące grzywien wagi Mennicznej dzisieyſzey, monetą też dwa tyſiące piechoty koſztowały na mieſiąc 20,000 drachm, na

http://rcin.org.pl

dwanaście talentow, po dragm trzydzieści na każdego z nich przez miesiąc.

Może iednak kto zadać: iż nie iest dosyć mieć opatrzenie tylko na ży-

---

rok 240,000 drachm. Jedno to iest, co dwakroć czterdzieści tysięcy złot: pol: dzisieyszych.

Na talentum rachowano 6,000 drachm; 240,000 drachm, czyniło talentow 40.

Wydatku na woysko, na piechoty, tysięcy dwa talentow 40, uczyni na monetę naszą dzisieyszą złotych 240,000.

Na dwieście iazdy talentow 12, uczyni złotych 72,000.

Wydatek na okręty. Okrętow albo statkow morskich dziesięć, na ieden 20 minas na miesiąc, uczyni na dziesięć statkow na miesiąc minas 200, a na dwanaście miesięcy, to iest na rok minas 2,400.

Rachuiąc na talent ieden minas 60, uczyni rocznego wydatku na dziesięć okrętow, talentow 40.

Na okręt ieden drachm, albo złotych naszych, na miesiąc 2,000, na rok 24,000.

http://rcin.org.pl

wność. Ja zaś byleby woyſku naſzemu na tym nie ſchodziło, ieſtem pewien, że ſię o reſztę wſzyſtkiego ſama przez ſię poſtara woyna, bez wſzelkiey i Grekow i ſprzymierzonych uciążliwości. Jeśli tego trzeba, ſiadam ſam w okręt, gdyby ſię pokazał zawod, gardło w tym moie.

Ale naoſtatek iuż, co za ſpoſob tych pieniężnych ſumm zebrania, którem wyraził. Owo ſam.

Czytanie tu Demoſteneſowego ułożenia względem nakazania podatkow; zatym powraca do ſwey mowy.

To ieſt, co mi przyiść, Ateńczycy, mogło do myśli. Gdy przyſtą-

---

Expenſy roczney na dzieſięć ſtatkow drachm albo złotych naſzych 240,000.

Summa wydatku rocznego na woyſko i na armatę wodną Zło: Polſkich 552,000.

http://rcin.org.pl

picie do głosow, przestańcie na zdaniu, które naypożytecznieysze, a niech iuż na koniec Filip nie samemi tylko będzie woiowany od was w radzie ustawami i listami, ale orężem w ręku. Ażeby sobie tym lepiey poradzić tak względem woyny, iako i gotowości, wiele wam zależy Ateńczycy, na zważeniu położenia kraiu, do którego się macie z woyną w prowadzić. Uważcie w tey mierze, iak umie Filip wiatrow i pory zażyć, w szykowaniu swych zamysłow.

Kiedy panuią (q) Etezyiskie wiatry,

(q) Wiatry północne, przeciwne zatym chcącym płynąć z Aten do Macedonii, co rok iednostaynie powstawaią we dwa dni po zaczęciu kanikuły, i przez czterdzieści dni bez przestannie wieią. Uciszaią się zawsze nad wieczor, nie pokazuiąc się aż z Jutrzenką, i dla tego na morzu zowią się: *Ospałcami.*

http://rcin.org.pl

albo zima zaydzie, w ten czas podnosi woynę; wie bowiem należycie, iż w tedy przeprawa do niego żadnym sposobem dla nas niepodobna. Więc trzeba, żebyście mieli Pułki, któreby były zawsze gotowe, zawsze na zawołaniu. Albowiem sądzić, że dość będzie zaciągać żołnierzy w potrzebie, i kazać im iść dopiero na ten czas, iest to nie chcieć tam być nigdy na czas.

Możecie obrać na zimową leżą dla Pułkow Lemn, Thasus, Sciathus i inne pobliskie wyspy maiące porty, dostatek żywności; i to wszystko czego trzeba dla woyskowych.

A tak gdy okręty (r) wasze w o-

(r) Wolfius o tym mieyscu Demosteneso-wym powiada: *Locus videretur corruptus, & Vatem potiùs quam interpretem postulare.* Przytacza potym zdanie *Melanchtona, Pauli, Manutii* i swoie własne przydaiąc: *Ego meam*

http://rcin.org.pl

wych portach flanowiska mieć będą spokoyne, i żołnierz od miast po nadmorskich nie będzie oddalony, łatwo, skoro wiatry będą po temu, zażyiecie pory rozwinąwszy żagle bez żadnego niebeśpieczeństwa.

Ile zaś do zażycia kiedy i iak woyska? od okoliczności zależeć będzie; w czym na tego się zdać macie, który waszą przybrany będzie powagą.

Ale co się tycze was samych, Ateńczycy, rzecz wasza z iścić, co wam czytano. Jeśli złożycie pieniądze odemnie wyrażone, oraz uczynicie od

---

dubitationem ac potiùs ignorationem ingenuè confiteor. Co za otworzystość w mężu uczonym nader zdziwiaiąca. W takowych ciemnościach trzymałem się Oliveta, który też sobie za Wodza obrał *Luccheſini*, wziąwszy prawie sens podany od niego w uwagach nad tłumaczeniem Wolfiusza.

http://rcin.org.pl

czego zacząć należy, i za tym iak iuż mieć będziecie galery, piechotę i iazdę, ieśli woyſku całemu prawem wyraźnym nakażecie, kończenie dalſzey ſłużby, ſłowem ieśli będąc ſami i Podſkarbiemi i Szafarzami ſwoich pieniędzy, przymuſicie Wodza do rachowania ſię z każdey woienney wyprawy, poprzeſtaniecie odtąd i uſtawnie ſię naradzać i nic nie czynić.

Przez co razem odeymiecie Filipowi większą dochodow iego połowę. Jakimże to kſztałtem? Odeymuiąc mu ſpoſobność prowadzenia daley rozboiow po morzu, które ſprzymierzonych waſzych ubożą, a iemu dodaią o czymby nas miał woiować. Oprocz tego, co za zyſk ieſzcze odnieſiecie? Ten naywiększy, że iuż więcey nie będziecie wyſtawieni na iego naiazdy. Jako gdy z nienacka wpadłſzy do Le-

http://rcin.org.pl

mnu i do Imbru uwiodł z sobą z tamtąd nie mało niewolnika z waszychże obywatelow.

Jako gdy pod Gereſtem zagarnąwſzy okręty nie oſzacowaną ſpanoſzył ſię korzyścią. Jako gdy na koniec w targnowſzy do Maratony wydarł wam gwałtem Galerę (s) poświęconą. Wſzyſtkich tych naiazdow zahamować nie mogliście, gdyż pomoc,

---

(s) Były dwie Galery poświęcone, z których iednę poczytano za owę, co płynął *Tezeuſz* do *Krety* dla porażenia *Minotaura*. Nie zażywano iey, chyba z przyczyn bardzo znacznych, i to z wielkiemi bardzo obrządkami. Mało co uchodziły zabobonu owe dwie galery w Atenach, tak iako teraz *Bucentaurus* w Wenecyi, tak nazwany bat ogromny, w którym *Doża* albo Xiąże Wenecki każdego roku wyieżdża na morze, one ſobie pierścieniem w nie w rzuconym do wiecznego nad nim panowania zaślubiaiąc.

http://rcin.org.pl

ktòrąbyście byli posłać chcieli, przybyłaby nazbyt pòźno.

Czemu Panateny (t) wasze, i rocznice Bachanalne, których kosźt przechodzi wszystkie inne, iakiekolwiek gdzie indziey widuiemy, a więcey nie ròwnie was kosźtuią, niż okrętowe kiedy kosźtowało woysko. Czemu Ateńczycy, obie owe uroczystości nie chybiaią nigdy, swoich obchodow w czasie przepisanym, bądź znaiący się, bądź się nieznaiący do tego mieszaią; przeciwnie zaś wszystkie woienne wyprawy wodne, świadkiem owe do Metony, Pagazy i Potydy, nigdy nie sławaią, tylko iuż po czasie.

(t) Panateny, święta na cześć *Minerwy* opiekunki Aten, i całego kraiu Ateńskiego. Bachusowe święta, iako z ich imienia widoczna iest, na cześć *Bachusa*.

http://rcin.org.pl

Gdyż co do waſzych świąt corocznych prawa zabiegły wſzyſtkiemu, iż dobrze pierwiey wie każdy z maiących zwierzchność w ſwym powiecie tak nad muzykantami, iako i zapaśnikami, kiedy, który, wielekroć ma ſię do czego ruſzyć, i co czynić. Wſzyſtko przeyrzano, wſzyſtko rozrządzono z pilnością.

Ale względem wyprawy woienney nie maſz żadnego opiſu, żadnych uſtaw, żadnego rządu. Za pierwſzą pogłoſką iakowego rozruchu poſtanawiamy (*u*) tych, co woienne galery

---

(*u*) Taki dany wykład ſłowa *Tryerarcha*, ponieważ w rzeczy ſamey owi *Tryerarchowie* byli to prywatni, których Rzeczpoſpolita w pewnych przypadkach obowiązywała uzbroić woienną nawę własnym nakładem. Upatrowano do tego obywatelow mianych za naybogatſzych. Ale co było oſobliwſzego, tedy

http://rcin.org.pl

maią uzbraiać, dozwalamy onym za siebie ofiarować zamiany, myślemy mocno nad sposobami sumn gotowych wynalezienia, na koniec uchwałę czyniemy, nakazuiąc przychodniom, tudzież wyzwoleńcom wsiadać na okręty. A ieżeli ich nie dosyć,

---

to, że obywatel ogłoszony w liczbie *Tryerarchow* mogł ofiarować zamienienie dobr własnych z innym obywatelem poczytuiącym siebie za maiętnieyszego, niż on, i tym samym za zdolnieyszego do dostarczenia potrzebnych nakładow; w którym razie powinien był ten przyiąć frymark, albo swoim kosztem uzbroić. Y to to iest, co rozumie Demostenes przez owe słowa: *Dozwalamy im podawać zamianę.*

To iest pewna, że w umyśle Solona takowa ustawa była rozumna; albowiem przymuszała naymaiętnieyszych do dźwigania ciężarow publicznych, atoli w wykonaniu siła złego pociągała za sobą; ponieważ wynikaiące swary z przyczyny takowych frymarkow opóźniały usługę Oyczyźnie.

http://rcin.org.pl

na to mieyſce zaſtępuiemy obywatelami.

W przeciągu całey tey zwłoki, Miaſta pobrane, którym ſzliście na odſiecz ſtracony na przygotowaniu czas, którego należało dobrze użyć. Okazya bowiem władaiąca wſzyſtkim, bynaymniey nie czeka na opieſzałych. Zaſadzaliście ſię na powodzeniu żołnierza ſwego, ale ten ſpóźniony na takie trafia okoliczności, w których nic nie może.

Z tąd też widzieć iako w ſwym liście do Eubeow Filip karmi was oſtatnią wzgardą.

Daie tu Demoſtenes liſt ów czytać, który nas nie doſzedł, i zatym kończy ſwą mowę.

Takowe obelgi winniście ſamym ſobie po większey części, Ateńczycy, które

http://rcin.org.pl

które ſą przykre uſzom waſzym. Poprawdzie, gdyby zamilczenie rzeczy zaſmucaiących iednoż to było, co i odwrocenie onych, o nicbyśmy ſię nie mieli ſtarać, iak tylko o przypodobanie ſię w ſwoich mowach. Ale kiedy nie na czas cieſzyć, byłoby to o zgubę rzeczą ſamą was przyprawiać. Wſtydźcie ſię Ateńczycy, że ſię radzi daiecie zwodzić, i opoźniacie wſzelkie potrzebne leki, tym pozorem, że ſą nie miłe. Przytym nie chcecie pomieścić tego w głowie, że na woynie zabiegać należy przygodom, nie zaś onym dawać ſobą powodować, i że iako Wodz każdy idzie w przedzie ſwych Połkow, tak dobrzy Politycy, maią poprzedzać ſprawy większe, nie idąc od nich ukazaną, ale ie prowadząc od ſiebie naznaczoną drogą.

http://rcin.org.pl

Od wszystkich Grekow iesteście Ateńczycy naymocnieysi w liczbę okrętow, w iazdę, piechotę, w dochody, a niczego na czas właśnie zażyć nie umiecie. Tak sobie postępuiecie w prowadzeniu woyny z Filipem, iak ów Barbarzyniec potykaiący się w zapasy; ieśli z iedney strony cios oberwie, co żywo z ręką do niey się ucieka, ieśli dostanie z drugiey, wnet tam rękę obraca; lecz złożyć zamach na siebie wymierzony, lub poprzedzić swego przeciwnika, nie ma ani zręczności, ani starania.

Podobnie i wy, ieśli usłyszycie, że Filip w padł do Chersonezu, tam na tychmiast wyprawuiecie posiłki, ieśli w kroczył do Termopilow, tu czym prędzey bieżycie, ieśli się w którą inną udał stronę, dążycie za nim; to w tę to w ową, iakobyście byli na ie-

http://rcin.org.pl

go ſkinienie. Y tak żadnych poſtanowionych zabiegow, żadney nie macie oſtrożności, czekacie pòki was iaka nie pocieſzna nowina nie poruſzy.

Może, iż przedtym mogliście bez niebeſpieczeńſtwa tym ſię rządzić ſpoſobem, co teraz, przyſzedł czas, na którym zawiſło wſzyſtko, inſzy koniecznie rząd przedſięwziąć wam należy.

Ile do mnie, Ateńczycy, tegom u ſiebie zdania, że takowe chęci pałanie dręczące Filipa, wzniecone w nim ieſt przez któregoś z Bogow, hańbą naſzą poruſzonego. Gdyby bowiem Filip doſyć miał na tym, co mocą zagarnął, i dał pokoy nowym zamyſłom, nie iedenby z was, ieśli ſię nie mylę, oſławienie i podanie nas przez niego w obydę Grekom, puścić w

http://rcin.org.pl

niepamięć dozwolił. Ale się to dzieie szczęściem, że go nic nie nasyci, niezmierna w nim chciwość rośnie bez przestannie, co podobno ze snu was głębokiego na koniec obudzi, chyba żeście zgoła o sobie zwątpili.

To mi zadziwienie przynosi, że nikomu nie przyidzie na myśl, nicht się nie oburzy, widząc, że woyna podniesiona dla zemsty krzywd poczynionych od Filipa, kończy się na samym, aby ich iuż poprzestał, życzeniu. Ale wątpić nie trzeba, iż nie poprzestanie, ieśli od kogo nie będzie zawściągniony.

Y więc czekać na to będziemy spokoynie? i będzieciež mniemać, że pomyślnie poydzie wszystko, bylebyście iść kazali próżnym galerom, i byle z nierozmyślnych, który ręczył za powodzenie? Czemuż nie wynidziemy pod

http://rcin.org.pl

żagle? Azaż nie maſz Obywatelow, coby ſię wzieli do oręża? Nie maſzże coby w oſtatku przytomnoścą ſwoią zachęcili obcego żołnierza? I rudnoż okrętom woyſk waſzych w kray nieprzyiacielſki zapaść?

Może tu zechce kto ſpytać o przyſtęp do niego? Ey woyna Ateńczycy, woyna ſama odkryie mieyſca ſłabſze, bylebyście ſzukać przedſięwzieli. Lecz ieżeli zawarci w ſwoich murach iedynie będziecie przyſłuchiwać ſię Mòwcom wadzącym ſię z ſobą uſławicznie i ſzarpiącym, nigdy nic pożytecznego nie uczynicie.

Dokądkolwiek wyciągną Pòłki naſze, ieśli, nie mówię, całe złożone z obywatelow, tedy przynaymniey pomieſzane, upewniam, że przychylność Bogow i Fortuny za nas zwyciężać będzie. Ale kiedy wyiąwſzy Wodza,

http://rcin.org.pl

nie pytay o innego Ateńczyka, i ieszcze tego wyprawiacie z sama płonną uchwałą i nadzieiami, których warunkiem mu tylko Katedra Mowcow waszych, nic zgoła nie dzieie się tak, iakby powinno.

Ile podobna wyprawa wovska wodnego wzbudza pośmiewiska w nieprzyiaciołach waszych, tyle sprawnie trwogi w sprzymierzonych. Gdyż ieden trudno ma znieść wszystek ciężar, który nań zwalacie. Same piękne obietnice czynić może, a gdy będzie porażony, spędzać to na tego, to na owego winę. Przezco, wszystkie wasze zamysły spełzły. Jakoż w rzeczy samey powinnoścież rokować sobie inaksze powodzenie? Daiecie nieszczęsnym przychodniom Wodza, który nie ma z kąd płacić, skoro mu się nie uda, na tychmiast śmiało sta-

http://rcin.org.pl

wa wielu z fałszywym doniesieniem, wy zaś ze słyszenia iednego, albo go niewinnym osądzacie, albo na oślep skazuiecie.

Więc iakie lekarstwo? Iść samym, Ateńczycy, osobiście służyć woyskowo, i bywszy czasu wyprawy dozorcami swych Wodzow, być za powrotem ich sędziami.

Nie macie dowierzać gołym powieściom, trzeba widzieć własnemi oczami, co się w waszych dzieie woyskach, nadewszystko teraz, kiedy owa chęć sławy wygasła w maiących rząd nad niemi. Nie maią zgoła serca nieść życie, aby raz na szanc w boiu, a dwakroć i trzykroć nie lękaią się grać o głowę w Trybunałach waszych, przekładaiąc los zbóycy i zbrodnia nad zgon chwalebny; Gdyż złoczyńcom sąd, rycerzom zaś chyba oręż na pla-

http://rcin.org.pl

cu woiennym, odbiera życie. U was tym czaſem cóż ſię dzieie? Nie którzy Nowiniarze waſi roztrząſaią wieści, iakoby Filip pilnie pracował wraz z Lacedemończykami około wywrocenia Tebow i odmiany formy rządow w naſzych Rzeczachpoſpolitych; inni, iż pełnomocnego wyprawił Poſła do (w) Króla, inni, iż w Illiryi miaſta umacnia do obrony, każdy z nas ſwoię marzy bayke, i ią roznoſi. Co do mnie, bardzo chętnie temu wierzę, Ateńczycy, że iako znacznemi odurzonemu dziełami ſny ſię podobne roią, a tym barziey, że w całey Grecyi nie widzi, ktoby mu ſię oporem ſtawił. Ale nie chcę, Przebog, dać temu wiary, aby z tą nieuwagą kierował ſwoie zamyſły, iżby lu-

(w) Tak nazywano krotko Króla Perſkiego; albo czaſem mówiono, Wielki Król.

http://rcin.org.pl

dzie tak miałkich rozumow, iak ſą naſi Nowiniarze, dociekać onych mogli.

Lecz ieśli odłożywſzy na ſtronę ich marzenia wezmiem do uwagi, że Filip naſz ieſt nieprzyiaciel, że dzierżawy naſze wydziera, że od czaſu dawnego z ohydą naſzą przewodzi nad nami, że poſiłki wſzyſtkie, po których wieleśmy ſobie obiecywali, przeciwko nam ſą zwrocone, iż nadzieia nam nie pozoſtała, tylko w nas ſamych, iż odkładaiąc zagaienie woyny w ziemi nieprzyiacielſkiey, zwabiemy ią do właſnego kraiu, ieżeli ſię, mowię, pilnie na to wſzyſtko obeyrzym, tedy i do tego co ieſt powinnością naſzą prętko ſię poczuiemy, i na prożne powieści zatkamy uſzy. Albowiem niech nas płonne nie łudzą domyſły, kiedy ieſt widoczna, że ieśli ſchodzić nam będzie na przezorności i zabiegach, iuż po nas.

http://rcin.org.pl

Co ſię mnie dotycze, iakom nigdy przymilenia ſię wam nie ſzukał, chyba ile mi tego właſny waſz pozwalał pożytek, opowiedziałem myśl moię ſwobodnie i bez ogrodki. Doſyć ſzczęścia, gdyby iako wam rad nayzdrowſzych przyimowanie, tak mowcy dawanie onych z pożytkiem było, czego gdybym był pewien, nierównie beſpieczniey ſzy byłbym w mowieniu. Wſzakże iakożkolwiek to com powiedział przyimiecie, doſtatecznym było dla mnie powodem do mowienia, upatrzone w tym waſze dobro. Oby to, które dla was wſzyſtkich ieſt nayzbawiennieyſze wzięło górę zdanie!

http://rcin.org.pl

RZECZ

PIERWSZEY MOWY,

A RACZEY WSZYSTKICH za OLYNTEM.

OLYNT naywspanialsze i nayslawnieysze Miasto Tracyi ieszcze z Amyntą Oycem Filipa miało wielkie zatargi. Atoli Filip następca po Oycu, nie zaraz swoię wywarł nieprzyiaźń. Przeciwnym raczey sposobem starał się uwodzić przez naypodchwytliwsze oświadczenia tym przyiaźni, na których godził zgubę. Postępki iego ukrywane i zwłaczaiące zemstę, ubeśpieczyły Olyntyanow. Na koniec bierze powod podniesienia woyny, iakoby do niey pobudzony przyięciem do siebie zbiegłych dwòch iego Braci, ale

http://rcin.org.pl

naypewnieyszym była pochopem pałaiąca żądza rozciągnienia granic Państwa swoiego. To tym to Olyntyaki, albo mowy miane od Demosteneja dla nakłonienia Ateńczykow, do dania posiłku Olyntowi. Dyonizy z Halikarnassu dokładnie upewnia o czasie i roku Olyntyak, owszem wymienia, którym porządkiem mówił ie Demostenes.

Mowmy o pierwszey: gdy oblężony Olynt, wyprawił do Ateńczykow Posłow, z naleganiem o spieszne nadesłanie odsieczy. Posłowie iako w podobnym razie dziać się zwykło, przełożyli zlecenie swoie na zgromadzeniu pospolstwa, do którego samego należało przyiąć lub odrzucić żądanie. Rzecz nie mała do naradzania, przyczyniła liczby ciśnących się na katedrę mówcow, na którą iedni po drugich wchodzili, i koley przypadała na każdego prędzey lub poźniey, podług ich wieku. Demostenes trzydzieści

http://rcin.org.pl

cztery lata maiąc, nie pierwiey miał głos, aż starsi od niego, rzecz utarli, przez czas długi roztrząsaiąc trudności. Dla tego bez wstępu żadnego zaraz od rzeczy samey zaczyna, iako nie wątpiąc o słuchaczach, iż są w sprawie oświeceni.

http://rcin.org.pl

OSNOWA

OLYNTYAKII.

Na początku mowy dodaie ſerca Ateńczykom, wychwalaiąc ich ſzczęscie, i upominaiąc, ażeby zdarzaiącey ſię zażyli pogody, oraz nawiaſem pochwalaFilipa, a Ateńczykow ſtrofuie. *ZAŁOZENIE* mowy, że Filip przez zdrady i krzywdy urośſzy, nie będzie miał ſtałych ſprzymierzeńcow. Zbiiaiąc 1. dowodzi, iż bez ſprawiedliwości nic nie ieſt gruntownego. 2. Ze nawet Państwo iego dziedziczne ſłabe ieſt i błahe. 3. Udaie lekko woyſko iego celnieyſze, oraz dwóru iego rozwiozłość ſzarpie. Zabiega daley twierdząc, że z małych rzeczy na wielkie brać miarę należy. Zbiia znowu, że nie tak obawiać ſię trzeba ſzczęścia Filipa, iako raczey otrząſnąć ſię zgnuſności, i chwycić ſię rad zdrowſzych. Na oſtatek ſkłada winę na ſamych oſkarżycielow, i zły rząd gani. Kończy krotkim wyliczaniem tego co mowił.

http://rcin.org.pl

OLYNTYAKA PIERWSZA.

Miana przed C. P. 349.

Nie mylę się w mniemaniu, Ateńczycy, iż ieżeli w wielu innych okolicznościach, tedy naybardziey w ninieyszym stanie rzeczy, straż Bogow nad Rzeczą pospolitą żywo stawa każdemu przed oczyma. Powinna iść bowiem w poczet łask ich naywiększych woyna, która się zaiela między Filipem, i maiącemi iako spolne z nim granice (*a*) tak i nie nay-

(*a*) Kto chce widzieć położenie Olyntu iak iest bliskie granic Krolestwa Filipa, niech rzuci okiem na Mappę, niektórzy Kraiopisowie nie oddzielaią od Olyntu Macedonii.

http://rcin.org.pl

ſłabſze ſły, (*b*) a co nadewſzyſłko takowe o tey woynie rozumienie, że wſzelkie przymierza z nim uczynione, żadney naprzod nie mogą mieć wiary, potym zgubą ſą i pogrzebem Oyczyzny ich właſney.

A tak rzecz ſłuſzna, Ateńczycy, mieć na to pamięć, ażebyśmy nie narzekali więcey na ſamych ſiebie, niżeli na los ſwoy i dołą. Szpetna bowiem i owſzem arcyſromotna, ażebyśmy truchleiąc na tę pogłoſkę odbiegać mieli (*c*) nie tylko miaſt i

mieysc

(*b*) Olynt ſam ieden, złączonym razem Macedonow i Lacedemonow ſiłom pomyślnie nieraz dawał odpor i zwycięſtwo odnoſił.

(*c*) Gdy mowi o utraconych od Ateńczykow miaſtach i mianych teraz za opuſzczone, rozumie o *Amfipolii*, *Pydnie*, *Potydei*, *Metonie*, i tylu innych w Tracyi nie dopiero

http://rcin.org.pl

mieysc do władzy przedtym naſzey należących, ale i ſprzymierzeńcow, i zręcznych okoliczności, które ſzczęście do rąk podało.

Ani poprawdzie, zdaniem moim, zgadza ſię z rzeczą naſzą wyliczanie ſił Filipowych, i podobną mową budzenie was do tego, co koniecznie ſama każe powinność czynić. Czemu to? Bo mi ſię widzi nie omylnie, iż każda o tym mowa iedna nie co mu ſławy, wam zaś hańbą ſpraw waſzych ſerce pſuie i oſłabia.

Ponieważ im wyżey nad ſian ſwoy przez zaſzczyt z dzieł Filip ſię podnioſł,

opanowanych od Filipa. Gdy o zdarzonych okazyach, i ſprzymierzonych co do woyny, przed oczyma ma Olyntyanow, których poczyta za porzuconych, ieśliby ich śpieſznie i mocno poſiłkami wielkiemi Rzeczpoſpolita niewſparła.

http://rcin.org.pl

tym w większym u wszystkich podziwieniu słynie, im zaś błahsze niż przystało wasze było przyłożenie się do robot przyzwoitych, tym większy dla imienia waszego zakał. Zaczym dam temu pokoy, chociaż kto prawdziwie i mądrze rozważy u siebie, z kądby do takowey Państwa przyszedł wielkości, obaczy, że tą zapewne wyniknęła nie z sił iego. Przetoż o tym iego powodzeniu, za które iako od Filipa nadgrody, tak od nas kary godni sprawuiący Rzeczpospolitą ku iego myśli, nie czas tu teraz mówienia. Co się zaś nawiia oprocz tego, i z czego wy wszyscy słuchaiący pożytek, inni zdrowo o rzeczach sądzący, mieć będą dowod skalania się iego nayszkaradnieyszemi niecnotami, o tym powiedzieć zechcę.

Wszakże ponieważ zadane krzywo-

http://rcin.org.pl

przysięstwa, i złamaney wiary występki bez dowodu zarzutow słusznie miane są za potwarz, przebiegłszy wszystkie sprawy iego, pokażę Filipowi te iego zbrodnie. O czym mowa mało weźmie czasu, oraz dwie są przyczyny, dla których mniemam, iż z pożytkiem dla was będzie; częścią, ażeby iako iest w rzeczy samey złośliwy, był na oko wytknięty, częścią ażeby którzy w głowie uroili, iakoby Filip był nie przełamany, pokrzepieni byli, i obaczyli, iż zgasło wszystko, czego z razu zdradliwie zażywszy, teraz powiększył swoie siły, i że iuż iest na schyłku, tudzież nie daleki upadku swego.

Poprawdzie, Ateńczycy, zastanowiłby mię bardzo Filip podziwieniem i trwogą, gdybym widział iako nale-

http://rcin.org.pl

żytemi i niezbaczaiącemi od rozumu drogami doszedł wysokiego szczęścia i sławy, ale przypatruiąc się pilnie znayduię, iż obiecawszy nam Amfipolią, i upewniwszy o nadziei wykonania kiedykolwiek taiemney (d) o-

(d) Ze wiele zależało na przymierzu z Olyntyanami dla hamulca Macedonii i Tracyi, Ateńczycy i Filip mieć ie życzyli sobie bardzo. Co acz tak iest, wyraża tu Demostenes, o czym gdyby nie dotknoł niewiedzianoby, że ciż Olyntyanie, nie tylko chcieli przenieść Ateńczykow nad Filipa, ale sami dobrowolnie wysławszy Posłow, starali się o ich ściślą przyiaźń. Niemniey oznaymuie nam także, że wzgardzili tym poselstwem, oszukani chytrością Filipa Ateńczycy. To iest dwoiaką zwiedzeni obietnicą; naprzód przywrocenia Amfipolii, potym zachowania potaiemney owey umowy, którą kiedyś skrycie zawarli miedzy sobą, i iuż ią poczęto było rozgłaszać (tak albowiem słowa te uczeni tłumaczą). Lecz naywiększa trudność wy-

http://rcin.org.pl

wey umowy, o którey pogłoſka była, naprzód nie przezorność naſzę omamił, gdy z naſzych niektórzy odprawili Olyntyanow chcących z ſwemi ſię zamyſłami nam odkryć, potym oderwawſzy nam Potydeę na ſamych granicach Państwa i Olyntyanom (e) ią oddawſzy, nas ſprzymierzonych dawniey pokrzywdziwſzy z niemi ſię ſkoiarzył. Na oſtatek przyóbiecawſzy Magnezyą Teſſalczykom, i przyrzekſzy

łuſzczenia, iaka to była umowa. Wolfius zoſtaie w wątpliwości. Innych ſzczere domyſły iako mniey pewne opuſzczam.

(e) Nie doſyć Filipowi było zdradą Ateńczykow od przymierza z Olyntyanami odciągnąć, ale ſię zaraz z niemi z iednoczył, oddawſzy Pydnę i obiecawſzy Potydeę. Bez wątpienia ci co tak poſtępuią, nie ſłuchaią Stoikow, uczciwość nad pożytek przekładaiących.

http://rcin.org.pl

podnieść woynę (*f*) za nich na Focenſow ściſłą z niemi zawarł przyiaźń.

Owo zgoła żaden nie był z nim ſkoiarzony, ażeby nie był zdradą od niego zażyty. Bez uſtanku zaś z nieoſtrożności wſzyſtkich nie znaiących go

---

(*f*) Lykofron Tyran Fereow Miaſta w Teſſalii, nie będąc zdolnym wyrownania ſiłom Teſſalow i Filipa, związał ſię przymierzem z Focenſami narodem Grecyi graniczącym z Beocyą i Teſſalią, ochotnie od nich przyięty, gdyż równo pomocy iego potrzebowali dla zaſtawienia ſię natarczywości Tebanow. Zmocniony Tyran znacznym ſprzymierzonych woyſkiem, zamyślał naprzód znieść tych, którzyby Teſſalow chcieli wybić na wolność. Wziął na ſiebie Filip całą tę woynę, trzykroć bitwę ſtoczył, dwakroć zbity, trzecim polem tak ſię pomyślnie potkał, że na głowę poraził Focenſow, i wſzyſtkę nadzieię utrzymania ſię gwałtem przy Pańſtwie Lykofronowi odiął.

http://rcin.org.pl

szydząc i oszukuiąc, do tak wielkiey ozdoby i wspaniałości wyniosł Państwo. Więc iako przez takowe postępki i układy wzbił się wysoko, kiedy wszyscy mniemali, że ich pożytkom służy, tak znowu trzeba, ażeby przez też był zsadzony i poniżony, skoro się wydało, że na swe koło tylko wodę ciągnie.

Takie iest nie omylnie Ateńczycy, a nie inne położenie rzeczy Filipa, ktoby w tym się nie zgadzał, niech powstawszy ukaże z tego mi mieysca, albo wam raczey, iakom lub opacznie mowił, lub których on przedtym sztuką i zdradą podszedł wierzyć mu znowu będą, lub iż Tessalczykowie (g) w

(g) Niechay żaden nie sądzi z tego mieysca, iakoby Filip podbiwszy Tessalią do swych sale przyłączyć miał dzierżaw. Ponieważ

http://rcin.org.pl

niewolnicze ściśnieni pęta nie pałają teraz chęcią odyſkania ſwobod ſtraconych. A ieśli z was który przyſtaie na to, com wyrzekł, ieſt iednak tego zdania, iż ubiegſzy Filip porty, fortece i takież drugie mieyſca w ſwoim ſię mocą utrzyma ſtanie, takowy myli ſię w zdaniu. Albowiem kiedy zdobrey woli ſtawa iaka ugoda, i ieſt z korzyścią dla wſzyſtkich zoſtaiących w towarzyſtwie woyny, na ten czas

---

ſię to nie przytrafiło. Lecz częścią przez boiaźń ſwey potęgi, częścią przez dobrodzieyſtwa, częścią przez przywłaſzczenie ſobie Fereow, Magnezyi, Pagazow Miaſt Teſſalſkich włożywſzy kawecan na Prowincyą, miał ſobie narod ow poſłuſzny, i woli ſwey podległy. Gdyż potężnieyſzych opieka, ile będących o granicę i dręczących ſię żądzą ſzerzenia ſię coraz daley, nie wiele uchodzi od panowania: Słowa tedy znaczące niewolą w Demoſteneſie do tego zmierzaią.

http://rcin.org.pl

z ochotą prace, niebeśpieczeńſtwa dzielą między ſię ludzie, i przy powinności chcą ſtać trwale. Gdy zaś kto oſobnego dla ſiebie zyſku ſzukaniem i chytrością przychodzi na wzor Filipa do ſił wielkich, za naypierwſzą zaraz podaną porą i winą iakąkolwiek, przymierza ſię łamią i rozrywaią.

Niepodobna rzecz bowiem, Ateńczycy, niepodobna, ażeby potęga wyſławiona na nieſprawiedliwości, przewrotności, krzywoprzyſięſtwie mogła ſtać trwale, lecz albo raz ſię podnieſie i na małą chwilę, albo ieśli nadzieią pod czas zaiaśnieie, wyda ſię nie omylnie za czaſem, iako ieſt źle nabyta, i ſama pod ſwym ciężarem upada. Bo zdaniem moim, iako domow, okrętow i innych budynkow trzeba żeby były iak naygruntowniey-

http://rcin.org.pl

ſze założenia, tak też przyſłoi, aby dziel początki, i iakoby ich zaſada wſpierała ſię na gruncie nie wzruſzonym prawdy i ſprawiedliwości.

Przetoż rada moia, ażeby pomocą od was Olyntyanie byli poſileni, którą im kto większą i prędſzą dodać ſądzi, ten mòwi ze mną, ażeby w tąż Poſłowie byli wyprawieni do Teſſalczykow dla uwiadomienia iednych o waſzym poſtanowieniu (*b*) i zamyśle, dla zagrzania drugich do czynienia; Teraz bowiem upomnieć ſię o

---

(*b*) Teſſalia na wiele ſię dzieliła narodow, każdy oſobnemi prawami i uſtawami rządzący ſię, ci iako celem w czynieniu, tak i w radach rożnili ſię; przeto radzi mowca, wyprawiwſzy Poſłow, z nich iednych pobudzić do czynienia; drugich do odmienienia zdania o Ateńczykach, ażeby ſię wſzyſcy na Filipa ſpikneli.

http://rcin.org.pl

Pagazy (*i*) i rozprawić się o Magnezyą umyślili. Atoli iednak zapobieżcie temu Ateńczycy, ażeby nie gołe tylko słowa przynieśli Posłowie nasi, lecz słowom wiary skutkiem rzeczy przyczyniaiąc, ażebyście mogli oznaymić, iakeście z dostoynością Rzeczypospolitey posiłkowali Olyntyanow, i żwawieście się zakrzątneli do sprawy.

Mowy bowiem gdy są bez skutku za marne i niepożyteczne policzone bywaią, ile gdy od naszey wychodzą Rzeczypospolitey, o ktore im łatwiey

(*i*) Pagazy Miasto Tessalii tuż przy zatoce morza Greckiego. Z tąd Jazon z Arganautami sławnemi kawalerami Greckiemi po złote runo do Kolchow odwinął. Dostało się to Miasto Filipowi piącią laty przedtym, czy ustąpione od Tessalow zawdzięczaiących zwycięstwo nad Foconsami, czy że się oprzeć nie mogli przemożności iego.

http://rcin.org.pl

u nas, tym mniey u wszystkich znayduią wiary.

Niech każdy obracaiący na was oczy widzi iawnie, iako składaiąc podatki, żołnierską służąc, czyniąc wszystko ochotnie, porzuciliście zastarzałe obyczaie, i w innych całe się odmieniwszy, samiście do siebie nie podobni.

Co ieśli, iako potrzeba, chętnie wykonacie, da się widzieć iaśnie, nie tylko nader słabe Filipa na tych, co są z nim sprzymierzeni, poleganie, ale nawet i własnego iego Państwa nachylone szczęście, i siły nadwerężone.

Potęga bowiem Macedońska, do innych krotko mowiąc, kiedy się przypisze, słoi za iakiś przydatek, gdyż iak wieleby mogła pokazała dawniey,

http://rcin.org.pl

kiedy z wami pod Tymoteuſzem (*k*) zgnębiła Olyntyanow, znowu z Olyntyanami złączonemi, kiedy Potydeę; teraz na koniec kiedy Teſſalow wnętrzną wrzawą z wątlonych i ſkołatanych orzeźwiła przeciw Familii (*l*) Tyranow. Albowiem chociaż nie

---

(*k*) Tymoteuſz Syn Konona wybawca Aten uciemiężonych od Lacedemonii. Był pomocą wielką Oycu ſwoiemu w tym zawodzie, wiele potym miaſt utraconych nazad odyſkał miedzy innemi Potydeę. Zaden wodz niedoznał większey ſtateczności ſzczęścia woiennego. Wſzyſtko mu ſię udawało, do czego tylko ſię ruſzył. Zazdroſnicy iego kazali go odmalować śpiącego, tym czaſem Fortunę podle niego ſieciami zagarniaiącą Miaſta. Na to ſpokoynie odpowiedział Tymoteuſz: *Jeżeli śpiący biorę Miaſta, czego nie uczynię obudzony?*

(*l*) Tiſiphonus, Pitholaus, Lycophron Tyrani, to ieſt gwałtem ſobie przywłaſzczaiący Państwo nad Pherami.

http://rcin.org.pl

wielka poniekąd moc przydana, zawsze iednak iest pożyteczna. Sama atoli iedna słaba iest i wielą szkod obarczona Macedonia, a tym bardziey ponieważ ten samemiż owemi wyprawami, które iakoby miały imie mu potęgi rozprzestrzenić, iest mniemanie, nad stan przyrodżony uciemiężył ią i do upadku nachylił.

A do tego nie mniemaycie Ateńczycy, ażeby Filip i obywatele kraiowi w rzeczach się tychże kochali, lecz go uwodzi chwała do czynow nie pospolitych, chcąc niemi wszystkich zatrzeć Krolow Macedońskich, i zatym się uganiaiąc, rzeskie starania, narażenia się na niebespieczeństwa, ieśli się iakie przydały, przenioss nad prożnowanie nikczemne, i spokoyne życie. Ci przeciwnie nie czuiący w sobie takowego ducha wyniosłego, znu-

http://rcin.org.pl

żeni owemi długiemi tam i sam włoczęgami ustaią na siłach, biedząc się z uciążliwościami ustawicznemi, ani dozwolenia dopatrzyć Oyczystych domow, ani sposobności nie maią sprzedania plonu zdobytego dla zamkniętych przez woynę handlow.

Jakim tedy iest sercem ku Filipowi większa część Macedończykow łatwo z tąd obaczyć. Cudzoziemcy zaś i towarzystwo (*m*) woyskowe w służbie u niego zostaiące, maią sławę

(*m*) Filip wymyślił i wystawił Pułk Macedoński, który Alexander wydoskonalił. Żołnierze z których się Pułk składał nazywali się po Grecku *Pezeteri*, po Łacinie *Commilitones*, co znaczy towarzysz Krolewski w woysku pieszym: nazwisko dane dla zachęcenia żołnierzy piechotnych i osłodzenia im nayprzykrzeyszych trudow. Takowa poufałość mało kosztuie Monarchę, a wiele popłaca.

http://rcin.org.pl

wprawdzie z woiennego ćwiczenia i żołnierſkiey umieiętności, wſzakże, iakom ſłyſzał od nieiakiego tameczne-go Obywatela bardzo zacnego i do-znaney wiary Męża, nie celuią zgoła innych.

A ieśliby iacy między niemi dali o-ſobliwſze dowody rozumienia ſię na kunſzcie woiennym, tych podług ie-go powieści wſzyſtkich Filip od ſiebie oddala, (*n*) chcąc ſzczegulnie dzieł powſze-

(*n*) Z tąd też zeznawał, iż go bardziey obchodziła ſztuka iaka żołnierſka pomyślna, niż wygranie potrzeby. Zaſzczyt ze ſztuki żołnierſkiey mawiał, zupełnie do mnie należy, chwałą zaś wygraney bitwy muſzę ſię dzielić z moiemi żołnierzmi i Rotmiſtrzami. Czytamy iako przez ukrytą ſzczegulnie zawiść źle ſię obchodził ze ſwemi wodzami, im mu lepiey ſłużyli. Syn iego Alexander choć tak wielki iaki był, podlegał tey nik-

http://rcin.org.pl

powszechnych, całą sobie sławę mieć przyznaną. Do innych bowiem złości człowieka tego, i to też trzeba przydać, iż wyniosłość iego żadnych nie zna granic. Jeśliby zaś zdrowym kto rozsądkiem i sprawiedliwością celuiący, nie mogąc znieść rownym umysłem zbytkow (o) każdodziennych

czemney i złośliwey namiętności. Nie znosił w Perdycce, Lysymachu, Seleukusie, Antygonie, Attalusie zbyt rzadkiego męstwa, szczęścia nadzwyczaynego i sławy szerzącey się daleko.

(o) Filip od którego się Syn także co do niewstrzemięźliwości nieodrodził, pozwalał sobie w piciu do zalewania prawie rozumu. Pewna niewiasta odważyła się na końcu długiey uczty uprasząć go o uczynienie sprawiedliwości i wysłuchanie krzywd, ktorych niezważywszy, osądził ią zaraz i dekretował. Odpowiedziała mu skromnie: *Apelluię od tego sądu*. Jako rzekł Filip, od swoiego

http://rcin.org.pl

i wſzeteczných pląſow, na to wſzyſtko krzywym patrzył okiem, takowy zgoła iako nic wart odpędzony, inni poprawdzie ściſłym węzłem z nim ſpoieni albo oſzwiabiacze i pochlebcy, (*p*) albo tacy, ktorych zawrot gło-

---

Króla, a do kogo? *do Filipa na czczo*, dała odpowiedź. Przyięcie takowey odpowiedzi uczyniłoby ſławę Krolowi naywſtrzemięźliwſzemu. Roztrząſnoł znowu od początku ſprawę, poznał ſądu ſwego nieſprawiedliwość, i ſiebie potępił na naprawę.

(*p*) Chętka przyścia do ſzczęścia gromadzi zewſząd pochlebcow w koło Tronu. Miał ſwoich Filip i płacił im po Krolewſku. *Thrazydeuſz* tym rzemieſłem zyſkał koronę w Teſſalii. Nie wiem co miał za ſzczęście z tąd *Klizophus*, ktory wſzyſtkich innych w tym zgaſił. Uſadził ſię naśladować iak naywierniey ſwoiego Pana; niepatrzyć tylko iednym okiem, kiedy Filip drugim nie widział; poſuwać nogę iednę, kiedy Filip okulawiał. Słowem ani ieść, ani pić co kwaśnego nie mogł Filip, ażeby Klizof natychmiaſt ſwo-

http://rcin.org.pl

wy w piiáńſtwie przywodzi do ſko-

iego nie zmarſzczył czoła. Przyrodzenie uczyniło go niewolnikiem, a pochlebſtwo małpą. Filip tedy rzadkie cnoty nieſłychanemi ſkalał wyſtępkami; lecz poſpolitym poſadzonych wyſoko trybem, wielu miał z cnot ſiebie chwalących, żadnego o wyſtępki ſtrofuiącego. Ażebym krotko zawarł, Mąż z przymiotow czaſu woyny i pokoiu arcy potrzebnych nayſławnieyſzy, ale nazbyt w grach, w piciu, bieſiadach i zbytkach zatopiony. Cokolwiek wyrzuca mu Mowca, nie ieſt to bez wątpienia potwarzą, lecz ſzczerym obwinieniem. Zył zabrał z ludźmi w roſpuſtach, piiáńſtwie, zbrodniach pogrążonemi, ktorych lub oſmiuſet liczono, więcey iednak dzieſiąciu tyſięcy woiennikow żołd pożerali. Szpetna ieſt wprawdzie o tym wſpominać, ſzpetnieyſza iednak zbrodnie ich przywodzić na pamięć. Szeroko to opiſuie *Theopompus*, gdzie temiż co i od Demoſteneſa farbami Filip odmalowany. Atoli przy końcu życia piſze *Dyodorus*, że ſię upamiętał.

http://rcin.org.pl

kow (*q*) owym ſpoſobem, ktorego ani z uproſzeniem przebaczenia, nieśmiałbym wam teraz wyrazić. Co wſzyſtko, że w iſtocie tak ieſt ſamey, przeczyć trudno.

Wſzyſcy ci bowiem, ktorzy z tąd powſzechnemi głoſami, iako od oſzuſtow daleko gorſi wyświeceni, iawny wſzyſtkim ow Kalliaſz (*r*) i inni teyże kuźni krotofilni ſzyderze i ſprośni pieśniotworcy, iako naymilſi kochankowie otwartym łonem przyięci od niego.

(*q*) Taniec ten roſpuſtny i plugawy nazwany z grecka *Chordax*, czy to od imienia wynaleźcy, czy od powroza, ktory do niego był zażywany.

(*r*) Kalliaſz ten, kuglarz, zdaniem Lukcheſiniuſza nie inny ieſt, tylko ten, o ktorym wſpomina *Suidas* w te ſłowa: *Kalliaſz Ateńſki komedyant* &c. Pozoſtaią ieſzcze komedyi iego niektore wierſze nienaygorſze.

http://rcin.org.pl

A chociaż zda się to komu wzgardy rzecz być godna, kto wgląda iednak głębiey, poznaie istny iego umysł, i niepochybne czyta znaki nieszczęśliwości nad nim wiszącey. Ale mniemam, że to tłumi teraz spraw powodzenie, gdyż pomyślnością rzeczy, ohydy podobne pokrywaią się, (*s*) i taią w ich blasku; byleby się zaś cokolwiek powinęła noga, wszystkie niecnoty odkryią swoy wizerunek, co ieśli upodobanie Bogow i chęć wasza przystąpi, tak rozumiem, iż nie bawiąc pokaże się na nim.

(*s*) To mieysce zda się być naśladowanie Thucydydesa owego historykow oryginału nieporownanego, ktorego sobie Demostenes obrał za wzor, i tym umysłem ośm go razy własną ręką przekopiiował. Sallustius drugi także Thucydydesa naśladowca mowi toż samo, *secundæ res mire sunt vitiis obtentui.*

http://rcin.org.pl

Bo iako w ciałach naſzych poki ſą w dobrym zdrowiu nie czuć nic niedołężnego, gdy zaś dotknie iaka choroba wſzyſtko ſię odzywa cokolwiek w nim zerwanego, ſłabego i inną niemocą ſkażonego. Toż ſię dzieie w Rzeczachpoſpolitych i Państwach, poki prowadzą woyny zagraniczne, wielu ſą niewiadome domowe Rzeczypoſpolitych nieſzczęśliwości, ſkoro zaś woiennym ogniem zaświecą ſię ściany właſne Państwa, natychmiaſt daie ſię wſzyſtkim widzieć, co tylko ieſt wewnątrz złego.

Tym czaſem ieśliby kto patrząc z was, Ateńczycy, na hołdujące ſtatecznie ſzczęście Filipowi, za rzecz niebeśpieczną przeto ſądził brać ſię do oręża na niego, takowa (t) mądrego

(t) Mowca biegły w ſztuce ſwoiey, nie za-

http://rcin.org.pl

ieſt poniekąd i rozſądnego człowieka uwaga. W rzeczach albowiem ludzkich wiele, a raczey wſzyſtko zależy na ſzczęściu. Wſzakże gdyby mi kto dał na obieranie, bylebym widział w was ochotę do czynienia, bez mała niewolałbym raczey obrać ſzczęśliwość naſzey Rzeczypoſpolitey, niżeli iego, gdyż większe nierownie widzę u nas przyczyny pozyſkania przychylności Bogow. (u)

Ale my, kiedy ſię nie mylę, z założonemi rękami ſiedziemy, nikomu, prawdę rzekłſzy, nie pięknie, ażeby ſam będąc gnuśny, powinności ſwych

---

raz w przek idzie zdaniom przyiętym powſzechnie, trzeba zrazu uledz, i nienacierać na nie, aż pozwoliwſzy im nieco.

(u) Z przyczyny krzywoprzyſięſtw Filipa.

http://rcin.org.pl

czynienie składał na przyiacioł, nie mowię Bogow nieśmiertelnych. Nie maſz dziwu zapewne, ieśli Filip prace i żołnierſkie obowiązki ſam zaſtępuiący, wſzędy obecny i tak pilny, iż żadney pogody i chwili naymnieyſzey nie chybiaiący, kiedy tym czaſem wy ſię ociągacie, (w) nic nie czynicie procz uchwał, o nic ſię nie pytacie, tylko o nowiny, nad wami otrzymuie górę.

Temu zaiſte nie dziwuię ſię bynaymniey. Dziwowałbym ſię owſzem przeciwnie, gdyby przy pogardzaniu

---

(w) Powtore biie na niedbalſtwo Ateńczykow w daniu poſiłkow Miaſtom Trackim. Często wyrzuca na oczy ſpieſzność Filipa w Miaſt zabieraniu, ich zaś opieſzałość w ratowaniu, dłużey niż należało naradzaiących ſię. Jak często w świecie to ſię iści: *Dum Romæ conſulitur, Saguntum expugnatur.*

http://rcin.org.pl

waszym tego co do woyny należy, przy iego zaś pełnieniu wszystkiego co potrzeba, było przy was zwycięstwo. Lecz to mi podziwienie przynosi, że ktorzy zaszczycaiąc kiedyś (x) prawa Grekow oparliście się Lacedemończykom, i mogąc nie raz własnych fortun pomnożyć, nie skłoniliście do tego chęci, i owszem ażeby inni przy swoim prawie zostali danemi na woynę poborami, nadwerężyliście dobr swoich, ochotnie sami biegąc na niebeśpieczeństwa, teraz obawiacie się i ociągacie, gdzie potrzeba maiątkiem i piersiami własnemi samych siebie złożyć, a ochroniciele

(x) Namienia tu o teyże samey woynie, o ktorey mowił na początku Filipiki pierwszey, obacz tam w obiaśnieniach przypisanych.

http://rcin.org.pl

nie tylko całey Grecyi, ale każdego wszczególności narodu garnącego się, teraz w cieniu i prożnowaniu siedzicie czekaiąc iarzma niewoli.

To mię zaprawdę zadziwia, Ateńczycy, a tym bardziey, iż żaden z was nie rachuie się sam z sobą, na czym prowadząc z Filipem tak długo woynę spłynął wam czas wszystek. Wiecie bowiem zapewne, iako skapał zgoła na oczekiwaniu zakończenia sprawy za was przez innych, na obwinianiu o prożnowanie wzaiemnym siebie samych, i nabiianiu sobie głowy nowemi nadzieiami rownie płonnemi iako i pierwsze, słowem, na czynieniu tego wszystkiego, co teraz czynicie.

Nad to takeście zapamiętali, Ateńczycy, iż spodziewacie się iakoby toż samo, co kwitnącą Rzeczpospolitą do

http://rcin.org.pl

góry wywrociło, mogło podnieść upadłą i pokrzepić.

Ale to zdrowemu nazbyt w brew rozumowi i samemu przyrodzeniu. Przyrodzonym zaiste sposobem łatwieysze iest czego dochowanie, niżeli nabycie. Teraz zaś kiedy cokolwiek mieysc w swoim przedtym opasania Państwo nasze zawierało, nic z nich do bronienia nie zostawiła Woyna, ma się o to prawdziwie wasze opierać staranie, ażebyście one odyskali nazad. Przetoż otworzcie swoie szkatuły, idźcie chętnie sami pod znaki własnego Woyska, nie słuchaycie skarg żadnych, aż strat swoich powetuiecie, w ten czas bez wątpienia zważywszy zasługi, niech zacne dzieła pochwałę, krzywdy poczynione przyiaciołom karę odnoszą. W ostatku należy zapobiedz, ażebyście ochotnie

http://rcin.org.pl

pełniąc swoie obowiązki, innym zasłonę niedbalstwa odieli zgoła. Gdyż nie zdobiłoby wglądać ostro w cudze powinności, sami wprzod nie będąc od wszelkiey przygany dalecy.

Czemu to zaś rozumiecie, Ateńczycy, niechcą się do tey woyny szczerze przyłożyć Hetmani wasi; ktorychkolwiek na wyprawę posyłacie, a osobno do bitew śndziey upatruią pory. (y) O czym, coby to było, ieśli się godzi, tudzież i o Hetmanach powiedzieć, tedy bez wątpienia to iest, że na tey woynie wam szczegulnie dostaią się nagrody zwycięstwa.

(y) Chares Wodz Ateński, chcąc zdobyć na wystarczenie płacy woysku swoiemu, nie maiąc roskazu, udał się na danie posiłku Artabazowi, Satrapie rebelizantowi Azyi mnieyszey, i wskorał ile potrzeba było, na uspokoienie swoich żołnierzy.

http://rcin.org.pl

Albowiem gdy Amfipolis mocą się weźmie, zostanie wasza, i pod ich władzą powroci. Obywatele zaś bez wszelkiey zapłaty muszą się narażać na niebeśpieczeństwa. Gdzie indziey przeciwnie z mnieyszym niebeśpieczeństwem łupami panoszą się Wodzowie i żołnierze; maią albowiem znaczne Miasta Lampsach, Sygeum, (z) oprocz tego, co przynieść mo-

(z) Artabazus nagrodził dwiema Miastami, ktorych był Wielkorządzcą, usługi Chartesa, to iest *Lampsah* i *Sygeum* nazwanemi w Azyi mnieyszey. W tym to Sygeum ieśli dana ma być wiara Cyceronowi, obaczywszy grob Achillesa Alexander zawołał: Wieleś szczęśliwy Bohatyrze, ktorego Homer opiewał dzieła! *to pewna*, przydał Mowca Rzymski; *bo bez Iliady, umarłby światu ze wszystkim Achilles i imie iego zaginełoby. Idem tumulus qui corpus ejus contexerat, etiam nomen obruisset.*

http://rcin.org.pl

że okrętow Kupieckich zabranie. (*a*) Zaczym tam się udaią, kędy prac swoich zysk pewny widzą.

Z tąd patrząc na przywiedzione o usterk iaki, rzeczy swych powodzenie, wydaiecie pozwy swoim Wodzom, wypuszczacie zaś z prawa, skoro w nakazanym zgromadzeniu, z tychże samych wyrozumiecie Hetmanow, iż

(*a*) Procz tego Chares zamiast zażycia pożytecznie floty, nad ktorą miał rząd, złączył się z rozboynikami, po morzu *Egeyskim* na okręty napadaiącemi. Ten Wodz, w ten czas kiedy się udał na rozboy, miał roskaz odebrać *Amfipolią*. Dla tego Demostenes za przykład nie użyteczney usługi Atenom przytacza raczey *Amfipolią*, niż inne Miasta. Oskarżony Chares, pozwany iako kryminalista, nie śmiał stanąć przed sądem, atoli po zniknieniu na czas nieiaki, zażył sposobu, iż mu wrocono nazad rząd nad woyskiem.

http://rcin.org.pl

się inaczey działć (*b*) rzeczy nie mogły.

Coż więc pozostaie, iak tylko przy rozdwoionych umysłach na rożne zdania, ażebyście się wzaiemnemi swarami między sobą ucierali, a Rzeczpospolita do uszczerbku przez to przyszła. Kiedyś na dziesiątki (*c*) roz-

---

(*b*) Jako się stało z dopiero namienionym Wodzem Charesem.

(*c*) Cekrops a po nim Solon rozdzielili obywatelow Ateńskich zrazu na cztery pewne liczby Familii wyrachowanych. Ostatnia liczba złożona była z obywatelow żyiących z pracy rąk własnych, ktorzy wyłączeni byli od wszelkich urzędow, należeli postaremu do wszystkich obrad, i rowno z drugiemi mieli prawo zażywania głosu. Ale kiedy trzeba było dawać podatki, pierwszy podział obywatelow płacił talent, drugi połowę, trzeci sto dragm, czwarty nic nie płacił. Za czasem cztery podziały pomnożone były do dziesiąciu.

http://rcin.org.pl

rządzeni Ateńczycy płaciliście pobory, teraz rozrożnieni na dziesiątki, sprawuiecie, Rzeczpospolitą. Każdey rozrożnioney strony obiera się głową Mowca, do niego przysłaie Hetman i nie mała liczba możnieyszych dopomagaiąca. (d) Z pomiędzy innych cokolwiek was iest, iednego nie masz, ażeby się do tych, lub owych nie przypisał.

Takowemu więc nierządowi i złemu zwyczaiowi założcie tamę, a do swych prawych swobod powrociwszy,

co

(d) W słowach greckich mowi Demostenes *trzechset* dopomagaiących. Było w Atenach *trzysta* obywatelow wybranych nayzdolnieyszych do ciężarow znoszenia, naprzykład *Tryerarchii*, albo wystawienia i oporządzenia galery, założenia summ znacznych w przypadkach nalegaiących.

http://rcin.org.pl

co własny rozum i zdanie każe, mową, przemysłem, dziełami na potym o Rzeczypospolitey radźcie. Jeśli zaś łatwo dopuścicie, ażeby niektorzy obywatele (e) iakoby po zgaszoney Rzeczypospolitey obieli nad wami władzą, inni poborami, wyprawami okrętow, woyskowemi ciężarami przywaleni zostali, drudzy niepodeymuiąc inney pracy, swoiemi tylko wyrokami na owych naslępowali ludzi, bez wątpienia gdy przyidzie do

(e) Wzieło było gorę nieszczęście w Atenach śmiertelnie szkodliwe rządom wolnowładnym, że pospolstwo możnieyszych podarunkami, obietnicami z łudzone, lub pogrożkami ustraszone, długami obciążone prawie się im w moc poddało, i po cudzey woli zażywało głosu wolnego. Z tąd owi możnieysi naywyższe urzędy sami tylko obeymowali, a podleysze pełne prac i ciężarow, chociaż

http://rcin.org.pl

rzeczy, nie będzie nic w gotowości, nic w czasie, co potrzeba. Gdyż część obywatelow krzywdami wzruszona zawsze omieszka, i na ostatek stanie na tym, że będziecie musieli te siły obrocić na ich ukaranie, ktoremi mogliby'ście nieprzyiacioł uskramiać.

Przetoż co wszystko przechodzi, mowię, wszyscy ile was iest podług własnych dostatkow przyczyńcie do skarbu, idźcie pod broń na przemiany nie wyłączaiąc nikogo, aż każdy z osobna odprawi służbę woyskową.

---

nad wolą na kogo chcieli składali. Przeto musiała się Rzeczpospolita rozrywać na przeciwne sobie strony i ustawne bunty. Ta bez wątpienia nieszczęśliwość, na ktorey odwrocenie, rożne śrzodki Demostenes podawał, Ateńskiey wolności i swobodom upadek i zgubę przyniosła. Taż Rzymską i innych Rzeczypospolitych wolność obaliła, ktorych wyliczania potrzeby nie masz.

http://rcin.org.pl

Niech każdy z tego tu mieyſca ma wolność mowienia, wy zaś idźcie za tym zdaniem, ktore ſię wam ze wſzyſtkich ſłyſzanych widzieć będzie naylepſze, nie to, ktore ten albo ow powiedział. Co ieżeli chętnie uczynicie, nie tylko tegoż zaraz czaſu takowey rady wynalażcy, ale w czaſie przyſzłym, ſamym ſobie ſłuſznie dacie pochwały, uyrzawſzy iako rzeczy waſze odżyły wſzyſtkie, i iakoby po chorobie wzmogły ſię niebeſpieczney.

http://rcin.org.pl

RZECZ
OLYNTYAKI DRUGIEY.

PRzykrzyła się niezmiernie i głowy zaprzątała Ateńczykom woyna Olyntyacka. Przymierze Olyntyanow z Atenami nieprzeszkodziło ani przedsięwzięciu, ani w nim postępkom Filipa. Wziowszy szturmem i zburzywszy fortecę Gire *blisko Olyntu, puścił postrach po całey okolicy Trácyi. Niektore miasta Chalcydy skłoniły karki pod iarzmo zwycięzcy. Olynt wsparty od Ateńczykow odpor dał, ktorego przykładem inne możnieysze miasta odważyły się posłać do Aten, nalegaiąc prożbami o nowe posiłki, Ateńczycy z tąd nadęci nieiakim powodzeniem, o podniesieniu woyny na Macedonią naradzaią się. Hamuie ich Demostenes i przeciwi się wywodząc, że dosyć iest teraz dla Rze-*

http://rcin.org.pl

czypospolitey postarać się o swoie i sprzymierzonych ocalenie, popiera mocno prożby posłow, pokazuiąc iako sława i pożytek każe, ażeby Ateńczycy na nie zezwolili. Przeszkodą było do tego wynalezienie kosztu. Przeto Demostenes następuie na szkodliwy zwyczay obracania na publiczne igrzyska skarbu zdatnego na nakłady woienne. Dla obiaśnienia rzeczy trzeba poyść do samego początku. Ubiegali się Ateńczycy na igrzyska z chciwością wrodzoną Grekom do wszelkich widowisk. Częstokroć przychodziło do bitew o mieysca miedzy niemi. Dla uprzątnienia swarow obostrzono prawem, ażeby każdy sobie za pewną zapłatę naymował na widokach mieysce; spodziewaiąc się, że zapewne wielu odrazi niedostatek pieniędzy, i ciężbę przerzedzi. Z tąd zaś gorsze złe wynikneło, albowiem możnieysi będącym pod ich zaszczytem zakupowali mieysca i dla siebie głosy onych

http://rcin.org.pl

wpotrzebie zyſkiwali. Nad co nic przykrzeyſzego, nic ſzkodliwſzego wolney Rzeczypoſpolitey nie mogło ſię przydarzyć. Zabiegł temu złemu Perykles, za ktorego radą lud uchwalił ze ſkarbu po dwa pieniądze obolus *rzeczone każdemu na widowiſka. Ale gdy ſię przez to płacy żołnierzowi przebierało, niektory Apollodorus, chciał odiąć igrzyſkom pieniądze, a przywrocić woyſku; lecz z tak wielką obrazą poſpolſtwa, iż Eubulus w tedy maiący urząd na ſobie dla przymilenia ſię ludowi prawo napiſał, przez ktore temu, ktoby widokowe te pieniądze na woyſko obrocić, doradzał, kara gardłowa była poſtanowiona, i to prawo uchwałą poſpolſtwa potwierdzone. W tey tedy mowie Demoſtenes do tyka tey uſtawy, i żeby beſpiecznie można było rady dawać, znieſienia oney domaga ſię.*

http://rcin.org.pl

OSNOWA

OLYNTYAKI II.

Początek oſtry pełen powagi, albowiem lud wynoſzący ſię y pyſzniący ze zwycięſtwa uſkramia, i boiaźni nabawiaiąc od iednego poruſzenia, do innego odwodzi. Wzbudza pilność ſtrofuiąc i ukazuiąc niebeſpieczeńſtwo nad karkiem, z założeniem rzeczy, o ktorey ma mowić. Odpuſzczenia proſi mowie iako beſpieczney, tak pożyteczney. Napomina Ateńczykow o prożnowanie ſzkodliwe. Trzy ſą części w tey mowie. 1. Nieprzeprowadzać Woyſka do Macedonii, ale tamże zoſtawić dla pomocy Olyntyanom, maiąc namawiać do tego Ateńczykow ſtawi przykład, ktory powſzechnie mocnieyſzy ieſt nad inne dowody. Potwierdza przekładaiąc, porę, nieſławę, niebeſpieczeńſtwo, rownanie ſzkod. 2. Odwołać prawa względem uſtanowionych pieniędzy na widoki. Wywodzi, iż naznaczyć należy co pożytecznego i każdemu z oſobna wykonywać, że potrzebie raczey, niż uciechom należy wygadzać, potwierdza to z ochylaniem mowy beſpieczniey-

http://rcin.org.pl

ſzey. 3. Trzecia część ku końcowi zawiera ſtrofowanie rządu poſadzonych na ten czas na urzędach. Czyni porownanie dawnieyſzych z urzędami ſwego czaſu, przyſtępuie do ganienia urzędnikow z nieznacznym upominaniem do ſłużby woyſkowey. W zamknieniu Mowy biahą być rzeczą udaie pieniądze na igrzyſka naznaczone podobieńſtwem pięknym i niby zabiegaiąc zamieſzaniu zaleca tę radę.

http://rcin.org.pl

OLYNTYAKA DRUGA.

Miana przed C. P. 349.

Kiedy się zapatruię, Ateńczycy, z iedney strony na stan rzeczy naszych, z drugiey nadstawiam ucha na mowy, nie wiem iako z tym co widzę, pogodzić to, co słyszę. Daią się słyszeć głosy szczegulnie tchnące zemstą nad Filipem, widzę zaś z innych miar potrzebę konieczną nayprzód opatrzenia siebie samych przeciwko groźszym nieszczęściom wiszącym. Przeto nic innego, tylko się mylą moim zdaniem wielcy ci Mowcy, porzucaiąc rzecz istotną obrad, a biorąc czczą i niepożyteczną.

http://rcin.org.pl

Rzecz pewna, iż mogła (a) niegdyś Rzeczpospolita oraz i w pokoiu swoy kray dzierżeć, i mieczem szukać zemsty w Państwach Filipa. Nie są zbyt dawne te czasy, których pomnę, iż mogło to być oboie. Teraz zaś mniemam, począć od tego, co iest naypilnieyszego, i przestać na zaratowaniu swych sprzymierzonych; na ten czas kiedy się obmyśli dla nich beśpieczeństwo, będzie można myślić o oddaniu za swoie nieprzyiacielowi. Na tymci kończyć mamy, przed początkiem zaś mowić o końcu, iest rzecz prożna.

Nigdy większey nie potrzebowała rzecz, ani uwagi, ani ostrożności, iako w okolicznościach ninieyszych.

(a) Rozumie o czasach owych, kiedy Amfipolis, Potydea i Thracya w ich mocy była.

http://rcin.org.pl

Nie trudno poniekąd o iak naylepszą radę, ale o sposob iey wam zasmakowania, i do niey pociągnienia arcy trudno. Ile bowiem z tego wszystkiego sądzić mogę, com słyszał, oraz sam uważał, wiele spełzło okazyi, nie przez niedostatek światła w przenikaniu rzeczy, na których wiele zaległo, lecz przez dobrowolne niechcenie onych zażycia.

Przeto pozwolcie mi zupełney wolności mowienia, i zważcie, ieśli w tym wszystkim, co śmiało powiem, znaydzie się, coby istną nie było prawdą, i niezmierzało do ocalenia Dobra powszechnego, tudzież przyczynienia wam sławy i zaszczytu. Widzicie sami do czego was przywiodły pochlebne Mowcow głosy. Nieszczęśliwości, które z ich wam ulegania wynikneły, są powodem dla mnie

http://rcin.org.pl

do wyſławienia wam przed oczy choć z lekka wiernego iednak abryſu przeſzłych poſtępkow waſzych.

Pamiętacie, Ateńczycy, iako trzy temu, lub cztery lata, przyniesiono wam nowinę, o Herei (*b*) w Tracyi ściśnoney oblężeniem od Filipa. Doſzła was takowa nowina około początku ieſieni: uchwaliliście (*c*) zło-

---

(*b*) Miaſteczko obronne w Tracyi maiące port, lubo dość nikczemne i liche, czuwał iednak na nie Filip, rumuiąc ſobie drogę do opanowania Byzancyum, któremu tuż pod bokiem była Herea. Teraz *Molodi S. Gio. Catamato.*

(*c*) Bardzo wiele zależało Ateńczykom Byzancyum Miaſto ſprzymierzone nad uściem morza ciaſnego Tracyi leżące zaſłonić od Filipa, inaczey zamknołby morze czarne, którym zboże, i inne potrzeby do Aten przewożono, przytym nie mało wygodne było chcąc mieć na oku rzeczy w Tracyi. A

http://rcin.org.pl

żyć sześćdziesiąt talentow podatku, i czterdzieści okrętow rusżyć od brzegu, na które mimo zwyczay woyskowey u nas służby, obywatele we czterdzieści i pięć lat wieku (d) niespeł-

tak nic dziwnego, ieżeli zasłyszawszy o oblężeniu Herei, po którey twierdzy wzięciu, straszniego niebeśpieczeństwa nabawiłoby się Byzancyum, potężnie obeszło to Ateńczykow, że na obronę iego uchwalili 60 talentow, nad to wyrok uczynili nie uwalniaiąc od służby woyskowey tych, co czterdziestu pięciu lat wieku nieprzewyższyli: co w nayważniejszym tylko niebeśpieczeństwie dziać się zwykło było.

(d) Ateńczyk zażywał przywileiu Weterana, to iest wysłużonego podług prawa, skoro doszedł czterdziestu lat. Każdy obywatel od ośmnastego do dwudziestego roku brał ćwiczenie woyskowe w osadach bądź zamkow Ateńskich, bądź twierdz okolicznych. Potym ćwiczeniu, szedł do obozu doświadczać męstwa młody Junak, na mieyscach mniey naprzod niebeśpiecznych dla żołnierza, na-

http://rcin.org.pl

na, mieli rozkaz wsiadać. Mowiłby kto, że ochota do boiu pałaiąca, wynisczy z ludzi Ateny. Z tym wszystkim ostatek roku cały upłynął, bez naymnieyszey roboty, i aż zaledwie następuiącego roku w trzecim miesiącu po świętach (e) Cerery, wszystkich

koniec był zmieszany z woyskiem doświadczonym. Ten zwyczay, od którego wiek czterdziestoletni uwalniał według opisu był zachowany, chyba go uchylono dla iakiey ostatniey potrzeby.

(e) Zadne święto z okazałością tego porownane być nie mogło; do obchodzenia onego wszyscy Grecy przypuszczeni byli, że było bardzo wielkie dla różnicy nazywano ie *taiemnicą*. Chlubili się Ateńczycy z tytułu wynaleźcow gospodarstwa około roli, twierdząc, iakoby gościnność oświadczona od nich Cererze, w ten czas gdy szukała Corki Prozerpiny, obowiązała ią do nauczenia ich w nadgrodę za to sposobu uprawiania ziemi, i że oni ze swey strony na wiekuistą pamiąt-

http://rcin.org.pl

fił ruszywszy wyprawiliście (f) Charydema opatrzonego piącią talentami z dziesiącią prożnych (g) galer. Skoro zaś usłyszeliście o chorobie Filipa, i zatym o śmierci, bo te dwie nowiny blisko za sobą goniły, natychmiast nie było iuż więcey wzmianki, ani o oblężeniu, ani o posiłkach, poniechaliście i przygotowania i swoich zapędow, z tym wszystkim był to czas własny do uczynienia i ugruntowania sobie spokoyności, w którey teraz zo-

---

kę wdzięcznego tego dobrodzieystwa postanowili święto uroczyste ku czci i chwale owey Bogini.

(f) Charydemus Orytanin rodem z Eubei uczeń Ifikratesa w woienney sztuce, zięć Charsoblepty, przez zasługi swoie był przypuszczony do praw i przywileiow Ateńskich.

(g) Prożne galery nazywa bez Ateńczykow, na których zamiast ich, sami byli obcy i przychodniowie.

http://rcin.org.pl

ſtaiecie z niebeſpieczeńſtwem nieſłychanym. Niemieliśmy nigdy ſprzyiaiącey bardziey pogody do poniżenia ſwego nieprzyiaciela. Albowiem gdybyście z iednoſtaynym zapałem kończyć chcieli, z iakimeście ſię zawzięli, iawna ieſt wſzyſtkim, że Filip mimo waſze nadzieie, z choroby na ten czas powſtały, trwożący was niezmiernie, ſiedziałby teraz w pokoiu, orazby was w nim zoſtawił.

Co ſię więc na ten czas ſtało, rozſtać ſię iuż nie może, dla tegom to wam przypomniał, ażebyście ſię, gdy druga pora woyny otworzona, gnuſności podobney i niewſtydu chronili. Coż tedy uczyniemy? o to zażyiemy Ateńczycy, teyże ſamey pogody. Bo ieżelibyście podług przemożenia i doſtoyności Rzeczypoſpolitey potężnych ſił nie przyłożyli do podparcia Olyntyanow,

http://rcin.org.pl

tyanow, nieomylnie zdawać się tak będzie w czasie przyszłym, iakobyście pomocy im odmowioney, Filipowi dodali, i za niego wzieliście się do oręża.

Stała (*h*) kiedyś Olyntyanow Rzeczpospolita własnemi sama w koło się grodząc siłami, tudzież iey i Filipa ten był stan, że nie śmieli z sobą się na szańc woienny puszczać, i gabać wzaiemnie orężem. Oprocz tego zupełnie był zarzucony hamulec na przemożność Króla, kiedy zawarszy z Olyntyanami przymierze, iakbyśmy na

(*h*) Jaka była potęga Olyntyanow, masz w przypiskach w mowie za Olyntem pierwszey. Ci przymusili dawniey Amyntę Oyca Filipa do złączenia się z Lacedemonią, i po tym związku dwoch tych mocarstw dali im ieszcze dosyć do myślenia.

http://rcin.org.pl

ſtraży zoſtawili naypotężnieyſze Miaſto poiednane przez pokoy z nami, z kąd, gdyby co nowego knował i wſzczynał, moglibyśmy w koło go ogarnąć.

W ten czas wſzyſtkich ogulnie ſłyſzane były głoſy, iako trzeba wſzelkim ſpoſobem Narod ten ſkłócić i podniecić do woyny z Filipem. To gdy teraz mamy w ręku, co nie raz przez uſta ſię ludzkie w tedy przewineło, coż zoſtaie nam Ateńczycy, iak tylko ochotnie, mężnie, podſyciwſzy poſiłkami poprzeć pilnie z ręczney okazyi i żwawie ſię około rzeczy ſamey zakrzątnąć. Tę wprawdzie wzgardziwſzy ſpoſobność, oprocz obelgi, która nas nieomylnie okryie, widzę, iako nie mało złego obawiać ſię trzeba Rzeczypoſpolitey, tudzież iako ciężki z tąd czeka cios onę, ile gdy bać ſię

http://rcin.org.pl

wszystkiego mamy od (i) Tebańczykow, niczego się nie spodziewać od Focensow, przy ich szczupłym i wycięczonym skarbie.

Kto nareszcie w tym razie, gdyby tą woyną Filipowi szczęście posłużyło, gdyby pod moc swoię Olynt zagarnął, kto wstrzyma tego nadętego

(i) Namienia się o tym nie raz, iak były srodze porożnione umysły miedzy Tebańczykami i Ateńczykami, iaką podżogą były do zawziętości i nienawiści, chciwość sławy i bliskość granic obu narodow. Do tych powodow, dla których iedni od drugich mieli czego się obawiać, osobna teraz Ateńczykom pobudka była niedowierzania dla uprzeymey i ściśley przyiaźni Tebańczykow z Filipem.

Woyna święta, o którey na innym mieyscu mowić się będzie, do tego ieszcze czasu trwaiąca wyniszczyła była Focensow. Dla niezmiernych nakładow, odważyli się ruszyć skarbow Kościoła Delfickiego.

http://rcin.org.pl

zwycięzcę, (k) ażeby ſię wſzyſtką mocą na nas nie puścił? Lecz ieśli kto, iako chce dobro poſpolite przyłożyć ſię pilnie do tey ſprawy zaniedbywa, bez mała nie pokazuie tego, iż woli na ſwoie nieſzczęście patrzyć, niż o cudzym ſłyſzeć, i obiera raczey ſzukać dla ſiebie obcych poſiłkow, niżeli ſwoich dodać innym. Wie bowiem niemal każdy, że do tey cieśni przyidą rzeczy, ieśli taką opuściwſzy porę, żadney teraz mieć nie będziecie na Olyntyanow uwagi.

(k) Powiada, że Olynt zaſłoną ieſt Aten, nie że z Macedonii tamtędy do Aten droga, gdyż przeciwnie ſama Macedonia we śrzodku między temi dwoma miaſtami leżała, lecz że poraziwſzy i zniosłſzy Olyntyanow, żaden z pogranicznych narodow Filipa niezawściągnołby, ażeby wolnie na kray Ateńczykow nie uderzył.

http://rcin.org.pl

Wſzakże rzecze kto, komuż z nas ieſt tayno, że dać im pomoc trzeba, ani ſię bez wątpienia dania iey nie wzbraniamy, lecz iakimby od nas mogło to być ſpoſobem do ſkutku przywiedzione, wyłuſzczyć potrzeba, tuć to mowco wſzyſtkich ſił dobądź.

Gdy tedy do mowienia o tym przyſtępuię, nie chcieycie ſię proſzę Ateńczycy zatrzymywać podziwieniem, ieśli cokolwiek wam przełożę, coby ſię zdawało wielu rzeczą nową, nieſłychaną, trudną do wierzenia, i nieſpodzianą.

Zwyczay ieſt u was i uſtawa Przodkow, poſtanawiać urząd, dla przepiſywania i tworzenia (*l*) praw, cho-

(*l*) Solon Ateński drugi miaſta tego Prawodawca mądrze rozważaiąc, iako ſię trafić może, że za czaſow i obyczaiow przemianą

http://rcin.org.pl

ciaż iednak żadne się nowe nie ſtanowią, bo dość ieſt niemi Rzeczpoſpolita opatrzona i ozdobiona. Radbym, ażeby ten urząd był poruczony na znieſienie praw dawnych, naywiększe zadaiących cioſy Rzeczypoſpolitey, na znieſienie tych (*m*) mowię,

---

przydać co, albo uiąć ſwoim prawom byłoby pożyteczno dla Rzeczypoſpolitey, wyraźnie rozkazał, ażeby corocznie w oczach wſzyſtkich prawa poprawiano, pilnie roztrząſaiąc i ſzukaiąc, ieżeli które prawo nie ieſt przeciwne drugiemu.

(*m*) Eubulus, iako ſię mowiło wyżey, poſtanowił w Atenach prawo zakazuiące pod gardłem, aby ſię nicht nie ważył radzić obrocenia na woyſko pieniędzy widokowych rozdawanych poſpolſtwu, że o tym teraz prawie Demoſtenes mowi, iaśnie na końcu tey mowy pokaże ſię. Eubulus wynaleźca tego prawa ieden z możnieyſzych obywatelow w Atenach, w radach podług Ulpiana poſpolſtwem władaiący, ſławny nieprzyiaźnią z De-

http://rcin.org.pl

które się ściągaią do widokow i igrzysk, oraz z nieiakiey miary zawieraią w sobie woienne wyprawy i karność żołnierską. Jedne z tych praw naznaczone na żołd pieniądze dzielą na igrzyska między obywatelow, w domu się rozpuszczaiących, drugie boiaźnią żadney kary nie hamuią (n)

---

mostenesem; od którego dobrze nie raz obracany w mowach, iako pnący się wysoko i do przemagania zmierzaiący. Oczywista iest, że to ieden z tych, którym w tey mowie wszędy dogrzewa, z niskiego stanu przez szczęście wyniesionym do wielkich dostatkow.

(n) Prawa woyskowe Solona wyciągały surowie, ażeby każdy Ateńczyk koleyno do woyska się zaciągał, i służył sam w osobie swoiey, inaczey niesławą był okryty, ale za czasu Demostenesa ustały po części te prawa, i tak zwolniało dawnieysze ćwiczenie, że się każdy od służby bez wściągu uwalniał nie dla inney przyczyny, tylko dla gnuśności. Demostenes życzyłby, ażeby ustawy Solona wskrzeszone były.

http://rcin.org.pl

zaniedbaney woyskowey karności, a z tąd poczciwym obywatelom, życzącym dobrze Rzeczypospolitey, serce upada, i ochota ginie.

Gdy te prawa uchylicie i tym kształtem beśpieczną uścielecie drogę do dobrze radzenia, w ten czas nie zeydzie na tych, którzyby śmiało to przekładali, czym wiadomo wam, że może być pokrzepiona Rzeczpospolita. Już zaś pokiby one zachowane były, nie przypuszczaycie sobie do głowy, ażeby kto chciał dla pożytkow i całości waszey wystawiać się na szańc, ile że niebeśpieczeńśtwem swoim żadneyby korzyści nie przyniosł, i owszem bardzieyby tym naypoczciwszych obywatelow od chęci służenia na potym Oyczyźnie odstręczył. Zaiste przez których prawa takowe są napisane Ateńczycy, przez tychże maią

http://rcin.org.pl

być odwołane, niesłuszna to iest bowiem, za rzecz tak wielce niebespieczną dla Rzeczypospolitey, mieć tym wdzięczność, którzy ustanowili, nienawidzieć zaś i szkodzić tym, którzy ią dla dobra powszechnego radami swemi obalić i zepsuć usiłuią. Pokiby zaś prawa te przy mocy swoiey zostawały, nie mniemaycie, iakoby kto powagi tey był u was, iżby ie bez karnie mogł przestępować, albo tego szaleństwa, ażeby na wystawioną przed oczyma karę, oślep samo chcąc się odważał.

Przytym i to pilnie macie uważyć, że się darmo stanowi, czego nie maſz woli pełnienia. Gdyby bowiem zaraz, skoro rzecz iaka przez nakaz iest ustanowiona, sama do skutku przychodziła, albo gwałtem mimo wolą waſzę wykonana miała być od

http://rcin.org.pl

was, nie puſzczalibyście w zaniedbanie tego, co tylą uſtawami ieſt ſtwierdzono, i Filip tak długiego napaſtowania i krzywdzenia Rzeczypoſpolitey przypłacilby drogo, ukarany nie dopiero waſzychże mocą wyrokow.

Aleć nie tak w iſtocie, lubo bowiem ſkutki w umyśle uprzedzaią rady i poſtanowienia, w porządku iednak naſtępuią po nich. Więc co iedynie zoſtaie, przyłożcie pilności w działaniu, w oſtatku nie maſz nic, coby nie było łacnego i gotowego.

Gdyż nie ſchodzi w Rzeczypoſpolitey na wybornych do rad dawania mowcach, macie oſobliwſzą rozumu oſtrość do przeniknienia onych, macie ſiły, któremi teraz ieſzcze mogliby ście ie wykonać, gdybyście powſzechną całość zachować chcieli. Albowiem iakiż czas lepſzy do czynie-

http://rcin.org.pl

nia, iaką szczęśliwszą sposobność, do przysługi oyczyźnie, możecie znaleść, ieżeli tę upuścicie? A za wszystkiego tego, coście posiadali, nie zagarnoł pod się Filip? Jeżeli mu ieszcze pozwalamy i tego zostać Panem kraiu, tedy ostatniego z tąd dla nas bać się trzeba nieszczęścia. A za nie podniosł woyny na tych wszystkich, którym śpieszne i mocne obiecaliśmy posiłki? A za iey nie podniosł nieprzyiaciel Rzeczypospolitey? Wydzierca miast waszych? Barbarzyniec i niewiem naostatku iakie mu dać nazwisko?

Przecie iednak o Bogowie, na łup podawszy mu wszystko, i ledwie nie dopomogłszy w iego zapędach, obaczycie ieszcze, że szukać będziemy, na kogoby złożyć nasze nieszczęście, i iego powodzenie. Do tego wiem dobrze, że iakobyśmy od tey winy

http://rcin.org.pl

bardzo byli dalekiemi, rozwierać na ſię uſta będziemy.

Rownie będzie z nami, iako i z owemi, którzy z potyczki umknęli ſromotnie, w żadnym z nich nie pytay ſzczerości, żeby ſię miał znać do winy, ſłuchay każdego z oſobna, zawſze to iego towarzyſz, to iego wodz, to na koniec zgoła kto inſzy, nie on winny, i tu iako i indziey zapominamy na ſiebie, gdy ſię trzeba dzielić ſpolnym wſtydem.

Jeſt iednak arcypewna, że wſzyſcy ci, którzy z placu pierzchneli, (o) przyłożyli ſię do porażki. Gdyż

(o) Demoſtenes niepochybnie znać nieprzewidział, że w dziesięć lat potym ſam zarobi na urągliwe nazwiſko *Ripſaſpide*, za porzucenie puklerza w bitwie Cheroneyſkiey. Słowo to Greckie znaczy człowieka rzucaiącego tarczą dla uciekania tym lepiey.

http://rcin.org.pl

co winnie drugich, miał wolność do trzymania pola. Już zaś gdyby był każdy to uczynił, byłaby wygrana.

O toć owe pośmiewisko, na które pospolicie Mowcy wasi przychodzą. Coż w rzeczy samey? nie dobrze kto radzi z pomiędzy nich? niechże wstanie drugi z pożyteczniejszą radą, bez następowania iednak na swoiego kolegę. Stawa trzeci ze zdrowszą? przesłańcie na niey, i nic się nie ważąc, szczęśliwie za nią podźcie, Lecz rada zdrowsza, ostra i nie przyiemna? W tym nie iest wina radzącego, ieśli wszakże obowiązany będąc, życzyć iak naylepiey obywatelom, tego nie opuścił. Łatwoć wprawdzie Ateńczycy, żądania wszystkich krotko łącząc w iedno, wesołe czynić otuchy, lecz przeciwnym sposobem trudno do onych się stosować w ten czas, kiedy

http://rcin.org.pl

ſię o rzeczach radzi. A ieśliby ſię pożytek Rzeczypoſpolitey z upodobaniem obywatelow pogodzić nie mogł w tedy upodobanie pożytkowi muſi ſię umknąć.

Ale rzeczeſz, gdyby kto pieniądze na widoki zoſtawuiąc, koſzt inny na woyſko opatrzył, a za nie lepiey ow ſprawi, i trudność ułacni? przyznawam zapewne, ieśliby być mogło, Ateńczycy, atoli dziwię ſię bardzo, ieżeli kto mniema, iż ſię komu trafiło kiedy, albo ſię kiedy przytrafi, ażeby utraciwſzy na rzeczy prożne i niepożyteczne pieniądze gotowe, niemi na potym, których nie ma, doſtarczał rzeczom naygłownieyſzym i naygwałtownieyſzym. Lecz w takowych zdaniach ſądzę, iż na własney każdego wiele zaległo chęci, przeto nic tak ſkłonnego i łacnego, iako ſiebie

http://rcin.org.pl

ſamych oſzukiwać. Co bowiem każdego pochlebia żądaniu, to ſobie wyſławia za rzecz podobną i łatwą, w ſamey iednak rzeczy nie tak ieſt poſpolicie.

Rozważcie tedy Ateńczycy, co okoliczność nieſie, a nie wątpię, ażebyście woyſkowo zaraz ſłużyć nie mieli, i wyznaczyć na żołd gotowych pieniędzy. Bardzo to bowiem daleko ieſt od przymiotow, zacnych i rozſądnych ludzi, odbiegać woyny dla trudności ſkarbu, oraz tyle, i tak wielkich krzywd cierpliwie od nieprzyiacioł ponoſić, ani to przyſtoyna na was, którzy dobyliście oręża przeciwko Koryntyanom (p) i Megarenſom, ażе-

(p) Korynt Miaſto i Rzeczpoſpolita arcyſławna na weyściu do Peloponezu leżąca. Megara także Miaſto i Rzeczpoſpolita o granicę

http://rcin.org.pl

byście cierpieli Filipowi zabieraiącemu wniewolą Miasta Greckie dla niedostarczenia żywności. Co wprawdzie nie dla tego przywodzę, ażebym chciał nieprzyiaźń waszę na siebie obalać. Anim tak daleko od rozumu obłąkany, lub sam sobie nieprzyiaźny, ażebym bez żadnego dla Rzeczypospolitey pożytku popaść u was w nienawiść żądał, lecz sądzę być powinnością dobrego i wiernego obywatela, przenosić zdrowe zdania nad łagodne i przyiemne. Toć to postanowienie umysłu trwało statecznie u Przodkow naszych, i owszem podobno u nas, ani się inaczey rządzili

---

z Koryntem ku miedzymorzu osadzona, rożne miewali kłotnie Ateńczycy z Koryntyanami i Megareńczykami.

http://rcin.org.pl

dzili w piaſtowaniu dobra poſpolitego dawni i głośni mowcy, którym ci dzisieyſi daią wielkie pochwały, a ich przykładow zgoła nie naśladuią, Aryſtydes, (q) Nicyaſz, Perykles, i ow Mąż wielki, krórego noſzę imię.

(q) *Aryſtydes* przezwany ſprawiedliwy należał do ſławnych zwycięſtw pod Maratoną i Salaminą. Tak był od ſkarbow poſpolitych, ſprawuiąc wiele urzędow powściągliwy, i tak ubogi w maiętność oyczyſtą. iż nie było za co go pogrześć, i Corkom iego na znak ſerca wdzięcznego Rzeczpoſpolita dała wychowanie i poſagi.

Nicyaſz także Wodz Ateńſki na wielu wyprawach woiennych wzor rzadki dla Wodzow, poległ na woynie przeciwko Syrakuzanom, od którey iako niebeśpieczney dla Rzeczypoſpolitey odwodził obywatelow.

Perykles zaſzczyt Oyczyzny, Polityk, Wodz, Mowca wielki.

Demoſteneſa imiennik policzony także mię-

http://rcin.org.pl

Odtąd zaś, iako się niektórzy Krasomowni ziawili, głosy swoie do chęci waszych stosuiący, i czegoż żądacie, pytaiący się, coż pisać? czym takim was sobie zniewolić? chuć sprobowania słodyczy, lub na czas krotki smacznołudnego pochlebstwa sprawuie, że co w nim dla oyczyzny nayniesczęśliwszego i nayśmiertelnieyszego połykacie. Y tak szkody Rzeczypospolitey co raz się pomnażaią, pochlebcy z hańby waszey ozdobnieyszemi, z strat bogatszemi powstaią.

Zastanowcie, proszę, uwagę Ateńczycy, w iakim stanie mowić można, Przodkowie wasi, w iakimeście wy Rzeczpospolitą postanowili. Nie bę-

---

dzy zawołanych Wodzow, słynął na woynie Peloponezkiey. Wspomina go często *Tucydydes.*

http://rcin.org.pl

dę ſię w wyliczaniu dzieiow rozciągał, te tylko przytoczę, które ſą wam świadome. Owſzem wyſokość waſza tego wyciąga, ażebyście nie cudzemi, lecz domowemi przykłady dążyli do ſzczęścia.

Naſi tedy Przodkowie, których Mowcy nie tak, iak waſi teraźnieyſi głaſkali, i cale kochali inaczey, za zgodnym ſobie uſtąpieniem narodu, rząd w całey (r) Grecyi trzymali ſześćdzieſiąt lat i pięć, wnieśli do ſkarbu więcey dzieſiąciu tyſięcy talentow, mie-

(r) Po zniefieniu woyſka Xerxeſa, w którey potrzebie Lacedemończycy pod Pauzaniaſzem, Ateńczycy pod Aryſtydeſem dowodzili. Wzruſzeni Grecy zuchwalſtwem Pauzaniaſza, a Aryſtydeſa ſprawiedliwością do Ateńczykow przyſtawſzy, rząd im woyſka, rad, i ſpraw wſzyſtkich dobrowolnie poruczyli.

http://rcin.org.pl

li ſobie poſłuſznego Króla Macedońſkiego, iako przyſłało Grekom, (s) Barbarzyńca, odnoſili na morzu, i lądzie gęſte i głośne zwycięſtwa; Sami iedni na koniec znakomitemi, i wſpaniałemi czynami nabytą ſławę wyżſzą od wſzelkiey zazdrości zoſtawili potomnym. I temi wſzyſtkę Grecyą poſpołu zaſzczycili.

Przypatrzcie ſię zaś w ſamych im Atenach na uſługach publicznych, i w życiu prywatnym. Przez nich, miaſto (t) kościołami, kościoły tyłą bo-

(s) Każdy Greczyn na świat przychodził i ſchodził z tym wyſokim o ſobie rozumieniem.

(t) Poki Rzeczpoſpolita Ateńſka nie zaiaśniała, i kościoły nie świeciły złotem. Zawdzięczaiąc potym Bogom, wſpaniałe pobudowali kościoły. Ow Minerwy, którego ſzczątki dotąd pozoſtaią, Cerery Eleuzyńſkiey, Wenery, Dyany, Temidy, daleko ſłynęły.

http://rcin.org.pl

gatemi z nieprzyiacioł naſzych zdobyczami ozdobione, że w tey mierze ani my, ani co po nas naſłąpią, nic przydać nie mogą. Co ſię ich ſamych tycze, nic umiarkowańſzego, iako ci Bohatyrowie, żyli z takim przylgnieniem do pierwſzey proſtoty obyczaiow naſzych, że ieżeli kto wie domy, w których mieſzkali Alcybyades, (u) Milcyades, i inni światła owe wielkie w Rzeczypoſpolitey nie rozezna od innych w ſąſiedztwie. Ponieważ to iedno mieli u ſiebie poſtanowiono, iż ſię publicznych należy podeymować

(u) *Alcybiadeſa* miedzy naypierwſzemi mężami Ateńſkiemi wſzyſcy Grecy kładą, z wyſtępkow atoli niemniey, iako i z cnot ſławnego.

Milcyades wiele ſławy i pożytku Atenom przynioſł. Od niego zdobyte *Cyklady, Cherſonez, Lemn.*

http://rcin.org.pl

urzędow, nie dla przyczynienia ſobie maiętności, lecz ſławy i ozdoby oyczyźnie. Zaczym przez takową wierną czułość na dobro powſzechne Grecyi, przez bogoboyność przykładną i iednoſtayną do końca ſkromność, na naywyżſzy ſię ſtopień ſzczęścia i chwały wynieśli.

Taki był Rzeczypoſpolitey ſtan pod wielkiemi owemi ludźmi, którychem wymienił. Teraz zaś iaki pod rządem tych to łagodnych nazbyt i układnych? Izali ten ſam cale, albo przynaymniey podobny? Zamilczę oſtatka, lubo do mowienia wielu rzeczy zachęca mię przyrownanie. Weźcie przynaymniey na uwagę, iak obſzerny i beſpieczny plac do czynienia zoſtawuią wam przeciwnicy waſi. La-

http://rcin.org.pl

cedemończycy (w) podnieść się ze szwanku swego nie mogą. Tebańczycy (x) wrzawą domową są skołatani, ani iest kto z innych w stanie przeciwienia się wam o przodek w Grecyi.

Gdy zaś moglibyśmy, będąc od wszelkiey boiaźni dalecy, własnych dochować rzeczy, a cudzemi gwoli swoiey rządzić, wyzuci zaiste z części kraiu w skrzconych ściśnieni zostaliśmy granicach, wszakże ani skarb iest w całości, z którego więcey pięciuset talentow pochłonęły marne i nieużyteczne rzeczy, ani przymierza, które od nas za woyny skoiarzone po pod-

(w) Potrzeby Leuktryiska i Mantyneńska z kretesem obaliły, i prawie wniwecz obrociły potęgą Spartanow.

(x) To iest woyną świętą, albo Foceńską na ten czas Tebańczycy byli zaięci.

http://rcin.org.pl

bitych potym pod moc cudzą ſprzymierzeńcach czaſu pokoiu od nas zażywanego, ſą rozwiązane, na oſtatek tak wielkiego, tak ſtraſznego, tak niebeſpiecznego ſami przeciwko ſobie ſporządziliśmy i naprawili nieprzyiaciela. Ktoż bowiem proſzę, tak wielką obdarzył mocą Filipa? kto, ieśli nie my, tyle mu ſił dodał?

Ale ſłuchay, ieżeli gdzie indziey zle, a za w domu ſtanu ſwego Rzeczpoſpolita nie utrzymuie? Arcypięknie zaprawdę, ktożby bowiem nie wielbił pobielonych na nowe murow, drog naprawionych, niektórych (y) zdro-

(y) Zdroy *Panopis* nazwany przy bramie Ateńſkiey prowadzącey do Akademii wſpomina *Plato*, było i innych nie mało. Gdyż w kraiu Ateńczykow ſuchym przez ſię, trudno było o wody, przeto obywatele mieli w zdroiach upodobanie, i z pilnym ſtaraniem doglądali ich i zdobili.

http://rcin.org.pl

iow i innych podobnych bałamuctw ozdobionych. Ale tudzież proszę, rzućcie oko na osoby wysadzone, którym kosztowne te winniście okazałości. Zważcie tych ludzi nowych, z których, iedni nagle z ubostwa (z) przyśli do bogactw, drudzy z ostatniego cienia na nayświetnieysze wylecieli urzędy. Inni postawiali pałace, których wspaniałość nagrawa się z publicznych budynkow, słowem wszystkich tych widziano tym bardziey powstaiących i bogacących się, im bardziey Rzeczpospolitą upadaiącą, i niszczeiącą.

(z) Wytyka Eubula wspomnionego odemnie wyżey Demadesa Frynona Filokratesa, i tym podobnych. Arystofanes naśmiewa się z urzędnikow i Mowcow Ateńskich wystawiaiących sobie Fortunę z taką prętkością, że o ieden czas i fundamenta, i szczyt daią się widzieć.

http://rcin.org.pl

Na kogoż poprawdzie winę tak frogiey przemiany spędzić? albo coż iest przyczyną, że przedtym dobrze, źle się ma teraz Rzeczpospolita? To przyczyną zaiste, iż lud iako szedł sam ochotnie dawniey na woynę, i nie wzbraniał się trudow woyskowych, Panem był urzędow, i wszystkie dobra miał w szafunku swoim, oraz wszyscy inni za nader szczęśliwych się kładli, gdy od ludu i urzędy, i dostoieństwa, i iakiekolwiek łaski odbierali. Teraz opak, dobr żadnych nie masz, którychby z rąk osob na urzędach kto nie czekał, i cokolwiek się dzieie, z ich się powodu dzieie.

Wy zaś lud Ateński, osłabieni i upadli na siłach, ogołoceni z dostatkow, z sprzymierzeńcow, iakoby niewolnicy, i poczytani za nieiaki podły Rzeczypospolitey przydatek, przestaiecie

http://rcin.org.pl

na tym, gdy was groſz uſtanowiony na widoki, i lichy kęs *(a)* iadła, we dni waſze bieſiadne z łaſki urzędnikow dochodzą. A co ieſt nayſzpietnieyſza i nayniefłuſznieyſza, tedy że dzięki czynić ieſzcze muſicie, iakoby za wyświadczone wam z cudzey ſzczodrobliwości, co ſię z waſzychże właſnych poborow wam udziela. Tak przednieyſi ci waſi w mieście, iakoby w zamknięciu was zawartych, czyniąc

---

(a) Ateny były we czci Bogow arcy zabobonne, wiele świąt w nich obchodzono, iako to *Panateny* na cześć Minerwy, *Eleuzyny* na cześć Cerery &c, temi wſzyſtkiemi zawiadowali urzędnicy. Ze zaś święcenia tego częścią były potrawy i zaſtawianie ſtołow po ofiarach, co także należało do urzędowych. Dla tego mowca przygania poſpolſtwu i ukazuie, że doſyć dla niego zaſiadać u ſtołu doſtatniego, reſztę opuſzczać niedbałym i podłym umyſłem.

http://rcin.org.pl

ſobie powolnymi i ogłaſkanymi, ciężkie na oſtatek na karki waſze iarzmo niewoli wrzucaią. Już zaś, którzy ten błahy i wzgardzony ſpoſob życia obrali, zdaniem moim, być to nie może, ażeby wyſokiego i wſpaniałego mieli ducha. Gdyż iakie w ludziach chęci, i ſkłonności, takie ſą i umyſły.

Co wprawdzie, niech tak Bogini mi Ceres ſprzyia, nie dziwiłoby mię zapewne, ieślibym za śmiałość mowienia o tym ſurowſzey u was był godzien kary, niż inni za wprowadzenie takiey ſkazy. Acz nie ieſt mi tayno, że nie zawſze daiecie wolność radzenia (*b*) o Rzeczypoſpolitey ogulnie, o-

(*b*) Dwa razy każdego mieſiąca ſkładane były obrady w Atenach, częſtokroć mocą urzędników obywatele do mowienia nie byli

http://rcin.org.pl

wszem dziwię się wielce, że mi teraz ta wolność dopuszczona. Lecz kiedy się zdarza, że nie iest zbronno, mowię w głos, i ostrzegam, ieżeli teraz ieszcze odstąpicie tego trybu życia, ieżeli sami służyć w woysku, poczynaiąc sobie, iako cnota, i wasza każe doskonałość, ieśli dostatkow domowych zażyć dla nabycia obcych, ieśli na koniec wstrzymać się zechcecie od pieniędzy na widoki, może Ateńczycy, może, że nie małe iakie i zupełne dla siebie szczęście ugruntuiecie.

Może się w rzeczy samey toż samo trzymać o tych pieniędzach, co o pokarmie od chorych zażywanym, któ-

---

dopuszczeni, łacno każdy widzi, że na to przewodzenie tychże urzędnikow słowa Demostenesa zmierzaią.

http://rcin.org.pl

rego ſię tyle dozwala od lekarzow, ile ani ſił przywraca, ani umrzeć dopuſzcza. Tak też to co teraz (*c*) bierzecie, i na wygody życia nie wyſtarcza, i ſkarb ſzczegulnie nadwereża, oraz wſzelką zdolność do czynienia odbiera, prożnowaniu zaś i gnuſności podniety i żywiołu dodaie.

Więc rzecze ktokolwiek, z tychże to pieniędzy żołd uſtanawiaſz? mo-

---

(*c*) Tego przyrownania mocy, gładkości, przyiemności, trudno ſię wydziwić. Dwa *oboli* (*obolus* był rowny wagą dwom ſzelągom naſzym), dawane były codzień poſpolſtwu na igrzyſka, to ieſt trzecia część *dragmy*, z których pieniędzy nie wiele każdemu doſtawało ſię korzyści, wiele zaś ſkarbowi przykrości; Wielki zaiſte przykład tym, którzy ſą przy rządzie naywyżſzym w Rzeczypoſpolitey, iż mnieyſze łaſki wielu świadczone, żadney wdzięczności niepociągaią, lubo niezmierne bogactwa wyſilaią.

http://rcin.org.pl

wię to ſtale w rzeczy ſamey Ateńczycy, iż takowe pieniądze maią być wſzyſtkim rozdawane, lecz żeby każdy z oſobna był ich tak uczeſtnikiem, aby oraz wedle przemożenia czynił poſługi, iako czas nieść będzie, i okoliczność, tudzież ſię ſtawił dobrym i pożytecznym obywatelem Oyczyzny. Pokoyli kwitnie? Niech daru Rzeczypoſpolitey używa, i przyſtoyny rząd domowy prowadząc dla niedoſtatku, na żadną ſię nie podaie ohydę. Wziąćli ſię do woyny potrzeba każe, iak ſię teraz przydało, niech tym żołdem ſłuży oyczyźnie. Znayduiąli ſię inni w wieku od ſłużby woyſkowey wolnym? niech w izbach ſądowych ſprawiedliwością zawiaduią i dobra poſpolitego patrzą, a co teraz krom wſzelkiego urzędu i pożytku ſpoł-obywatelow porywaią nadgrodę,

http://rcin.org.pl

niech przynaymniey pod przyzwoitszą pokrywką iey zażywaią.

W czym, iakoście poſtrzec mogli, bynaymniey ze ſtanu ſwoiego Rzeczypoſpolitey nie poruſzam, nic z zakorzenionych zwyczaiow nie uymuię, ledwie trochę przydaiąc odcinam tylko tryb nieporządny prowadzenia życia. Wprowadzam ſpoſob, i porządek korzyſtania ze ſzczodrobliwości Rzeczypoſpolitey, odprawowania ſądow i żołnierſkiey ſłużby, na oſtatek oddawania uſług Oyczyźnie, ile wiek, i okoliczności nie przeſzkodzą. Nigdy prawdziwie z uſt moich żadne nie wynidzie ſłowo, któreby z zapłaty cnocie powinney, dozwalało korzyſtać gnuſności, albo żeby nikczemni odbierali nadgrody, któremi dzielni i ochotni obywatele uraczeni być maią.

Nigdy

http://rcin.org.pl

Nigdy znaleść nie będzie mogło u mnie upodobania to prożnowanie waſze, opieſzałość, i niedoſtatek, rownie iako i to, że o zbitych i porażonych ſwych nieprzyiaciołach, nieinaczey, tylko od obcego żołnierza, pod iednym którym Wodzem nowin ſłuchacie.

Nie dla tego, ażebym miał ganić, iż chwalebnie zaſtępuią was w uſługach Rzeczypoſpolitey, lecz żebyście ſię ſami Ateńczycy mieli do wykonywania tego, za co zwykliście wielką cześć innym oddawać, oraz ażebyście iść chcieli tymże gościńcem ſławy, który Przodkowie waſi utorowali.

Jeſtem tego zdania u ſiebie, żem wam to przełożył, co ieſt z dobrem Rzeczypoſpolitey. Waſza rzecz o-

http://rcin.org.pl

brać, co uznacie zaszczytem być i pomocą pospolitemu i własnemu dobru.

Charydem *maiący rząd nad woyskiem Ateńskim na* Hellesponcie, *odebrał rozkaz posiłkować* Chalcydę. *Poszedł z ośmnastą galerami, czterema tysięcy piechoty lekkiey, i półtorasią iazdy. Złączywszy się z Olyntyanami, z pustoszył* Pallene *wyspę z lądem złączony, należący do* Macedonii, *i* Boecyą *kray pograniczny z* Chalcydą, *który między innemi miastami zamykał w sobie* Pellę *miasto stołeczne* Macedonii.

http://rcin.org.pl

RZECZ

OLYNTYAKI TRZECIEY.

MOwa ta około tegoż w ogulności co i dwie poprzedzaiące. Olynt potężnie ściśniony od Filipa, a źle ratowany od Ateńczykow, prosił ich o woysko nie z obcych i naiemnych ludzi, iako pierwiey, lecz z rodowitych złożone Ateńczykow, którychby zagrzewała chęć sławy, i wiązał interes spolnego niebeśpieczeństwa dwoch Rzeczypospolitych. Demostenes z tego pochopu ukazuie, iak wiele zależało na służbie woyskowey w osobach własnych, wystawuie na oczy Olynt, iako naymocnieyszy szaniec i ścianę Aten, i żeby uwiadomić ich o bardzo pewnym.

http://rein.org.pl

sposobie poradzenia nakładom woyskowym, wraca się do rospraszanych na igrzyska pieniędzy, które miałyby iść na woysko, wszakże z wielką ostrożnością, daiąc nie iako na wyrozumienie, że pierwsze iego przestrogi nie miały, iakby powinne były mieć, powodzenia. Wysłali Ateńczycy pod sprawą Charesa na posiłek siedmnaście galer, dwa tysiące piechoty, a trzysta iazdy, wszystkich obywatelow Ateńskich, iakich sobie życzył Olynt.

http://rcin.org.pl

OSNOWA

OLYNTYAKI III.

W początku pozyſkuie ſobie ſłuchaczow, chwaląc ich nawiaſem. Pilność ich i przychylność ſobie iedna. Gotuie ich pomału do pogardzenia pieniędzy igrzyſkowych. *Założenie Mowy:* Olyntyanom należy dać poſiłki. W pierwſzey części naprzod radzi poſłow do nich wyprawić, czego daie przyczyny. Zabiega, że ſię nie trzeba obawiać nieſtateczności Olyntyanow. Dowodzi przykładami, iakie wynikneły ſzkody z nieśpieſzenia ſię na pomoc innym miaſtom. Wytyka gnuſność w odkładaniu zdarzaiącey ſię pory. Popiera wyſtawiaiąc na oczy niebeśpieczeńſtwo, rownaiąc rzeſkość Filipa z tępością Ateńczykow. Wyłożywſzy przyczyny bronienia Olyntyanow, uprzedza zarzuty i przechodzi do drugiey części, przywodząc śrzodki, odkrywaiąc łacność, ſpoſobność mieyſc i wynalezienia koſztu. Bardzo oſtrożnie w tey mierze dotyka pieniędzy uſtanowionych na widowiſka, ſamego ſiebie pyta-

http://rcin.org.pl

iąc: Chcesz że odłożenia onych na potrzeby woyskowe? odpowiada: nie, żadną miarą. Wyraża potym stan lichy nieprzyiaciela. Nalega stawiąc go za przykład, iakoby się chwycił podobney zdarzaiącey się pogody. Ukazuie, że na ocaleniu Olyntyanow zależało bespieczeństwo Ateńczykow. Zamyka wyliczaiąc z tąd pożytki wszystkich stanow obywatelskich, oraz przydaie swoie życzenie.

http://rcin.org.pl

OLYNTYAKA TRZECIA.

Miana przed C. P. 348.

GOTOWISCIE, nic pewnieyszego Ateńczycy w tych obradach, w których teraz rzecz zaszłą roztrząsacie, pożytek Rzeczypospolitey, ieśliby był iawny i widoczny, przenieść nad swoy własny, dobro powszechne nad skarby (*a*) wielkie.

(*a*) Zachodzi zdaleka na pieniądze, które ziadały igrzyska, w ciemnych słowach, gdyż pod utratą głowy zabroniono prawem, iako się w poprzedzaiącey mowie rzekło, radzić odmiany tych pieniędzy na co innego, dziwną sztuką i obrotem, sposobi obywatelow umysły, aby ich chętnie, ieśliby się zda-

http://rcin.org.pl

Gotowość takowa chce po was chętnego słuchania, ktoſiękolwiek do dania wam rady ofiaruie, a tak nie tylko mieć będziecie w korzyści, co kto nalazłſzy w uwadze (*b*) pilney pożyte-

---

ło dopomodz niemi dobru poſpolitemu, uſtąpili. Do czego nieznacznie i łagodnie upomina, poważnych zażywaiąc wyrazow, gdy mowi: *gotowiście przenieść dobro poſpolite*, nie proſto nad pieniądze, ale *nad ſkarby wielkie*.

(*b*) Mowi tu Demoſtenes, iako daleki od owey namiętności nikczemney i złośliwey podusczaiącey wielu do nicowania talentow, których ſami nie mamy. Przymawiano mu, że iego uczone prace cuchnęły lampą oliwną, i że większy wydatek czynił na oliwę, niż na wino. Odpowiedział ponocnemu graſſantowi, którego ſię żarciki podobne ieły: *Swiatło i ty, nie macie miedzy ſobą zgody, dochodzę dla czego ci lampa moia zawadza.* Odpowiedział otworzyściey Iphiteſowi. *Nie bardzo dobrze trzymam o moich pierwſzych myślach, ażebym bez przygotowania do razu*

http://rcin.org.pl

cznego odkryie, ale też szczęściu to waszemu zdaniem moim przyznać, że niektórych mowcow nadspodzianie myśl oświecona, kładzie im w usta wiele rzeczy zbawiennych, z których ogulnie łatwo obierzecie, co z większym dla Rzeczypospolitey może być dobrem.

Acz ledwie nie mowi sama do was

---

dawał radę takiemu ludowi, iaki Ateńśki. Przeciwnym sposobem *Demades* rowiennik iego miewiał często owe wyborne uwagi, owe szczęśliwe w myślach wynalazki, owe rozumu obiaśnienia prętkie i niespodziane, które zawstydzały czasem nieskwapliwych w radzie i namyślaiących się. Demostenes tedy nie uważa na siebie. Chce ażeby czerpano rady, obmysły, z rozumow rożniących się od swoiego, i dla rządzenia się obracano w pożytek wszystko, bądź nagłe błyśnienia dowcipow bystrych, bądź światła pilnych namysłow.

http://rcin.org.pl

Ateńczycy głosem wyniosłym (c) pora ninieyszą, i radzi obrocić ku temu myśli i starania, ieżeli miła Rzeczypospolitey całość. Niewiem z tym wszystkim dostatecznie, co za chęci wasze, i co za zdanie. Moie iest wprawdzie nakazać Olyntyanom posiłki, oraz się do iak nayśpieszniey-szego onych dania opatrzyć, przytym wyprawić tamże posłow dla oznaymienia o zamyśle waszym, i weyścia w to, co ma być czynione, zapobiedz także usilnie, ponieważ Filip chytrą głową, i sztukami wiele narabia, to

(c) Wprowadza iakoby mowiącą samę porę pogodną, daiąc znać, że co powiedzą mowcy, niewiedzieć: ale okazya zręczna to mowi zdanie. Ten zaś sposob mowienia, ma iakiś kształt *prosopopœiæ*, rożni się iednak od tey, którey Poeci zażywaią, gdyż sam Mowca zastępuie i mowi.

http://rcin.org.pl

wolniey się obchodząc, ieśliby co zdobył, to pogrożkami strasząc, w tey zaś mierze słusznie można mu wierzyć, to na ostatek potwarzając naszę w dawaniu pomocy opieszałość, ażeby nie zapieszał, i zgruntu wszystkiego nie wzruszył, tudzież z iakowego z tąd dla siebie nie korzystał obłowu.

Wszakże szczęściem waszym się zdarzyło Ateńczycy, że co Filipowi za osobliwszą stoi tarczą, i zagrodą iest dla innych do starcia go woienną siłą, to wam na rękę, i do waszego pomaga pożytku. Bo że on sam ieden iest duszą (d) rad iawnych i taie-

(d) Trzeba zupełnie temu wierzyć o Filipie, ponieważ naygłownieyszy iego nieprzyiaciel o nim to mowi. Lepszego paszportu do dalekiey przeyścia potomności nie może mieć chwała.

http://rcin.org.pl

mnych, że sam ieden kroleſtwem, woyſkiem, ſkarbem rządźi, i ſam wſzędy ſię nieodſtępnie przy pòłkach znayduie ſwoich, wiele to wſzyſtko poniekąd dodaie mu łatwości do śpieſznego i na czas prowadzenia woyny, niemniey oraz trudności, do ziednania pokoiu, ieśliby iaki z Olyntyanami gorąco pragnoł ſkoiarzyć.

Nie tayno im bowiem, że tą woyną nie o ſławę, nie o część powiatu walczą, lecz ażeby albo w obalinach pogrzebiona, albo iarzmem (e) nie-

(e) Nie tayno zapewne było Olyntyanom, że walczą teraz z Filipem nie o granice Państwa, o które żadney ſprzeczki nie było; lecz o Oyczyznę i ſwobody. Jako to wiedzieli dobrze o zaoſtrzonym appetycie Królow Macedońſkich, na tak doſtatne miaſto nieprzyiazne, i przy granicy leżące, dla których zdawał ſię być założony przez to mun-

http://rcin.org.pl

woli uciśniona nie była ich Oyczyzna. Nie miia ich także wiadomości, iako się stawił Amfipolitanom, (f) którzy mu miasto swoie oddali w obronę i

---

sztuk, ażeby nierozwodzili szeroko granic Państwa swoiego, i niby naypotężnieyszy zamek, z którego wiele przykrości mogli mieć dla siebie. A ieśli w początkach samych panowania doświadczyli byli ku sobie dobroczynnego Filipa, przeto sądzili, iż się barziey go obawiać należało. Wiedzieli bowiem, iż takowe okazywania łask, które boiaźń wyciska, są niepewne i niebeśpieczne.

(f) Zostawszy Panem Filip *Amfipolii* i *Pydny* za porozumieniem się, które potaiemnie miał w owych dwoch miastach, pozbył zdrayców lub przez wygnanie, lub przez stracenie. Przykład ten mniey pożyteczny był dla dwoch przednieyszych urzędnikow w Olyncie. Gdyż następuiącego roku, to iest *Olympiad.* 108. naśladowali tamtych w zdradzieystwie tak źle zawdzięczonym, i podobnąż za to odebrali nadgrodę. *Plato* tegoż roku umarł.

http://rcin.org.pl

zaſzczyt, iak Pydneyczykom, od których do ich właſnych gniazd i ſtołecznego miaſta był przyięty. Chociaż nigdy nie łądzę być warówne i pewne dla Rzeczypoſpolitych towarzyſtwo z Królami, ile gdy Państwa ich z ſobą ſą o granicę.

Maiąc te i inne rzeczy, przed oczyma, i w umyśle ſwoim wyſtawione Ateńczycy, pomyślcie dobrze o opatrzeniu dobra poſpolitego, mowię w głos i oſtrzegam, że ieżeli którego czaſu należy, tedy teraz woynę podnieść, zapalić, popierać, a dla iey utrzymania tegoż zaraz czaſu ſkarb pomnożyć, zaciągać ſię ſamym pod znaki, i czegokolwiek chce dobro powſzechne, niezaniedbywać. Gdyż żadna wam więcey przyczyna, żadna wymowka nie pozoſtaie, dla którey byście niechcieli uſilności i pracy do

http://rcin.org.pl

tego przyłożyć, co koniecznie powinno być przywiedzione do skutku. Ponieważ samo się to zdarza teraz, czegoście głosami powszechnemi tak bardzo pragnęli, podżarzyć Olyntyanow do woyny z Filipem, tak się zaś zdarza, iż się lepiey nie może nigdy rzeczom waszym dogodzić.

Gdyby bowiem podmowy wasze dały im w ręce oręże, podobnoby w kroczyli w związek, nie bardzo trwały z nami, i ileby pożytki ich tylko własne wiązały. Ale kiedy dla krzywd sobie wyrządzonych pałają przeciwko niemu gniewem, słusznie sądzić można, iż się boiąc rzeczy przyszłych, pomniąc na przeszłe, w wieczną zaydą nieprzyiaźń. Dla czego przestrzegać pilno potrzeba, ażebyście zdarzoney pogody nieopuszczali, i niezatrzymywało was niedbalstwo, którym nie

http://rcin.org.pl

bez szkody swoiey tylekroć ogarnieni i usidleni byliście.

Powrociwszy albowiem po zmocnieniu i zasłonieniu (*g*) Eubeyczykow, oraz na tym tu mieyscu miawszy obecnych Jeraxa ze Stratoklesem Amfipolitanow (*h*) upominaiących

was,

(*g*) Przypadło to dziewiącią laty przed tą mową. *Eubea* była podzielona na dwie przeciwne strony, z których iedna na pomoc wezwała *Tebanow*, druga Ateńczykow. Tebańczykowie bez odwłoki nienaleźli żadney przeszkody, i dokazali łatwo, że ich strona zwyciężyła. Lecz za nadciągnieniem Ateńczykow, postać wszystkich rzeczy się odmieniła. Odganiaią *Tebanow*, wracaią spokoyność w *Eubei*, i niechcą inney nadgrody za swe prace, procz sławy ze zwycięstwa, i uspokoienia.

(*h*) Słowa textu greckiego brzmią *Amfipolitanow upominaiących z tey katedry*. Posłowie cudzoziemscy wchodzili na katedrę

http://rcin.org.pl

was, do ruszenia znowu z armatą wodną, i przyięcia ich pod cień i zaszczyt nasz, gdybyśmy z tymże usadzeniem się samym, które w ocaleniu Eubeyczykow pokazane od nas było, łożyli staranie na swe własne pożytki, mielibyśmy w ręku swoich do tych czas Amfipolią, i żadnychby na potym Rzeczpospolita nie uznała trudności.

Znowu gdy dano znać o ciasnym oblężeniu Pydny, Potydei, Metony, Pagazy (*i*) i innych miast pomniey-

Mowcow, dla przełożenia swoich instrukcyi, żeby tym lepiey mogli być słyszani od pospolstwa. *Hierax* i *Stratokles* imieniem Amfipolii, którey powtornym oblężeniem groził Filip, ofiarowali oddać siebie samych i swoie miasto pod zaszczyt Aten. Odrzucili Ateńczycy to żądanie, boiąc się zerwania pokoiu z Filipem zawartego przed rokiem.

(*i*) Miasta te ściśnione od Filipa, nie były

http://rcin.org.pl

szych, niechcę was bawić wyliczaniem poiedynkiem wszystkich, gdyby temu, które pierwsze napastowane było mocą zbroyną, nadesłane były śpiesznie, iak była rzecz słuszna, od nas posiłki, mielibyśmy teraz Filipa powolnieyszego i daleko tańszego.

Teraz zaś zaniedbywaiąc, co czas obecny do rąk sam podaie, roszcząc sobie, zaufani w szczęście przychylne, że przyszły po naszey myśli wszystkie rzeczy szykować będzie, podwyższyliśmy Ateńczycy Filipa, i na takim posadziliśmy stopniu potęgi, na iaki żaden się z Królow Macedońskich nie wyniosł.

---

bynaymniey od Ateńczykow zaniedbane, lecz przez nieszczęsną iakąś gnuśność, poźno im nadesłane posiłki, prożnym zawodem, i bez pożytku.

http://rcin.org.pl

Inna ſię teraz zdarza pora. Która znowu? Ta zaiſte, iaką ſami Olyntyanie ofiaruią, nad którą przytym żadna z przeſzłych nie była pogodnieyſza. I gdyby poprawdzie ſtan Rzeczypoſpolitey, iakiego za ſprawą Bogow zażywamy, zważył kto u ſiebie ſłuſznie i rozſądnie, acz nie tak ſię ma wſzyſtko, iakoby należało, ſądzę iednak Ateńczycy, iż ſię im ſprawiedliwie wdzięczność od nas niezmierna należy. Ponieſione bowiem przez woynę nieſzczęścia, oraz to wſzyſtko z czego odarci ieſteśmy bezprawiem (k) oręża, przyczytane ma być nie-

(k) Ogołoceni byli w tedy Ateńczycy z wielu mieyſc, i z znaczney części Państwa dawnego wyzuci. Jak zaś był na wygodzie Olynt do odyſkania wſzyſtkiego, ſzerokie położenie miaſta ukazuie bliſko brzegow Tra-

http://rcin.org.pl

dbalſtwu naſzemu, a że nie dawniey byliśmy takiemi nieſzczęśliwościami przyciśnieni, i nachyleni, i że ieſt ukazane nam przymierze właśnie ſłużące, ieśli ie zawrzeć nie będziemy ſię zbraniać, do zgoienia tych to ran odnieſionych, na tym przychylność ich i dobrodzieyſtwo zaſadzam.

Ale moim zdaniem tak to ieſt, iako w nabytych doſtatkach, które ieśli ten co odebrał, zachowuie, wielce ieſt wdzięczen Fortunie, ieżeli niebacznie utraca, poſpołu i dobrodzieyſtwa pamięć, i wdzięczność ku Fortunie utraca. Nic inaczey w poſtępowaniu z okolicznościami rzeczy, ieśli ſię dobra zaniedba pora do czego, iakiekolwiek bądź inne łaſki od Bogow nie-

---

ckich, po nad którvch większa część miaſteczek odpadłych od Aten leżała.

http://rcin.org.pl

śmiertelnych były nam kiedy świadczone, zacieramy ie niepamięcią, gdyż z ostatniego pospolicie skutku, na wszystko to, co się przydało przedtym, bierzemy miarę.

Przeto bardzo przyzwoita Ateńczycy, radzić pilno o tym, co pozostaie, ażebyśmy szczęśliwiey przynaymniey to naprawuiąc, zmyli niesławę opieszałego około siebie chodzenia. A ieślibyśmy opuszczonych bez posiłku tych ieszcze ludzi odrzucili, i Olynt od niego był zburzony, co mu proszę zagrodzi daley, tam się udać, dokąd go chęci ponioszą.

Nuż do tego, izali który z was Ateńczycy roztrząsa sam z sobą, iakim kształtem Filip, słabych będąc i szczupłych sił z początku, do tak (i) wiel-

(i) Ktoby pilnie zważył, i nad tym się myślą zawiesił, iak bystrym i szczęśliwym

http://rcin.org.pl

kiey przyszedł Państwa ozdoby? Wziowszy naprzod Amfipolią, potym Pydnę, wnet Potydeę, na ostatek Metonę, zaś na Tessalią oręż obrocił.

---

pędem Filip po zwątpieniu bez mała nie wszystkich rzeczy, do naywyższego się wyniosł szczęścia, stanołby zapewne niezmiernym ogarniony dziwem. Obioł był Króleſtwo Macedońskie, przez się w tedy nie tylko w granice, dostatki w siły, okrągłe i nieznaczne, ale nieszczęśliwościami osłabione, obcemi woynami skołatane, wewnętrznemi niezgodami stargane, i mało nie niewolnicze; iako to Ociec iego *Amyntas* rocznym poborem kupił był sobie pokoy u *Illiryiczykow*, którzy zwycięstwem nadęci, zaledwie pod twardemi obowiązkami pozwolili byli mu królować. W krotce w przeciągu lat czterech, obrotem i męstwem swoim Macedonią od zginienia cofnoł, siłami wzmocnił, przeciwiaiących się Królow przełamał, przycisnoł sobie do posłuszeństwa *Pydnę*, *Potydeę*, i inne miasta, które tu Demostenes wylicza. Ktemu w ciągu tylnż lat, wchodził w obce woyny, sprzy-

http://rcin.org.pl

Zniewoliwszy sobie nadto Fery, Pagazy, Magnezyą, podroż do Tracyi odprawił. Tam Królow iednych poskładawszy, (*m*) drugich posanowi-

---

mierzonych swoią pomocą uczynił zwycięzcami, i na wszystkich Grekow postrach puścił. Na ostatek w lat iedenaście od onego czasu zostawszy zwycięzcą pod *Cheroneą*, miał ich wszystkich sobie podległych, i tak bezpieczną utorował dla siebie drogę do panowania całemu światu, iż do nabycia tego nie sposobności, nie sił, ale dłuższego życia mu nie dostawało. Tak to początkom rzeczy wstręt czynić należy, iako częściey upomina Demostenes; zwłaszcza ieśli do ich w górę wyniesienia, w iednym iakim mężu wysokich przymiotow, męstwo i duch gorny spiszą się. Patrzmy iako bieg powodzenia Filipa, krotko, lecz wielką sztuką od Demostenesa opisany bardzo dobrze, zgadza się z historyą, do którey ciekawego czytelnika odsyłam.

(*m*) Swiadczy historya, iż około czasu opisanego od Demostenesa w szedł Filip w tę część Tracyi, którą nazwana *Chalcydyką*, i

http://rcin.org.pl

wſzy, zapada na zdrowiu. Przyſzedłſzy z choroby cokolwiek do ſiebie, nie zdało mu ſię w cieniu i próżnowaniu zakopać, lecz zaraz na Olyntyanow natarczywie uderzywſzy, zaprzątnoł ich niebeſpieczną woyną. Pomiiam wyprawy iego na Peończykow (n) i Illiryiczykow, pomiiam gabnio-

---

używſzy tam zwykłey ſwey zdrady, przyſiodłał cały kray, pozrzucał z tronu, pobrał, lub pozabiiał Krolow okolicznych.

(n) Filip roku drugiego panowania ſwego, związawſzy ręce Ateńczykom przez traktat pokoiu, obraca ſwoy oręż na *Peończykow* narod Tracyi, którzy rokiem przedtym zrabowali Macedonią, pomogło mu zamieſzanie i trwoga, ktora na nich padła ze śmierci ich Króla *Agis*, uderzył na nich, zbił, i w iarzmo zaprzągł. Udawali o ſobie, iakoby pochodzić mieli z iedney oſady Ateńſkiey, ſłychać o nich było, że był narod ſilny i pracowity.

Illiryiczykowie, teraz Słowacy. Góra *Sco-*

http://rcin.org.pl

nego orężem (o) Arymbasa, i któ-
rychże, pokaże kto, niezaczepionych
od niego?

---

drus albo *Scardus*, i rzeka *Drilon* dzieliły ich od Macedonii ku Wschodowi, odnieśli znaczne zwycięstwo nad *Perdykką* bratem Filipa, rokiem niż Filip wstąpił na Państwo, i wiele wzieli miast-Królestwa iego. Filip drugiego roku panowania swego pomścił się za swoiego brata, i odebrał co utracił *Perdykka*.

(o) *Arymbas* czyli *Arybbas* syn *Alcety*, Króla *Molossow* albo *Epiru*, a brat *Neoptolema*, którego corka *Olympia* była za Filipem. Smierć *Alcety* przywiodła do bitwy dwóch braci o podział dziedzictwa. *Arymbas* przytaczał swoie prawo starszeństwa, i ustawę Królestwa, które od czasow niepamiętnych iednego tylko miało zawsze Króla. Dowody na ten czas, iako i teraz, były orężem słabych i mizernie się sprzeciwiały ogromnemu w szyku woysku. Niezabawiał się *Neoptolem* na czynieniu uwag, czuiąc się do sił mocnieyszych. Prawo iego nayprzednieysze, i iedyne, protekcya zięcia iego Filipa, który nieubliżył pomocy, i dopioł swego, przed trze-

http://rcin.org.pl

Wszakże rzeczecie, na co to roztrząsanie z nami? Ażeby te rzeczy obie były wam pewne, Ateńczycy, że i zawsze iest dla Rzeczypospolitey ze szkodą, zdarzaiące się okazye, na których wiele zaległo, opuszczać; i że zawsze dla Filipa pociecha, innym pokoiu nie dawać. W którey zasmakowawszy sobie, nie może to być, ażeby miał żyć, przestaiąc na nikczemnym i spokoynym odpoczywaniu, oraz na sławie przeszłych dzieł swoich.

A ieżeliby iego było zdanie, nabyty dla siebie zaszczyt imienia, nowemi coraz oświecać czynami, wasze zaś,

---

ma blisko laty, niż Demostenes miał tę mowę, przywiodł *Arymbę*, że się rownie musiał rozdzielić swoim Królestwem z *Neoptolemem*, czego nie było przykładu, od początku Monarchii założoney przez *Pyrrusa* syna *Achillesa*.

http://rcin.org.pl

ponurzyć się w gnuśnym życiu, niczego nieprzedsiębiorąc mężnie, zważcie sami, iakiego z tąd owocu, i skutku spodziewać się można. Chociaż, przez Bog żywy, ktoż z was z rozsądku zdrowego tak bardzo obrany, ażeby nie widział, iż ieżelibyśmy poniechali około tego całym chodzić staraniem, ogień woienny w Olyncie zaięty z tamtąd nas tu sparzy.

Co ieżeliby się przydało, boię się, ażeby z nami to nie było, co z owemi, którzy z długow brnąc w długi, odmieniaią (p) lichwiarzow. Pano-

(p) Ateńczycy byli straszni lichwiarze, przymuszali czasem do płacenia od summy pożyczaney tyle, że na każdy dzień znacznie czyniła. Dłużnik musiał się niszczyć, ieśli był niedbały w płaceniu podług opisu. Gdyż zaległe raty codzień się zbierały do kupy, i codzień przyrastało kapitału. Sami Filo-

http://rcin.org.pl

szą się takowi wprawdzie, i dostaią, pieniędzy na czas iaki, ale potym i same nawet naydalszych Przodkow tracą dziedzictwa. Podobnie i my, ieżelibyśmy nazbyt zniewieściawszy prożnowaniem, chcieli wygod i uciech przestrzegać, użyiem tym czasem nie co chwil słodkich, ale na potym więcey goryczy, i przykrości ucierpieć przymuszeni będziem, od których stroniliśmy przedtym, oraz za czasem o niebeśpieczeństwo Oyczyzny własney przyidziemy.

Wszakże będzie podobno taki, co powie, iż strofować i łaiać nie tru-

---

zofowie takiego się chwytali handlu, *Chryzyppus* w *Lucianie* wywodzi, że Filozof nie tylko może się bawić lichwą, ale powinien z prowyzyi, to iest z zysku wyprowadzać zysk, iako z iedney konsekwencyi wyciąga drugą.

http://rcin.org.pl

dno, i cale łacno każdemu, pokazać zaś śrzodek, iak upadłe i zginione rzeczy podźwignąć, tego to tylko, który ieſt w radę i rozſądek ubogacony.

Nie tayno mi bez wątpienia, gdyby co nie podług myśli padło Ateńczycy, że nie na tych, przez których źle co ieſt ſprawionego, lecz na owych, których radą na oſtatku (q) mowiących pobudzeni ieſteście, nie raz gniew waſz wybuchnoł. (r) By-

---

(q) Mowi *Cezar* w *Salluſtyuſzu: Plerique mortales poſtrema meminere.* Wyrażenie na umyśle oſtatnie zawſze ſię zoſtaie i wſzyſtkie inne zaciera.

(r) Kazano Mowcom ze ſwoich ſię rad ſprawować, i ieśli przeciwny wyniknoł ſkutek, byli na celu porywczości nayniesprawiedliwſzych poſpolſtwa nieſpokoynego i do buntu prętkiego. Mamy o *Perykleſie*, że był

http://rcin.org.pl

naymniey iednak niezdaie mi się, o swoim przemyślaiąc ocaleniu, zniżać umysł, abym radzić tego nie miał, co mniemam dla Rzeczypospolitey być zbawiennego.

Mowię zatym, iż dwoiakim obmysłem całość powszechną obwarować mamy, nie tylko woysko dla załogi miast Olyntyackich, ale też porządną armatę wodną dla niszczenia kraiu Filipa wyprawić. Jedno z tych opuściwszy, trzebaby się rozumiem obawiać, ażeby nie było daremne wyprowadzenie żołnierza. Bo gdy iego tylko Państwa ogniem i mieczem burzyć będziecie, wstrzyma się od dania odporu, poki w łyka ciasne nie

przymuszony usprawiedliwiać się z niespodzianie przypadłego powietrza pod czas woyny, którą on doradził.

http://rcin.org.pl

weźmie Olyntu, wrociwszy się do domu, ugasi dopiero pragnienie zemsty, i łatwo wstręt uczyni. A ieśli iednemu Olyntowi będziecie pomagać, obaczywszy Króleſtwo swoie wolne od niebeśpieczeństwa, usadzi się pilnie, dogrzeie natarczywie, i za czasem znużone oblężeniem miasto, przez ugodę weźmie. Przeto potężną i dwoiaką siłą należy iść na niego.

I to iest, co do sposobu posiłkowania zdanie moie. Jakie zaś z strony wynalezienia nakładu? Macie u siebie Ateńczycy skarb tak znaczny, iak nigdzie w świeście ustanowiony nie iest na utrzymanie woyska, którym szafuiecie (s) nieoszczędnie, tam kędy

(s) Znowu się kusi o zniesienie używania złego pieniędzy, dla których rozdawania na igrzyska, mowi, że skarb marnuią Ateńczy-

http://rcin.org.pl

chęci was skłaniaią. Ten tedy ieżeli na żołnierza i prowadzenie woyny naznaczycie, obeydziecie się bez przemysłow summ innych szukania, ieśli nie, a będzie wprawdzie tego trzeba, trudno będzie o sposob zebrania onych tyle, ile okoliczności wyciągać będą.

Coż tedy rzecze drugi, a za chcesz pieniędzy tych odłożenia na potrzeby woienne? (t) Nie, uchoway Boże.

Mnie-

---

cy, a ieszcze że to czynią zradością. Zaden bowiem narod tak się nie kochał w igrzyskach i widokach, iako Rzymianie i Ateńczycy. Już zaś chociaż tylko ieden i drugi *obolus*, to iest pieniążek ważący kilka babek, płacony codziennie każdemu obywatelowi, iak wielką czynił dziurę w dochodach publicznych, można wnosić z tych slow Demostenesa.

(t) Człowiek mądry nierad nazbyt podawać w niebespieczeństwo siebie samego i rze-

http://rcin.org.pl

Mniemam wprawdzie, że maią być półki zaciągane, w ludzi okryte, i w ich żołdzie też ſame liczone pieniądze; owſzem że iedno, i toż ma być rozrządzenie i pieniędzy tych brania, i ſłużenia, iako kazać będzie Rzeczypoſpolitey potrzeba. Wy zaś ie rozbieracie na igrzyſka i święta bez

czy ſprawiedliwey. Prawo zgubę przynoſzące i dzikie rościągało ſię aż do karania śmiercią pierwſzego, któryby przekładał ludowi obrocić zwyczaiem dawnym, na koſzty woienne, ſummy igrzyſkowe. Demoſtenes boiąc ſię popaść winy przeciw prawu, powſtaie tylko na złe ich używanie. Z oſtrożnością pokazuie, co ſię z tąd złego dzieie, i co dobrego wyniknąć może, gdyby prawo było odwołane, ażeby po woli ſwey poſpolſtwo ſamo nakłoniło ſię do znieſienia tey uſtawy. Co potym iako czytamy w kilka lat uczyniło.

http://rcin.org.pl

żadnego z tąd zyſku dla dobra poſpolitego.

A tak każdemu pozoſtaie dla uprzątnienia rzeczy, odważyć część od ſiebie dobr właſnych, większą poniekąd ieśliby większey, mnieyſzą ieśliby mnieyſzey potrzebowała okoliczność. Potrzebny ieſt, to pewna ſkarb Rzeczypoſpolitey, na którym ieśliby ſchodziło, nic począć nie można. Niechay uchwalenia iego inne inni podaią ſpoſoby, obierzcie z nich, ktory ſię naybardziey zdawać będzie. Z tym wſzyſtkim iednak poki pora, robcie co macie przed ſobą, i wſzyſtkiemi ſiłami rzućcie ſię do tego.

Nie zawadzi teraz przypatrzyć ſię uwagą i roztrząſnąć ſłowy w iakowym dopiero położeniu, w iakowym ſtanie rzeczy znayduie ſię Filip. Nie tak ſię z nim bowiem wyśmieńcie i przednie

http://rcin.org.pl

dzieie, iako się widzi, i ktoś fałszywie sądząc, pospolstwu rozgłasza.

Nigdyby Olyntu nie zaczepiał woyskiem nieprzyiaźnym, gdyby przeczuwał, iż się mu bić i woynę prowadzić będzie trzeba. Lecz tuszył sobie, że za pierwszym w kray w targnieniem, mieczem i ogniem wszystko przebieży, i koniec rzeczom uczyni, omyliła go zaś i zawiodła nadzieia. Trapi go to naprzod i śmiałość w nim osłabia, ktemu go obchodzi, coby (*u*) Tessalczycy w głowach swo-

(*u*) Słusznie zaprawdę mogł Filip mieć podeyrzenie o Tessalach, i lękać się knowania ich iakiego. Gdyż mowi Demostenes w Filipice trzeciey, iako pod pozorem obrony swobod Filip, zgoła w niewolą ich zaprzągł. Czegoż tedy narod ten przywiedziony do tego nieszczęścia, nie miał zamyślać przeciw

http://rcin.org.pl

ich knowali i przedsiębrali. Ponieważ (w) niewierność w samego grunt

---

Filipowi, którego doświadczali tak uciążliwego na się i tak szkodliwego.

(w) *Tessalowie* u Grekow poczytani byli za zdraycow wierutnych. Zdradę każdą nazywano pospolicie *figlem, pfikusem Tessalczykow*, i na fałszywą monetę mowiono *moneta Tessalii*. *Eurypides* powiada, że *Eteokles* obcuiąc z Tessalczykami, przeiął szalbierstwa i nawykł niewierności. Niektórzy tych przypowieści początek prowadzą od wiarołomstwa *Jazona* przeciwko *Medei*. Jeżeli Tessalowie umieli dobrze zdradzać, Tessalanki ieszcze lepiey truć. Wiadome wszystkim wiersze Horacyusza Carm. lib. 1. Ode 27.

Quæ saga, quis te solvere Thessalis,
Magus venenis, quis poterit Deus?
A ktoryż czarnokięznik, czarownica ktora,
Przeciw iadom Tessalskim, ktory Bożek wskòra.

Owoż masz piękne przymioty do uformowania narodu arcy-wiernego. Grecya, osobliwiey iednak Ateny doznały ich zdrady w przygodach wielkiey wagi. Tessalczycy niedość maiąc na przyzwaniu Xerxesa, niewsty-

http://rcin.org.pl

przyrodzenia im wlepiona, od kogoż niedoznana powszechnie? W rzeczy samey, w które się zgoła przyoblekli obyczaie, teraz na iego szkodę zachowuią. Postanowili bowiem upomnieć się o Pagazy, i zabronili opasować Magnezyi murami. Słyszę także od niektórych, iako maią niedozwolić mu więcey zażywania ceł i dochodów swoich. Bo co prawnie Rzeczpospolita Tessalii posiada, to w pożytek samych iść Tessalczykow, (x)

---

dzili się związać z Mardoniuszem po bitwie Salamińskiey, kałauzuiąc mu do naiachania kraiu Ateńskiego. Drugi raz w naywiększym boiu woysk Ateńskich ze Spartańskiemi, odbiegli niespodzianie Ateńczykow sprzymierzonych z sobą, i udali się na stronę nieprzyiacioł.

(x) Z tych słow Demostenesa widoczna iest, iż Tessalczykowie częstokroć dla pogodzenia i uspokoienia niesnasek wewnę-

http://rcin.org.pl

nie Filipa, i pod ich rządem zostawać powinno, z których intrat gdyby był wyzuty, daleko cieśniey byłoby koło niego utrzymać naiemnego żołnierza. Ale powinniśmy rozumieć, że i Peończykowi, Illiryczykowi i zgoła wszystkim miley żyć pod prawami własnemi, i być sobie wolnemi, niż niewolnikami. Ci bowiem ani iarzma dźwigać, ani posłusznemi być nie-

---

trznych, któremi wrzały miasta i kray pod czas cały, siebie samych i wszystkie swoie maiętności zacnemu iakiemu mężowi, któremuby mogli ufać, wrząd poruczali, ażeby iedna ze dwoch stron niewsiadła na kark; szczęśliwym pod czas, nieszczęśliwym pospolicie skutkiem. Uszło to dobrze Tessalczykom, pisze Diodorus, kiedy siebie i wszystko swoie oddali w sprawowanie *Jazonowi Pherae*. Poznali iednak iako się byli oszukali, że dochody, cła, i kilka miast powierzyli Filipowi, któremu wszystko to odiąć myślili.

http://rcin.org.pl

przyuczeni; tudzież Filip, iak głoſzą (i zaprawdę wſzyſtkiemu podobno wierzyć o nim można) człowiek byſtry i obelżywy. Gdyż używanie nieſłuſzne powodnego i przychylnego ſzczęścia daie pochop dumnym do odchodzenia od rozumu. Przetoż zdaniem moim trudnieyſze ieſt dochowanie dobr nabytych, niżeli nabycie.

A tak ſłuſzna rzecz Ateńczycy, uważaiąc czas ten przeciwny rzeczom Filipa, waſzym zaś pogodny, ażebyście wyprawiwſzy kędy trzeba Poſłow, biorąc ſię ſami za oręże, drugich do wzięcia ſię pobudzaiąc, zaczeli dzieło ochotnie; myśląc ſobie iako wſiadłby wnet Filip na nas, gdyby podobną znalazł porę, i poczeły ogniem woyny goreć ściany naſze. A za niewſtyd was przytym, ieśli ſię

http://rcin.org.pl

przy znalezioney ſpoſobności nie oſmielicie ſzkod nabawić Króla, któ-rebyście od niego, ſkoroby po ręce mu było, ponieśli ſami.

Pamiętaycie zaś na to Ateńczycy, iż zoſtawione wam teraz wolne obie-ranie, czy tam u niego, czy tu u ſiebie poyść z nim macie zapaſy. Al-bowiem ieśliby ſię Olyntyanow rzeczy iak ſą oſtały, wiodąc tam woynę, Króleſtwo Filipa udręczycie, oraz przy ſwych maiętnościach i domach be-śpieczni zoſtaniecie, a ieśliby ſię zaś w moc iego Olynt doſtał, kto daley zarzuci mu tamę, ażeby ſię tu nie u-dał? Izali (y) Tebańczycy? (z cięż-

(y) Tebańczycy mieli głowne przyczyny chwycenia ſię ochotnie naypierwſzey pogo-dy zemſzczenia ſię nad Ateńczykami. Ci albowiem nie tylko trzymali ſtronę Sparty od czaſu potyczek Leuktreyſkiey i Mantyneń-

http://rcin.org.pl

kością wymowić) złączeni z nim wsiędą na nas bez odwłoki. Focensowie? (z) ci chyba wsparci od was nie są w stanie własnych obronienia granic. Którzyż ieszcze inni? Ale zaiste myślić o nas poprzestanie. Byłaćby to rzecz nadzwyczayna, gdyby co teraz z ufnością w prawdzie szaloną, przecie rozwoływa wszędy, że swego dopiąć musi, miawszy potym do tego powod, nie usadził się na to, i oburącz się nie chwycił.

---

skiey, ale oprocz tego posiłkowali Focensow właśnie w tym czasie na woynie przeciwko Tebom.

(z) Początek i pochop woyny *Focenskiey*, tudzież koniec na swoim się mieyscu dotknie. Dosyć tu namienić, iż ten narod nie raz *Tessalow*, *Beotow* należycie strzepał, nie raz na przemiany zbity, i na ostatek w tym czasie tak bardzo osłabiony, że zaledwie się siłami Ateńczykow, i innych sprzymierzonych krzepił.

http://rcin.org.pl

Jak wielka zaś rożnica, ieśliby tu, a nie tam miała woyna płomieniem wybuchnąć, mniemam obiaśniać słowy niepotrzeba. Gdyby bowiem na miesiąc tylko przyszło mieć wyprawę za granicą, i dostarczać z tąd wszelkiey dla woyska żywności, luboby żadney tym czasem kray nasz szkody od nieprzyiaciela nieponosił, z tym wszystkim, na większąby, niż za przeszłey (a) woyny klęskę rolnik wyrzekał. Już zaś ieżeliby kray wszystek pożogą woienną spłonoł, zważcie zaiste sami, iakim udręczeniem zgnębieni, iakim spustoszeniem zgubieni i starci będziecie. Do spustoszenia przystąpi pogarda,

(a) Woyna w Tracyi dla odebrania *Amfipolii*, która według porachowania *Eschinesa*, kosztowała ich tysiąc pięćset Talentow.

http://rcin.org.pl

do pogardy nieſławy, która zdaniem mądrych żadnemu nieuſłąpi nieſzczęściu.

To ieśli każdy z oſobna, weźmie przed oczy i uwagę, nie wątpię o iednoſtaynym wſzyſtkich rozumieniu, że na pomoc Olyntyanom ſpieſzyć trzeba, i tam woynę zwalić; ażeby którzy obfituią w doſtatki, maiąc ich wiele, mało co odważywſzy, beſpieczni byli oſtatka, którzy w zdolnym kwitną wieku do prac woyſkowych, ażeby w kraiu Filipa, nabywſzy umieiętności woienney, ſtraſzliwi nieprzyiaciołom, całey i ſpokoyney ſtrzegli Oyczyzny; którzy z urzędu głos maią w obradach, ażeby łacną rad ſwoich i poſługi Rzeczypoſpolitey ſprawę dać mogli. Albowiem iak rzeczy padną tak z ſkutku onych, który z rady ich wyniknie, ſądzić bę-

http://rcin.org.pl

dziecie. Jakikolwiek zaś skutek nastąpi, oby całości powszechney podporę, a dobru pospolitemu zasłonę przyniosł.

W rok potym opanował Filip Olynt. Posiłki i usiłowania Ateńczykow nie mogły go zasłonić od domowych nieprzyiacioł. Dway w nim obywatele Eutychrates *i* Lasthenes *zdradzili. Wszedł Filip pokruszywszy mury złotemi taranami, Burzy nieszczęśliwe to miasto, bierze w okowy iednych mieszkańcow, drugich zaprzedaie, i nie czyni rożnicy zdraycow, tylko przez sposob stracenia ich okrutnieyszą śmiercią. Mowi* Justinus, *iż Olyntyanie popadli w niechęć Filipa, odtąd iak schronienie dali dwom iego braci, których miał z macochy. Będąc u siebie mocno postanowiony oswobodzić się od konkurrentow, których wzywało przyrodzone prawo do podziału z*

http://rcin.org.pl

nim Królestwa, gryzł się widząc, że ci przeżyli trzeciego, którego się iuż był pozbył. Takowa okrutna polityka, na ostatek dogodziła żądzom. Obległszy, wziowszy, zburzywszy miasto starożytne, sławne, wykonał dekret śmierci, który wydał od dawnego czasu na swoich braci zbiegow, i tak razem nasycił się i łupem, i morderstwem, rowną żarliwością pożądanym.

http://rcin.org.pl

RZECZ
MOWY O POKOIU.

MOwa ta przypadła roku piętnaſtego panowania Filipa. *Król ten wezwany od* Tebańczykow *na pomoc przeciwko* Focenſom, *których byli na głowę nieprzyiaciołmi, ſkończywſzy tę woynę, złożył ziazd* Amfiktyonow. *Ci przyieli* Filipa *do ſwoiego koła, i iego potomkow, daiąc mu mieyſce, które zaſtępowali* Focenſowie *w owym zgromadzeniu, pierwiey nim ich z tamtąd rugowano, za zgwałcenie kościoła* Delfickiego.

Ateńczycy, *chociaż z liczby* Amfiktyonow, *nie mieſzali ſię do tey uſtawy. Nie byli przytomnemi, podobno*

http://rcin.org.pl

niechcąc obecnością swoią tego potwierdzać: albo co mi się widzi bardziey do podobieństwa, Filip dla oddalenia przeszkod, i uniknienia trudności, które chcącemu przywieść do skutku swoy zamysł mogłyby pomieszać szyki, zebrał na prętce samych przyiaźnych sobie Amfiktyonow. Słowem tak sztucznie, zabiegi swoie potaiemne kierował, że czego życzył, dopioł. Można było w przek iść takowey elekcyi iako kryiomey. Prosił o iey potwierdzenie u narodow należących do tego Senatu, maiących prawo odrzucić ią albo potwierdzić. Gdy odebrali Ateńczycy list okolny, Demostenes do rzeczy tey mowi i dowodzi racyami wiążącemi, że się nie mogą Ateńczycy sprzeciwić uchwale, bez oburzenia na się i nowego Amfiktyona, i tych co go obrali.

Tu należy obiaśnić koniecznie, iakie to było zgromadzenie Amfiktyonow. Grekow narody obyczaiami, rządzeniem

http://rcin.org.pl

ſię, prawami miedzy ſobą podzielone, trzeba było iakowym węzłem ziednoczyć, i w iednę za czaſem ſpoić poſpolitość, dla obwarowania ſię iednomyślną radą przeciwko niezgodom wewnętrznym, i cudzym zamachom. Więc niemal iedząż uſtawą, którą teraz kwitnie Hollandya, *każdy z oſobna narod, który w dawney ſię Grecyi (poczowſzy od* Macedonii *do* Egeyſkiego *i* Jońſkiego *morza) zamykał, Poſłow do* Termopilow *lub* Delfow *wyprawiał, którzyby w ſprawy Prowincyi urzędową powagą wchodzili. Początkodawca takowego zgromadzenia* Amfiktyon *nieiaki nazwiſkiem, podług* Pauſaniaſza, *od którego imie im nadane. Prawo tam wotowania było przy narodach dwunaſtu, iako to* Beotach, Teſſalach, Focenſach *&c. A iako w nayznacznieyſzey i naymożnieyſzey* Holenderſkiey *Rzeczypoſpolitey na ziezdzie powagę całego Państwa wyrażaią tym, wiele ieſt Prowincyi, tyle i głoſow.*

http://rcin.org.pl

sow. W każdey zaś Prowincyi ile miast, tyle iey Posłow znayduie się na seymie przy obraniu Oratora, *który teyże Prowincyi imieniem z naywyższą władzą zasiada w radzie Rzeczypospolitey. Tak też równie w dawney Grecyi; dwanaście narodow senat* Amfiktyonow *składali. W każdym zaś z osobna narodzie, ile pomnieyszych miast tylu Posłow zieżdżało się, którzy rownym prawem i bez żadney miedzy małym i większym miastem rożnicy* Amfiktyona *obierali, maiącego wchodzić w prześwietne zgromadzenie.*

Powaga senatu tego była naywiększa, do którego nayważnieysze miedzy narodami spory o granice i ich prawa, były odnoszone. Cokolwiekby osądził, luboby się ostre być widziało; za ważne, i nieodmienne przyiąć trzeba było. Z kąd mamy, iako niektore miasta skarane na dzierżawie roli, inne na znaczney pieniężney kwoty płacenie, to zaś cierpli-

http://rcin.org.pl

wie znieść musiano. Atoli za czasu Demostenesa *nieladaiako pożyteczna takowa karność ustała była. Gdyż i daremnie w tedy skonfiskowane były* Focensom *grunta, nakazana* Lacedemończykom *pieniężna wina, i od* Ateńczykow, *także oraz innych wzgardzona* Amfiktyonow *powaga. Był poniekąd przełamany upor* Focensow *przez woynę, i naznaczona kara zwyciężonym, ale to bardziey dogadzaiąc nienawiści* Tebańczykow *i innych pogranicznych, niż prawu* Amfiktyonow. *Gdyż sami w tedy* Lacedemończycy *rugowani z senatu, ale na* Ateńczykow *nie było kary iako mocnieyszych. W dalszym postępie czasu dostoieństwo tylko, nie zaś iaką władzą ukazywało to zgromadzenie, którego władza pisze* Strabo, *że ustała zgoła, rozumieć trzeba za czasow iego, żyiącego za* Augusta *i* Tyberyusza *Cesarzow.*

Ażeby więc dla danego mieysca Filipowi *miedzy* Amfiktyonami, *w straszną*

http://rcin.org.pl

się i niebespieczną nie wplątali woynę Ateńczycy, *pokazuie* Demostenes, *że ta godność ma być wzgardzona. Oraz napomina, ażeby Grekom, których wszystkich zawistnych swoiey dostoyności mieli, nie dali pochopu uciemiężenia Rzeczypospolitey, iako się* Focensom *przytrafiło. Albowiem lada rzecz nakłania umysły maiące się iuż do zemsty.*

http://rcin.org.pl

OSNOWA

MOWY O POKOIU.

W początku mowy do pilney uwagi pobudza, ukazuiąc na oczy zły rząd, i złe z niego skutki, z naganą obrad niedbałych i niezgod pełnych, czyni iednak nadzieię lepszą, ieśli go słuchać zechcą. *W części pierwszey* skromnie wylicza dawane od siebie dawniey zdrowe rady: 1. iako rozradzał woynę *Eubeyską:* 2. Jako *Neoptolem* był od niego obwiniony, acz się temu sprzeciwiło pospolstwo. 3. Jako obietnice fałszywe zdraycow odkrywał. Przywodzi skromnie i dowcipnie przyczyny, dla których więcey i lepiey od drugich upatruie. *W drugiey części,* naprzod wywodzi, iż tak należy radzić o dobru pospolitym, ażeby pokoy zawarty niebył naruszony, co popiera, stawiąc złe czasy i niebespieczeństwa. Radzi nie bronić Filipowi dostoieństwa Amfiktyońskiego, nie iakoby rzecz samę pochwalaiąc, albo słuszną być twierdząc, ażeby Macedończyk miał się mieścić w naywyższey radzie stanow Grecyi;

http://rcin.org.pl

ale iż ſię obawiać trzeba obrocenia na ſię oręża Grekow wſzyſtkich. Ukazuie na iaki koniec zwykły ſię czynić ſoiuſze, przytym otwiera oczy, iako przeciwko Ateńczykom, inni Grecy niechętni, iako rożni rożne maią przyczyny im nie ſprzyiania. Mowi, powſzechny damy z tąd powod przeciwko ſobie, że ſami ieſteśmy ſprzeciwiaiący ſię uſtawom Amfiktyonow. Zaczym bardziey ſię zgadza z rozumem zachować pokoy, zwłaſzcza gdy Filip wſzedł do Termopilow, i znalazł łacność rzucenia ſię na kray Ateńſki. Zbiia mowiąc, iż nie ieſt niewolnicza nieprzeciwić ſię. Kończy krotko, zdaiąc na rozſądek ſłuchaczow, ieżeli gdy choć o większe rzeczy chodziło, woleli ſiedzieć w pokoiu, daleko bardziey kiedy o błahą idzie, nienależy wdawać ſię w wielkie niebeſpieczeńſtwo.

http://rcin.org.pl

MOWA
O POKOIU.

Miana przed C. P. 345.

KIEDY Ateńczycy ſtan rzeczy, i położenie, w którym znayduiemy ſię, ſtawię ſobie przed oczy, widzę zaprawdę w iak ſrogie i nieſłychane trudności zawiedziona Rzeczpoſpolita i dla nich zakłocona. Nie iuż z tąd tylko, żeście dozwolili ſiła mocy cudzey i wieleście z rąk ſwoich upuścili, czemu nayvwybornieyſze teraz nieporadzą mowy, ale że około tego, co zoſtało, nie iako każe pożytek Rzeczypoſpolitey, lecz iako wiedzie taż

http://rcin.org.pl

ſama, co i dawniey niedbałość, a nad to, że nie wzgodzie umyſłow czynicie obrady.

Nie ieſt łacna zapewne w czaſie radzić, wſzakże rzecz z iſloty ſwoiey trudną, daleko trudnieyſzą uczyniliście Ateńczycy. Albowiem inni rady ſzukaią i zażywaią, poki rzeczy w całości, wy nie prędzey, aż iuż ſą ſtracone i upadłe.

Dla czego, ile pamięcią zaſięgnąć mogę, zwyczayna u was i poſpolita dawać pochwały przyganiaiącym o błędy i rząd niedobry Rzeczypoſpolitey, ſtaranie iednak, i cokolwiek ſię do rozwiązania zbawiennym obradom podaie, opoźniać i mimo ſiebie puſzczać.

Atoli chociaż tak ieſt, przewiodłem na ſobię i przedſięwziąłem przełożyć, co ieślibyście uchyliwſzy nieſnaſek w

http://rcin.org.pl

ſpokoynym obywatelow zgromadzeniu, iako wielkość ſprawy, oraz radzących o Rzeczypoſpolitey zacność żąda, ſłuchać raczyli, i przeſzłym rzeczom ratunek, i teraźnieyſzym pożytek przynieść może.

Wiem bez wątpienia, iak wiele ważą do ziednania ſobie powagi, śmiało o ſobie ſamych i dawanych od ſiebie dawniey zbawiennych radach z ſzerzeniem ſię przed wſzyſtkiemi mowiący. Ja poprawdzię boię ſię rzeczy pełney niebeſpieczeńſtwa i obrazy, a lubo potrzebną być widzę, z ciężkością ſię iednak odważam. Lecz ieżeli cząſtkę tego pomnicie, coście pierwiey odemnie ſłyſzeli, trzymam, że o tym co dopiero mam mowić, lepiey ſądzić raczycie.

Albowiem naprzod, kiedy Eubea kłotniami wrzała, niektorzy zaś uſi-

http://rcin.org.pl

łowali przywieść was do posiłkowania Plutarcha, (a) oraz podniesienia woyny bez sławy i z niezmiernym kosztem, w przek się sławiłem naypierwszy, i sam ieden szczególnie, wywodząc, że

(a) *Plutarchus* Pan uciążliwy Eretryi miasta iednego z przednieyszych w Eubei, przyszedł był o niebespieczeństwo utracenia onego, za sprzysiężeniem się na niego wielu obywatelow pod przywodźcą Klitarchem. Wzywał on Ateńczykow pomocy, ufaiąc w Midyasza naymożnieyszego obywatela powagę, z ktorym miał spolne zachowanie. Demostenes że mniemał nie być z pożytkiem dla Rzeczypospolitey mieszać się w takowe rozrożnienia, ostro ich od wyprawy woienney odraża. Atoli iednak uchwalone posiłki, i dodane pod Wodzem Focionem. Sprawiwszy wszystko szczęśliwie Focion zwycięskie woysko do Eretryi wprowadził, i miasto w wierność i Plutarcha utwierdził. Ale Tyran iako to ich obyczay, Ateńczykom niewierny, ażeby mu pod czas niesekwestrowali miasta, maiąc podeyrzenie, okrutney się zbrodni wa-

http://rcin.org.pl

nie z korzyścią byłoby to dla Rzeczypospolitey. Mało do prawdy nie byłem rozszarpany od przekupionych błahą rzeczą, usadzonych namowami swoiemi was ułudzić na srodze wielką szkodę Oyczyzny. Wszakże niebawiąc każdy rozeznał obywatela dobrego od złego, postrzegłszy, że radom moim (b) niczego więcey nie-

---

żył. Gdy bowiem naiemni żołnierze będący z Ateńczykami w żołdzie, dla zatrzymaney płacy bunty wszczynali, on wypłaciwszy, na swoię ich stronę przeciągnął. Polki zaś z samych Ateńczyków zebrane, i Molossa Wodza, ktory po Focyonie nastąpił był, w niewolą wziął, i nie wprzod Rzeczypospolitey przywroceni, aż po wyliczeniu sobie pięćdziesiąt talentow. Taki był skutek posiłkowey wyprawy do Eubei, ktorą tu słusznie Demostenes bierze na obroty.

(b) Tryumfuie Demostenes, że ponieważ w Eubei rzeczy zle padły, lepieyby uczynili Ateńczycy idąc za iego, niżeli innych radą.

http://rcin.org.pl

dostawało, procz usłuchania onych. Ponieważ z ostatnią swoią hańbą ponieśliście, czego żaden nie doznał od podzwignionych swoią pomocą tych, ktorzy iuż byli upadli w nadziei ratowania siebie.

Znowu Ateńczycy będąc pewnym należycie, iako kuglarz (c) Neopto-

(c) *Neoptolem* Wielki Poeta tragedyiny, lubo Demostenes chcąc go oczernić uraczył nazwiskiem kuglarza. Przecie takowa professya bynaymniey nieubliżała w Grecyi, i niewyłączała od naypierwszych urzędow. Zażył go Filip do ziednania sobie Ateńczykow przyiaźni; gdyż pokazowaniem sztuki swoiey, iako Mowca powiada, i pod cudzych osob postacią, wyrażał Macedona poczciwość, przychylność, ku Rzeczypospolitey wierność, sprawiedliwość. Zaprawdę do pobudzenia umysłow pospolstwa nic lepszego: iako doświadczyli tego przyiaciele *Cycerona*, gdy męża tego naywiększego, lubo nad wolą naymożnieyszych przeciwnikow z wygnania wro-

http://rcin.org.pl

lem pod zasłoną kunsztu swoiego niczego się nieobawiaiąc, gotował cios strasznv Rzeczypospolitey, oraz kierował u was wszystkim i rządził kwoli Filipa, pozwałem go przed was, żadną iako rzecz sama potym pokazała, niepodniecony nienawiścią, żadną chęcią potwarzania. W czym wprawdzie nie tak iego obrońcow, ktorych rzeczą samą dość było, iako samych.

---

cić chcieli. Sam o tym powiada dziwną wymową w mowie, ktorą miał za *P. Sextiuszem*. Dobrze i pomyślnie Neoptolemowi się powiodło. W tedy bowiem gdy tą umową Ateńczykow umysły ku Filipowi miękczył, stanoł pokoy, pod temi kondycyami, ktore były podług myśli Filipa. Co sprawiwszy za pogodą upatrzoną odiechania, do szczodrobliwego Krola i obrońcy wrocił się, u ktorego po przyiacielsku przyięty, i wspaniałemi podarunkami uczczony, na usługi całego iemu się oddał.

http://rcin.org.pl

że was winuię. Jakoby bowiem Tragedya była w Bachowe (d) święta wyprawowana, nie zaś chodziło o rzecz tyczącą się całości obywatelow i pospolitego dobra, a za nierownie, iego przychylnemi, mnie zaostrzonemi gniewem umysłami mowiącego przyieliście? I owszem zdaie mi się była w tedy myśl ta u was wszystkich i mniemanie, że dla zebrania iako

(d) Widokow, igrzysk, niezmiernie chciwi byli, iako Grecy, tak i Rzymianie, dla tego pod czas świąt otwarte były *Theatra*, to iest place igrzyskowe, ażeby ich powabem licznieysze ludu mnostwo się zbierało i przez to były wspanialsze świąteczne obchody. Bachowe tedy uroczystości u Ateńczykow nigdy nie były bez Tragedyi. Wszakże nie bardzo był czas ten przyzwoity do sądzenia skargi o głowny kryminał, ani do słuchania oskarżonego, ktory dopiero rozweselał swoich Sędziow.

http://rcin.org.pl

twierdził danych na lichwę pieniędzy, podróż do nieprzyiacioł przedsiewzioł, po zebraniu ich za powrotem, iakoby usługi (e) u was publiczney miał pilnować. Co większa z tym się nie raz dawał słyszeć, iż się widziała rzecz niesłuszna obwiniać chcących maiętności i dostatki swoie tu od nieprzyiacioł przeprowadzać. A skoro ułożywszy rzeczy za pokoiu miał wolność, co się podoba czynić, nabyte tu dobra sprzedawszy, pełen bogactw do niego się udał. Ktore oboie wy-

(e) Dla niezmiernego przywiązania do igrzysk było to w Atenach, że z wielkim kosztem naywybornieyszych Aktorow komedyinych sprowadzano, i z wielką bardzo trudnością dawano pozwolenie oddalenia się na czas, iako się zdarzyło Neoptolemowi, ktory iednak uczyniwszy nadzieię powrotu i znowu służenia w igrzyskach obywatelom, otrzymał.

http://rcin.org.pl

niknienia odemnie przeyrzane i przepowiedziane uiszczaią mowy moie, i wam na oczy pokazuią, że dawno na co rzeczy miały wyniść, dobrzem i zdrowo sądził.

Powiem o trzecim, a to ostatnim Ateńczycy, i wnet wam otworzę przyczynę mowienia o tym. Gdy bowiem po odprawionym poselstwie, potwierdzony przysięgą pokoy od Filipa (f)

(f) Demostenes w tym mieyscu szczypie, osobliwie *Eschinesa*, i zdradliwe obietnice, ktore donioss od Filipa po odprawionym poselstwie. Owe to poselstwo arcy-sławne, ktore Mowca zowie fałszywym, i ktore on szarpiąc, a Eschines broniąc dwie mowy wyborne zostawili. Co się w tym poselstwie sprawiło, dobrzeby krotko wyprowadzić, ponieważ często o tym Demostenes mowi. Długiemi raczey utarczkami, niż słuszną woyną, swego broniąc, niż drażniąc, usiłowali Ateńczycy niedopuszczać Filipowi zabieraiącemu

http://rcin.org.pl

przynieśliśmy, byli tacy, ktorzy wiernie i statecznie ręczyli za niego, iż

Fo

miasta sprzymierzone, i szkody zadaiącemu. Ale gdy zasłyszeli o poddaniu się iemu Olyntu, postanowili więcey skromnie sobie niepoczynać, lecz orężem nań nastąpić. Wzakże sprzykrzywszy sobie w rok tę woynę, szukali pory do zawarcia pokoiu; zlecili Ktezyfonowi i Frynonowi wyrozumieć chęci Filipa i dowiedzieć się o iego skłonności do ugody. Ci donieśli; iako Filip nie od tego, i że się sam wielce oświadcza z dobrą wolą ku Rzeczypospolitey: Po czym wyprawiono zaraz dziesięciu Posłow, między ktoremi był Eschines i Demostenes dla ułożenia przymierza. Twarde obowiązki ofiarowane były, Krol żadną miarą niechciał się nakłonić do ustąpienia miast sprzymierzonych Ateńczykom, ktore sobie orężem podbił. Potaiemnie iednak niektorych Posłow, mianowicie Eschinesa przedarował, aby na też same pokoiu warunki swoich obywatelow namowili. Przybyli do Aten z temiż Posłami trzey Posłowie od Filipa. Naznaczywszy

http://rcin.org.pl

Focenſow iesliby mu ſię w moc doſtali, zachowa w całości, Tebańſką

zgromadzenie; oznaymił Eſchines coby ſprawionego było, i przydał iako Krol przyrzeka żadney krzywdy nie czynić Focenſom, Teſpią miaſto Beocyi pod górą *Helikonem*, i Plateę drugie także miaſto Beockie miedzy Tebami i górą *Cyteronem* leżące naprawić, Tebańczykow poniżyć, nakazać im, ażeby wrocone były pieniądze Delfickiemu Appollinowi przez Focenſow zabrane, uſpokoić rzeczy w Tracyi, na oſtatek za Amfipolią dać Eubeę. Przeciwnie Demoſtenes ſzerokiemi ſłowy opowiadał, iako nic tego nie ſłyſzał, iako te wſzyſtkie powieści daleko ſię miiaią z chęcią Krola. Z tym wſzyſtkim poſpolſtwo za powodem Filokrateſa uchwaliło zawrzeć przymierze, i tymże ſamym poſłom poruczyło, ażeby do Macedonii powrocili, i na te kondycye poprzyſiężony pokoy przywieźli. Lecz ci zamiaſt pośpiechu, ażeby tym czaſem Filip na zgubę Rzeczypoſpolitey ſił ſwoich nie użył, przyſługuiąc ſię Krolowi, czekali trzy mieſiące na powrot iego z Tracyi,

http://rcin.org.pl

Rzeczpospolitą zgruntu obali, naprawi Tespią i Platęę, będzie wasz (g)

---

gdzie z krolestwa *Cherfoblepteſa* wyzuł, przymierzem związanego z Ateńczykami, i wszystko po woli swoiey rozrządził. W ten czas z nim idącym daley przeciwko Focenfom z iechali się w drodze i przyiowszy w karczmie, a nie w kościele iako był zwyczay przysięgę w te tylko słowa: *Czynię pokoy z Ateńczykami i ich sprzymierzeńcami, wyiowszy Focenfow*, powrocili do Aten. Demostenesa zelżywością rzeczy nacieraiącego uszy obywatelom, Eschines zagłuszył przeciwnemi wywodami.

(g) *Orop* miasto na granicach *Beocyi* i *Ateńskiey* okolicy. Zdobył ie był na Ateńczykach *Themezion Tyran Eretryi*, odyskali ie nazad podług *Pausaniasza* Ateńczycy przez Filipa, ktory im po bitwie *Cherfoneyskiey* oddał. Winniśmy temu miastu, że Demostenes został Mowcą. Usłyszawszy bowiem niezmierne pochwały, ktore mowa *Kallistrata* za *Oropem*, odniosła, pożegnał wiecznie Demostenes szkołę *Platona*, oderwawszy się zgoła od Filozofii, ulubił sobie Krasomostwo.

http://rcin.org.pl

Orop i Eubea w nadgrodę wydartey Amfipolii. A gdy podobną nadzieią was karmili i uwodzili, oſzukani bez wſzelkiey ſłuſzności, uczciwości, pożytku porzuciliście Foceą, acz zaiſte anim oſzukiwał, anim milczał. Przewidziałem bowiem co być miało, i przepowiedziawſzy wam iawnie, o czym wiem dobrze pamiętacie, mniemam, że plecie ktokolwiek mowi, iakobym rownie nie widział, i że to mimo nadziei padło.

To tedy daley od innych upatrowanie moie przypominaiąc, nie przez chlubę z wielkości dowcipu mego, nie przez gòrne ſiebie wynoſzenie chwalę, ani zaſzczytu tey przezorności, dla czego innego ſobie nieprzywłaſzczam, iak tylko dla tego dwoyga: dla ſzczęścia wſzakże, ktore od wſzyſtkiey

http://rcin.org.pl

byſtrości rozumow ludzkich, i mądrości widzę, że celnieyſze, i dla nieſkażonego umyſłu, ktorym bez żadney nadgrody zawiłe ſprawy roztrząſam i rozeznawam. Żaden albowiem oczu (*b*) mi niezapluśnie iakimkolwiek datkiem, ktorymby moie ſobie w Rzeczypoſpolitey miał zakupić zdanie, przeto ſłuſzna rzecz, ażeby bez przeſzkody wſzelkiey, ieśli ſię w czym znayduie pożytek powſzechny, ſam mi ſię odkrywał i ukazował iaśnie.

Poprawdzie iako ſzalę, złoto na ktorey położyſz przeważa, tak radzącego umyſł za ſobą pociąga i wſzyſtkę

(*b*) Chwałę tę pogardzania podarkami, z ktorey ſię ſzczyci Demoſtenes, wydrzeć mu uſiłuie *Eſchines* i inni. Wſzakże ieśli weźmiemy na uwagę tych, ktorzy o tym twierdzą, nayneprzyiaznieyſi świadkowie twierdzą, ieżeli iakim umyſłem, urażeni twierdzą.

http://rcin.org.pl

razem radę, ani być może, aby w obradach zaſiadaiący kupnym głoſem (*i*) zdrowo i nieſkażenie radził.

Więc ażebym ſię do naſzey iuż rzeczy wrocił, mowię, że tego naybardziey przeſtrzegać macie, iż ktoby chciał Rzeczpoſpolitą pokrzepczyć i wzmocnić, bądź poborami, bądź ſprzymierzeńcami, bądź iakiemi innemi ſpoſobami; niechay niemi bez naruſzenia i targania pokoiu, w ktorym ieſteśmy, pokrzepia i wzmacnia. Nie żebyśmy zażywali go z wielką ſławą, i z zacnością ſię waſzą zgadzał, ale iaki taki ieſt, raczey go było nie czynić, niż po uczynieniu zrywać. Wie-

(*i*) Obywatel przekupiony nie ma Oyczyzny. Siebie tylko patrzy, i gdy bierze na uwagę czyli wagę rzeczy, naśladuie ſzali, ktora ſię na tę ſtronę nachyla, z ktorey naywięcey bierze.

http://rcin.org.pl

le bowiem nieuważnie poſtradaliście, co gdy w ręku waſzych było, na ten czas beſpieczniey i ſnadniey, niż teraz, mogliście wzniecić woynę.

Do tego, zabiegać trzeba Ateńczycy, ażebyśmy tym, ktorzy złożyli ziazd teraz, i mienią ſię być (k) Amfiktyonami, niedali pochopu i nieprzywiedli, do oburzenia ſię na nas powſzechnie. Gdyby bowiem znowu za Amfipolią, albo iaką inną krzywdę

(k) Ateńczycy nie poczytali za ſeym zgromadzenia tego *Amfiktyonow*, od ktorego Filip w prześwietnym owym powagi i doſtoyności kole był pomieſzczony. Bo i ſami, ktorzy także zażywali przywileiu wotowania, nie byli na ziezdzie; i nie tylko od niego wyłączeni, lecz wyſzuceni *Focenſowie* i *Lacedemonowie*. Przeto nieuznawali zaporządnie odprawiony, chociaż dla zachowania pokoiu, cokolwiek poſtanowił, radzi ponieść cierpliwie Demoſtenes.

http://rcin.org.pl

od Filipa nam wyrządzoną, woyna od nas była podnieſiona na niego, nietycząca ſię nic Teſſalczykow, Argiwow, Tebańczykow, tak trzymam, żeby ſię ci od tey woyny powściągneli, a bardziey niż wſzyſcy (proſzę mi nieprzerywać, poki nie będę doſłuchany) Tebańczycy; nie dla iakiego nam ſprzyiania, albo że im ſchodzi na chęci (*l*) przyſłużenia ſię Filipowi, lecz

(*l*) Bez wątpienia z korzyścią było dla *Tebanow*, w tedy ſzanować Filipa. Ponieważ iego ſiłami ze ſzczętem *Focenſow* znieśli, i onych kraiu częścią od niego udarowani, dał był Filip im *Orchomen*, *Koroneę*, owſzem całą *Beocyą*. Ale iednak gdyby Filip woynę przenioſł w kray Ateńſki, ponieważ muſiałby mieć gościniec przez *Beocyą*, nie mało z tąd ſzkody potkałoby *Tebanow*, ktore nieſie żołnierſka niekarność i ſama bliſkość woyny. Oprocz przykrości, o ktore od możnieyſzych pogranicznych nie trudno. To u

http://rcin.org.pl

że bardzo dobrze wiedzą, niech inni mowią co chcą o ich tępości i słabości dowcipu, iż woyna ktorąbyśmy skołatani byli, wszytkie nieszczęścia im samym, iemu pożytki przyniesie, ktore połapawszy, iakoby uspokoiony, usiędzie sobie. Nigdyby się tedy nie-

---

siebie rozbieraiąc *Tebańczycy* nigdy Filipowi, na Ateny miecz obracaiącemu nie mogliby być posłusznemi, chociaż tępym dowcipem upośledzeni byli. Wszystka bowiem *Grecya* miała ich za narod rozumu opieszałego; i takowe wprawdzie rozumienie o nich przez usta Grekow do nas zaszło.

Beotûm in crasso iurares aere natum.
Rzekłbyś pod grubym Niebem, iż się rodził
Beotow, tak się w rozsądek ogłodził.

Wyśmiewa *Horacyusz* iednego. Z tym wszystkim Tebańczyk *Pindarus* dowcipu wysokością, i wyborem swoich wierszow pokazał, że wszędy ieśliby przystąpiło ćwiczenie i usilność, nieśmiertelney godne sławy dzieła uczone wydaią ludzie.

http://rcin.org.pl

puścili oślep w taką woynę, ktorey żadna społeczna krzywda, żadna społeczna przyczyna nie podnieca. Ani także mniemam, gdybyśmy z przyczyny Oropu, lub o co innego do nas się szczegulnie ściągaiącego, powtorną woyną na Tebańczykow nastąpili, żeby z tąd potkać nas miał iaki uszczerbek, iaki stos przeciwny. Sądzę bowiem, że ktorzy iedney ze dwoch stron naszych pomagać zwykli, złączyliby siły i oręże na zasłonę przyiacioł, nie na zgnębienie nieprzyiacioł.

Gdyż przymierza, nawet kiedy się pilnie strzegą, maią to do siebie, owszem przyrodzona tak rzecz niesie, ażeby nie inaczey każdy miarkował swoię przyiaźń ku nam, albo Tebańczykom, tylko iakoby chciał obu mieć całych, panuiącego iednak nad dru-

http://rcin.org.pl

gim, ani tego, ani owego. Boi się (*m*) bowiem bliskiego na kark swoy także iarzma, skoroby przyczynił sobie mocy ieden zgnębiwszy drugiego.

Czegoż tedy trzeba zdaniem moim wam się obawiać, czego chronić? Tego zapewne; ażeby powszechney przeciwko nam woynie, powszechney zemście pochopu nie dać. Bo gdy Messeńczycy, Argiwowie, Megapolitanie, i ktorzykolwiek z innych (*n*)

(*m*) Zagradzać trzeba, ażeby o granicę mieszkaiący w większe się co raz siły Państwa nie wzmagali. Albowiem ledwie się cokolwiek podniosą wyżey nad innych, wnet ich radzi tłumią; z kąd stan bardzo nędzny pobliższych, że się zawsze obawiać muszą, co tu Demostenes ukazuie.

(*n*) *Peloponez* teraz *Morea* Wysep złączony z lądem i część południowa Grecyi, zamyka w sobie *Messenow, Argiwow, Megapolitanow, Achaią.*

http://rcin.org.pl

Peloponeńczykow iednychże zdań, i myśli, co i oni, maiący w pamięci niewygaśley owo z strony pokoiu do Lacedemończykow poselstwo nasze, tudzież, że zdawaliśmy się zezwalać na ciężkie zadane im razy, i poczynione krzywdy, pałaią przeciwko nam gniewem; gdy Tebańczycy, ktorzy z przyrodzenia iak mowią, nieprzyiazne ku nam serce maią, z nieprzyiaznieyszym z tąd są ieszcze, iż ich nieprzyiacioł (o) pod swoie skrzydła przyimuiemy, przy tym, że zawsze przykro onym nieiako się stawiemy;

(o) Nie mało miast *Beockich* pod czas woyny dopomagało *Focenfom*, przeciwko *Tebanom*. Ci nowo zostawszy Panami owych miast, po skończoney woynie przykro się obchodzili z mieszkańcami, z ktorych wielu uciekało się do *Ateńczykow* swoich sprzymierzonych, mianowicie z *Orchomenu* i *Koronei* miast oddanych Tebańczykom od Filipa.

http://rcin.org.pl

gdy Teſſalczycy dla daney od nas zaſłony Foceńſkim (p) Wygnańcom; gdy na oſtatek Filip (q) wre na nas, że mu w kole Amfiktyonow mieyſca broniemy; obawiam ſię zaprawdę, ażeby ci ile ich ieſt, wrzekomo prawo Amfiktyonow pokazuiący, rzeczą zaś

(p) *Teſſalczycy* wchodzili w woynę *Foceńſką*, a gdy zakończona była, niemogli nie mieć za złe, że Ateny dawały zaſłonę ich nieprzyiaciołom.

(q) Filip obrany *Amfiktyonem* był obrażony bardzo, że mu przekory czyniono względem tytułu potrzebnego do iego zamyſłow, doyścia władzy w Grecyi. Demoſtenes dla przekonania lepſzego ſwoich obywatelow o potrzebie przyięcia *dekretu elekcyi*, wylicza narody, ktorym potwierdzenie iey odrzucone ściele i otwiera bliſką okazyą dogodzenia ich zaiątrzeniu ku Atenom, oraz wbiia w głowę, udaiąc Filipa wielce żarliwego o ſwoie intereſa i ſławę, ażeby ſię utrzymać nie miał przy ſtopniu niemniey pożytecznym, iako i wyſokim.

http://rcin.org.pl

ſamą każdy z oſobna krzywdami ſwemi pobudzony, powſzechney na nas niewzruſzyli woyny; ktoraby iako onę Foceńſką przeciwko (r) własnym pożytkom, i po innych woli przymuſzeni byli prowadzić.

(r) Woyna *Foccińſka* aż dzieſiątego roku koniec wzięła. W niey przeciw *Focenſom*, tudzież ich ſprzymierzeńcom wiele narodow dogadzało dekretowi *Amfiktyonow*. Wſzakże oprocz *Teſſalow*, *Beotow*, ktorzy oſobliwe mieli do *Focenſow* przyczyny gniewu, inni iako tu Demoſtenes dowodzi, gdyby mniemali, że ſię tak przeciągnie i tyle im ſzkody, koſztu, niewczaſu ma przynieść, nigdyby ſię zapewne niepodieli byli, alboby rozwadzili, ile ktorym żadnego pożytku nieczyniło poniżenie *Focenſow*, i nie w tak wyſokiey cenie była uſtawa *Amfiktyonow*, ażeby iey ze zgubą ſwoią chcieli być poſłuſznemi. Ale że *Beotowie* i *Teſſalowie* potęgą drugich bardzo przewyżſzali, muſieli inni po ich woli, poki gorowali, mieć ſię do oręża.

http://rcin.org.pl

Wſzakże żadnemu z was nie ieſt tayno, iako ſię wielce rożnili z ſobą w radach i chęciach Tebańczycy, Filip, Teſſalczycy, a o to z tym wſzyſtkim po przymierzu zawartym, i ziednoczeniu oręża na iedno ſię uwzieli.

Nie do ładu było Tebańczykom odeprzeć Filipa od Termopilow i nie dać mu przeprawy, w tąż zabronić, ażeby oſtatni nadciągaiący na woynę, nie wydarł (s) im

(s) Woyna *Foceńſka* rozerwała Grecyą na przeciwne ſobie ſtrony. Szczęście woienne nieſtateczne, codzień było inakſze i powodzenie rozmaite. Na koniec obie ſtrony wynieſzczone z ludzi i z pieniędzy, udały ſię do Państw obcych. *Focenſowie* do *Lacedemonii*, *Tebańczycy* do *Filipa*, ktory ſię z miłą chęcią w mieſzał w kłotnie, i przez ſam poſtrach ſwoiego imienia uſpokoił. Za uſłyſzeniem o ciągnieniu Filipa zedrwieli *Focenſowie*, mniemaiąc ſię być iuż zwycięzonemi. Proſzą o

http://rcin.org.pl

chwały prac przedtym podiętych. Była ta rzecz arcypożyteczna dla nich do odyskania, i nabycia kraiu, gdyż chyba złączywszy siły z Macedonami niemogliby tego dokazać, zelżywa zaś co do sławy i ozdoby ich imienia. Odwracali oni oczy od tey ohydy, lecz że osiągnienia Orchomenu i Koronei chęcią gorzeli, a nie starczyły siły na podbicie, radzi nie radzi strawić to w sobie musieli.

Znaydnią się zuchwale mowiący, iakoby Filip nigdy myśli nie miał, wydać miast onych Tebańczykom, lecz

---

pokoy, otrzymuią, słowem oddaią mu się na wolą. Widoczna rzecz z tego wszystkiego, że Filip bez dania odporu, odniosł zaszczyt cały długiey i okrutney woyny. Ten zaszczyt słusznie mu przynależał, i więcey go kosztował, niżeli kto mniema. Gdyż do zwyciężenia podobnym kształtem, trzeba się w sławie przez częste zwycięstwa.

http://rcin.org.pl

ſię poniewolnym widział; byway zdrowe takowe mniemanie, nie ma mieyſca u mnie. To iednak twierdzę śmiało, że niemniey był rad temu, iako zdobyciu Termopilow, zagarnieniu ſławy z dokończoney woyny pomocą ſił ſwoich, i poruczeniu ſobie władzy nad igrzyſkami (t) Pityckiemi, były to

(t) Igrzyſka, ktore co pięć lat odprawowano na część *Apollina* w rownym i obſzernym polu miedzy *Delfami* i *Cyrrą*. Wielu trzymaią z *Owidyuſzem*, że nazwiſko igrzyſk *Pythickich* wzięło ſwoy początek od ſławnego zwycięſtwa, ktore odnioſł *Apollo* nad ſzkaradną gadziną, albo wężem nazwanym *Python*. Jakożkolwiek niech będzie, *Amfiktyonowie* w owych igrzyſkach mieli tytuł ſędziow albo *Agonothetow*, to ieſt Igrzyſk ſprawcow. *Filip* nowy *Amfiktyon*, zaſtępował wſzyſtkie ich prawa, i wſzyſtkich przywileiow ich zażywał, za czaſem zle tego nawet używał i rząd nad niemi zlecał pełnomocnikowi. *Nie*

http://rcin.org.pl

to dla niego korzyści, z ktorych się naywięcey weselił i tryumfował.

Na ostatek żadna się z tych rzeczy podobać nie mogła Tessalczykom, owszem nie miło im było patrzyć na szerzące się Filipa i Tebańczykow państwo i szczęście, gdyż przeczuwali z tąd dla siebie nie mało niebespieczeństwa. Ale że dwoiaką w Pylach i Delfie w obrządkach *(u)* świąt, i rzą-

sądzi być nas godnemi uraczenia swoią obecnością, mowi Demostenes w trzeciey Filipice, *wysyła swych niewolnikow, ażeby rządzili*, to iest swoich dworzan, ktorych mowca znieważa przez takowe nazwisko wzgardliwe.

(*u*) W obrzędach świąt powaga czyli władza z urzędu, o ktorą tu gra, nie inna tylko, iaką mieli *Amfiktyonowie* w kościele *Apollina* i w igrzyskach *Pitychich*. W rządzie zaś Państwa, ta, ktorą mieli w rozstrzyganiu zachodzących rożnic miedzy Grekami, iako-

http://rcin.org.pl

dzie Państwa, życzyli mieć powagę, ostrząc appetyt na to, raczey cudzym pożytkom, niż własnym, pomocy i sił swoich użyczyli. Żadnego mi więc z owych niepokażecie, ktoryby czyniąc co zamierzone ich dobro każe, nie musiał też czynić, czemuby nie rad.

To zaś, ażeby się wam nieprzydało, ponieważ rzeczy tak się mają, trzeba przestrzegać i upatrować z pożytkiemli będzie Rzeczypospolitey, ieślibyśmy rowną boiaźnią przerażeni czynili, do czegom tak bardzo was upominał. A za nas prawdziwie upominasz do tego? Nie zaiste, lecz do tych rzeczy sprawowania, ktoremi się godność wasza zachowa, niebespieczeństwo woyny oddali, wszystkim się

śmy przełożyli wyżey, mowiąc o samych *Amfiktyonach* na karcie 192.

http://rcin.org.pl

na koniec da widzieć, i zdrowy rozum w rządzeniu Rzeczpospolitą, i sprawiedliwość w rad dawaniu, co ufam, że potwierdzi doświadczenie.

Tym zaś, ktorzy albo niebespieczeństwa woyny nie widzą, albo ieśliby wybuchnęła, podeymować ią wielkim sercem sądzą, krotko namieniam. Daliśmy Filipowi Amfipolią (w) nowemi pokoiu warunkami, Tebańczykom mieć (x) Orop; Krolo-

P ij

(w) Miedzy kondycyami pokoiu zawartego z Ateńczykami od Filipa, była ta: ażeby zatrzymał Krol, co był mocą zabrał. Z ciężkością im przyszło prawa swego do *Amfipolii* miasta Tracyi ustąpić, o ktore często w woynę i nieprzyiaźń zachodzili, z kąd oraz siła pożytkow na Rzeczpospolitą spływało. Z tym wszystkim tak drogo szacowali uniknienie niepokoiu, że i tego Filipowi odstąpili.

(x) *Orop* na granicach kraiu *Ateńskiego*

http://rcin.org.pl

wi (y) Karyiſkiemu opanować Chium, Rhodum, Koum; Kordyanom

---

i *Beocyi*. Zobopolne prawa *Tebow* i *Aten* do *Oropu* czyniły nieſnaſki częſte miedzy temi dwiema Rzeczamipoſpolitemi. Wydarty był *Orop Ateńczykom* od *Tebanow*. Bolała Rzeczpoſpolitą Ateńſką odnieſiona ta rana, niechciała iednak na uleczenie iey zażyć żelazá. Zaniechała więc ſądząc, że więcey dobrego z ſpokoyności zachowaney, niżeli złego ze ſtraty owego miaſta wyniknie.

(y) *Karya* kray Azyi mnieyſzey, *Helikarnas* był iey ſtolicą. Niewiadomo, za co niektorzy Krola *Karyi* wyzuwaią z doſtoieńſtwa krolewſkiego, czyniąc go *Satrapą*, to ieſt Rządzcą Prowincyi, imieniem Krola Perſkiego. *Chios* Wyſep na morzu *Egeyſkim* miedzy *Samos* i *Lesbos*. *Rhodus* Wyſep na morzu nazwanym *Carpathium* w okolicy *Karyi*. *Cous* oyczyzna *Hipokrateſa* i *Apelleſa* Wyſep także na morzu *Egeyſkim* na przeciw *Karyi*, niedaleko *Helikarnaſu* i *Mindy*, powſtały przeciw Ateńczykom, ktorzy chcąc one uſkromić, zażyli mocy wielkiey, i Wodzow ſławnych *Chabriaſa*, *Iſikrateſa*, *Tymoteuſza*. Nieuda-

http://rcin.org.pl

(z) oderwać się od Chersonezu pod władzą naszą zostaiącego, Byzanty-

---

ło się im iednak przez winę i zazdrość *Charesa* ich kolegi. Tak, iż po trzech leciech woyny, musieli Ateńczycy zezwolić na zostawienie ich wolnemi sobie i nikomu niepodległemi. Wszakże owi Wyspianie dokazali tego tylko, że odmienili Pana. *Mausolus* bowiem Krol *Karyi*, ktory im dopomogł do zrzucenia z karku iarzma Ateńskiego, zaprzągł w swoie. Po śmierci Krola tego, odziedziczyła kroleſtwo *Artemiza* żona i siostra iego, ktora mu w Helikarnasie wybudowała grob pyszny, nazwany *Mausolæum*, policzony miedzy siedm cudow świata.

(z) *Cherſoleptes* Krol *Tracyi* nie będąc w stanie obronienia się Filipowi w *Cherſonezie Trackim*, oddał go Ateńczykom, ktorzy dla ugruntowania w nim dzierżawy, zaprowadzili tam swoie osady. *Kardya* miasto znaczne w kraiu, lubo zawarte w traktacie, zbrania się poddać, i ucieka się do Filipa, Ateńczycy obawiaiąc się nowego zerwania z nim pokoiu, niepopierali prawa swoiego do owego miasta, przez spary patrząc na to, że

http://rcin.org.pl

nom (a) prowadzić rozboie morſkie dopuściliśmy. Gdyby zaś kto ſpytał, coby prawdziwie za przyczyna była tak wielka, uſtępowania i patrzenia na to przez ſpary, ta zapewne rzeczemy, ażebyśmy nie muſieli mieć ſię do oręża, ani probować ſzczęścia woiennego. Ponieważ mniemaliśmy, że przez ſpoczywanie w pokoiu więcey dobrego na Rzeczpoſpolitą ſpłynie, niż gdybyśmy ſię wdawali w nieprzyiaźni i kłotnie. Zaczym bardzoby ſię miiało z waſzym rozumem, owſzem ślepa byłaby rada, gdyby niechciawſzy dla krzywd Rzeczypoſpolitey naynieżno-

---

ſię *Kardya* odłączyła od powſzechnych uſtaw całego *Cherſonezu*.

(a) *Byzantynowie* także wyłamuiąc ſię z pod *Ateńczykow* i czyniąc naiazdy po morzu, związali ſię z Wyſpianami *Chios, Cous, Rhodus* na woynie wyżey wſpomnioney. *Byzancyum* teraz *Konſtantynopol*.

http://rcin.org.pl

śnieyszych, dla zatrzymania wyśokiey dośtoyności Państwa, dobyć oręża na ktoregokolwiek z nich poiedynkiem, teraz ze wszystkiemi oraz, mieliście toczyć woynę daleko straśznieyszą, i niebeśpiecznieyszą, dla cienia (*b*) Delfickiego urzędu, dla malowaney godności tytułu.

(*b*) Znaczy prożny tytuł *Amfiktyońśki*, Amfiktyonowie albo Poślowie deputowani od narodow Grecyi, zbierali śię co rok na wiośnę do kościoła *Delfickiego*, a w ieśieni do kościoła *Cerery* tuż zaraz przy *Termopilach*, i tam śkładali obrady.

http://rcin.org.pl

RZECZ
FILIPIKI DRUGIEY.

Filipika druga roku 17 panowania Filipa we dwie lecie po mowie o Pokoiu mowiona. Messeńczykowie i Argiwowie, *ktoremi się opiekował Filip, nabawili trwogi* Lacedemonow, *tak dalece, że się o pomoc prosząc, udali do* Ateńczykow. *Można się tedy domniewać, że od nich Posłowie przybyli.*

Ateńczycy, iako się iuż rzekło, zawarli byli pokoy z Filipem, a to za przyrzeczeniem niektorych zdraycow, ktorzy się z nim porozumiawszy, umyślnie rozgłaszali, że pod pozorem ukarania Focensow, *gotował się uniżyć pychę* Tebanow *nieprzyiacioł Ateńskich. Ateńczycy czego pragneli, temu uwie-*

http://rcin.org.pl

rzyli, i procz tego spuścili się na inne pogłoski, rownie fałszywe wszystkie, wszakże rownie wszystkie miłe. Filip za powodem owey łatwowierności opanował Termopile, *zaprzągł do iarzma* Focydę, *i rozdzielił się zdobytym kraiem z* Tebańczykami. *Ci w nad grodę przyieli go do grona* Amfiktyonow. *Zaraz tam obiął rząd samowładny. Odtąd nic ani radzono, ani stanowiono, tylko gwoli nowego* Amfiktyona, *ktory w każdey imprezie dekretami ich się uzbraiał, i pod pokrywką wykonania onych, zaszczyt brał z ciemiężenia rożnych narodow Grecyi. W dawał się więc we wszystkie ich kłotnie.* Tebańczycy *otworzyli mu wrota do* Peloponezu, *gdzie zastarzała ich zawziętość na* Spartanow, *ustawnie rozniecała rosterki i niepoprzestawała woyny. Zachęcali Filipa do z iednoczenia się z sobą, i ich sprzymierzeńcami, chcąc posporu upokorzyć* Lacedemończykow. *Przyzwolił Filip z miłą chęcią na związ-*

http://rcin.org.pl

zek stosuiący się do iego zamysłow. Podał Amfiktyonom, *albo raczey im podyktował dekret nakazuiący* Lacedemonom, *ażeby zostawili* Messeńczykow *przy zupełnych swobodach, iako nikogo nad sobą nieznaiących, i pod pozorem nie podania w iakowe niebespieczeństwo ich powagi, kazał natychmiast iść tamże wielkiemu woysku.* Lacedemonowie *słusznie przestraszeni, na obronę swoię wezwali* Ateńczykow, *przez Posłow nalegaiąc mocno do przymierza dla spolnego bespieczeństwa. Państwa chcące przerwać takowy soiusz, czyniły pilne zabiegi. Filip przez swoich Posłow wywodził, że nie mieli racyi* Ateńczycy *wypowiadać mu przyiaźni, do czego żadnego im nie dał pochopu, że względem niedotrzymania słowa, trzebaby było, żeby ie był przyrzekł, i że traktaty daią świadectwo, iako nic tego nie przyobiecał, czego po nim żądaią. Mowił prawdę, postępuiąc według artykułow wyrażonych i ugody publiczney. Z dru-*

http://rcin.org.pl

giey ſtrony Poſłowie od Argow, Tebow, Meſſeńczykow, *wymawiali zadaiąc* Ateńczykom *nie bez przyczyny, iako iuż nazbyt dopomagali ſkrycie* Lacedemonom *nieprzyiaciołom* Tebańczykow *i przywłaſzczaiącym ſobie gwałtem* Peloponez.

Demoſtenes nie przedſiewziowſzy popierać ſprawy Spartanow, *pomiia roztrząsanie rzeczy wątpliwych, idzie proſto do zamyſłow i poſtępkow* Filipa, *twierdząc, że te uwalniaią od wſzelkiego względu i ochrony, że nie lubi i nie ma Filip innych ſprzymierzonych tylko ludzi grubych niepoznawaiących, ani maiących oczu na przyſzłe rzeczy, ſłowem, że niechce i nie może wynieść ſiebie w gorę inaczey, tylko na obalinach Aten. Po zgromieniu potym, według zwyczaiu ſwoiego Mowca ten nieczułości na nic ſwoich obywatelow, nalega mocno, o ukaranie nieodwłoczne zdrayców domowych, iedynych ſprawcow nieſzczęśliwości teraznieyſzych. Takowym*

http://rcin.org.pl

ſtroſowaniem na pozor nic wyraźnego nie maiącym opiſuie żywo Eſchineſa, *i wyraża go przez okoliczności, ktore namienia. Owoż iakoby zagaienie oſkarżenia* Eſchineſa, *w rok potym przed ſądem żwawie popieranego. Ten to ſłużywſzy wiernie Oyczyznie właſney przez lat nie mało, dał ſię przekupić w poſelſtwie do* Macedonii, *dokąd wyprawiony za* pełnomocnika Ateńſkiego, *powrocił* jurgieltnikiem Filipa, *patrz o tym wyżey na karcie 207. w przypiſkach pod literą* (*f*). *Mowa, w ktorey oſkarża przed ſądem* Demoſtenes Eſchineſa, *ma tytuł* o fałſzywym poſelſtwie, *to ieſt* zdradzieſtwie pod czas Poſelſtwa.

http://rcin.org.pl

OSNOWA

FILIPIKI DRUGIEY.

Wstęp mowy przyganiaiący obradom, w ktorych pochwały same odbieraią Mowcy, żaden zaś skutek nienastępuie. Wyrzuca Mowca, że się tylko wielomostwem zabawiaią, tam gdzie czynić należy. Nakłania do obrania innego trybu w radach około dobra pospolitego. Przedsiębierze dowodzić: 1. Iż powinni niedowierzać i obawiać się Filipa Ateńczycy, iako swego nieprzyiaciela, ukazuiąc z iakiemi narodami wszedł w związki, i z iakiego powodu, w tąż co za zdanie iego o Ateńczykach. 2. Iż Filip osobliwe i głowne ma przyczyny być ich nieprzyiacielem, daiąc do uwagi, iako samych iedynie Ateńczykow widzi na przeszkodzie do swych zamysłow, oraz poczuwa się mieć ich na siebie urażonych. Otwiera oczy przykładami Olyntyanow i Tessalow, ktore Messeńczykom i Argiwom przywodził posłuiąc u nich, stosuie opowiadanie o tym do napomnienia Ateńczykow. 3. Iż należy ukarać istnych zdray-

http://rcin.org.pl

cow, ktorzy wciągneli do zawarcia pokoiu z Filipem. Wywodząc iako po odprawionym zaraz poselstwie za odkrywanie zdrad obrusżył na się nieprzyiacioł, wiele ugryzkow ucierpiał. Wymierza się skromnie Mowca, że nie szuka za to żadnych pochwał, że do nalegania o karę na zdraycow, pobudza go szczegulnie stawaiąca w oczach straszna Oyczyzny zguba, ktora wyniknie z owych zdrad, mieniąc pokoy zawarty zrzodłem wszystkiego złego.

http://rcin.org.pl

FILIPIKA DRUGA.

Miana przed C. P. 343.

Ilekroć przed wami następuią usta gorliwe Mowcow na Filipa, ktory codziennie z pogardą poprzysiężonego wam pokoiu nowe wszczyna bezprawia, widzę Ateńczycy, iż im nie schodzi na pochwałach, i głosy ich zdaniem waszym samą tchną słuszności, samym rozsądkiem, w istocie iednak nic ani pożytecznego, ani godnego uszu, ktorych im użyczacie nie przynoszą. Przyszły do tego stanu rzeczy nasze, że im kto oczywi-

http://rcin.org.pl

ściey pokazuie niewierność Filipa, względem Aten wszczególności, i zasadzki iego na swobody wszystkich w ogulności Grekow, tym ciężey o dobrą dla was radę.

Naywiększa zaprawdę trudność na tym, iż uniesionych chciwością wyuzdaną do rościągania swey władzy nad innemi, nie słowy i żarliwemi mowami, ale rzeczą i zbroyną siłą poskromiać należy. Tym czasem przecie Mowcy wasi, z boiaźni sprawienia wam niesmaku i nabawienia się przykrości, nieśmieiąc przełożyć coby należało, podaią tylko do uwagi, co w iego postępkach niesprawiedliwego i gwałtownego.

Wy siedząc spokoynie bądź z własnego rozumu światła, bądź z mow naszych, macie o czym lepiey niż Filip miedzy sobą roztrząsać, podług

prawd

http://rcin.org.pl

prawd ſprawiedliwości. Wſzakże gdy teraz gra idzie o danie mężnie odporu natarczywościom iego, trzyma was na mieyſcu ſtraſzna nieczułość. Ztąd też, iako za tym iść ſłuſznie powinno, w czym zaſadzona waſza pilność, w tym nie zle ſię i iemu i wam nadaie: to ieſt, iż on ſwoie dobrze robiąc, wy dobrze mowiąc, wzaiemnie celuiecie.

Jeśliże w tym ſtanie, w ktorym ieſteśmy, doſyć ieſt przywodzić zupełną po ſobie ſprawiedliwość, tedy nic nie ieſt iako to łacnieyſzego. Ale ieżeli czas obmyślić naprowadzenie rzeczy na inną drogę, ażeby ſię nieznacznie złe nie zmocniło, i na koniec takeśmy ſilnego nie uczuli nagle na ſię naſtępu, że i wziąćby ſię do broni na odparcie ciężko było. Od tego zaraz czaſu odmieniaiąc porządek na-

http://rcin.org.pl

szych obrad, i mowcy i słuchacze powinniśmy rady dążące do dobra i mogące nas ocalić nad powabne i przyiemne przekładać.

Naprzod tedy biorąc pod uwagę wzrost Filipa i rosprzestrzenienie iego panowania, ieśli kto w myśli sobie stawi Ateńczycy, iakoby nie było z tąd dla was czego się obawiać, i że w całym iego sposobie, nie masz coby was powinno obchodzić: ile się mię tycze, z dumiały nad podobną myślą i przeświadczony dowodnie, że Filip naszym iest nieprzyiacielem, proszę usilnie wszystkich o wysłuchanie, na czym funduię zdanie moie: ażebyście osądzili, czym macie rozumnie się powodować, czy niedowierzaniem moim, czy ubespieczaniem owych śmiałkow polegaiących na Filipa szczerości.

http://rcin.org.pl

Po zawartym pokoiu będąc Panem Termopilow, (*a*) i rządząc się Fo-

(*a*) *Thermopylæ* albo *Pylæ* ciaśnina 60 krokow w szerz miedzy *Focydą* i *Tessalią*, dla rozmaitych iezior, procz morza *Lokryiskiego* i gory *Ety* ciężka bardzo do przeprawy, ktorą przezwał Filip *kluczem Grecyi*. Focenssowie chcąc mieć zaporę dla ustrzeżenia się łatwieyszego przeciwko nieprzebłaganym nieprzyiaciołom swoim *Tessalom* obwiedli murem *Termopile*, iedyny ten szczegulnie przesmyk z *Tessalii* do *Focydy*. Otwory czyli dziury w murze owym zostawione, żeby nie była cała droga zamknięta, nazywały się z Grecka *Pylæ*, to iest Bramy, a dla wod ciepłych około wąwozu z gory poblisskiey przydano *Thermo*, ciepłe, i tak ze dwoch slow owych złożono *Termopile*, ktore to, że Filipowi przystęp dawały do Grecyi, poty nieprzestał, poki ich nie opanował. I owszem, że dla tego posiłkuiąc *Tebanow*, *Foceńską* prowadził woynę, mowił *Demostenes* w mowie wyższey, ażeby ie dostał, będące w dzierżawie *Focenssow*, i od nich strzeżone. Co tak dalece bo-

http://rcin.org.pl

cydą według żądania, przy czyiey ſtronie opowiedział ſię i zażył ſwoiey mocy? Przy ſtronie bez wątpienia nie Atenow, ale Tebow. (*b*) Dla czego?

---

lało Ateńczykow, ktorzy dobrze, iak wiele na tym zależało poznawali, że Mowca do pobudzenia poſpolſtwa na ſprawuiących wſpolnie poſelſtwo zdradliwie, tego naybardziey mieyſca używa. Ponieważ tak wielkiey ſzkody ſpędza winę na nich i popiera, że Rzeczpoſpolita gdyby chytremi obietnicami nie była złudzona, dałaby pomoc *Focenſom*, i niedopuściłaby zabrać *Termopilow* Filipowi, ani *Focydy* mieczem i ogniem zniſzczyć.

(*b*) Filip, bądź przez politykę, bądź przez ſkłonność wrodzoną albo wdzięczność (gdyż dziewięć lat zoſtawał w *Tebach*, iako zakładnik dany od Alexandra brata ſwego ſtarſzego) pokazował nad zwyczay ſerce ku *Tebańczykom*. Uiął ſię za tę Rzeczpoſpolitą przeciwko *Focenſom*, i onych wydał iey na ofiarę. To nieſzczęście z upadku pochodzące *Focenſow*, dotknęło mocno *Ateńczykow*, iako ſprzymierzonych, należących naybardziey do ich ocalenia.

http://rcin.org.pl

Ponieważ kieruiąc rzeczy wszystkie nie do utrzymania pokoiu, nie do praw słuszności, ale tylko do swoiego wywyższenia, znał bardzo dobrze, że ani przez obietnice, ani przez okazy dobroczynności, nie pozyskałby sobie Rzeczypospolitey, iaka iest wasza, rządzącey się zawsze pociągiem sławy, ktoraby dla osobnych swych pożytkow miała mu na ofiarę wydać kogo z Grekow; lecz gdyby się kiedy targnoł na ich swobody, wnet żarliwość przy sprawiedliwosci, boiaźń ohydy i czułość, ktorą za powinną sobie być sądzicie około całości powszechney, dałyby wam broń w ręce, iakobyście sami w osobach waszych byli napastowani.

Co do Tebańczykow, wiedział Filip, iako to sam skutek pokazał, że ci dla swoiego zysku, gotowi mu po-

http://rcin.org.pl

zwolić na wszystko, czegobykolwiek chciał po nich, i nie tylko nie być przeszkodą, ale gdyby rozkaz iego zaszedł, dopomoc mu własnemi siłami. I teraz ieszcze Messenieńczykow i Argiwow obsypuie (c) łaskami, ponieważ o nich toż samo ma zdanie.

(c) Filip powtore uspokoił był rzeczy w Tessalii Roku 1. *Olympiady* 109. Bardzo to pogranicznym narodom się podobało, i przeto się ściśley z nim z towarzyszyły, oraz się ochotniey sobą kierować dały. Więc niewidząc czegoby się miał obawiać od owych narodow, a gościniec się bespieczny otworzył do Peloponezu, woysko tam wprowadził mniemaiąc, że się mu co okroi z niesnasek roziątrzonych miedzy sobą Peloponeńczykow. Niżeli zaś w on kray nogę wstawił, na *Etolią* uderzył, *Naupakt* zagarnoł, o *Leukadę* w *Achernanii*, o *Ambracyą* w *Epirze* miasta *Koryntyanow* się kusił. Ateńczycy poruszeni nowością rzeczy i zuchwalstwem Krola, boiąc się też, skoroby mieysca owe pod

http://rcin.org.pl

Nie może być nic większą Ateńczycy dla was pochwałą. Daie się przez

---

się podgarnoł, iż na potym zapędow iego zastanowić żadną miarą nie będzie można, natychmiast Demosteneſa i innych Posłow do *Peloponezu* wyprawili, dla pobudzenia iednych narodow, przeciwko niemu do oręża, dla odstręczenia drugich od iego towarzystwa. Byłoć to hamulcem w strzymuiącym bieg zwycięstwa *Macedończyka*, albowiem w tedy Filip nie targnoł się na *Peloponez*, od *Leukady* i *Amkracyi* się powściągnoł. Atoli *Argiwowie*, *Messenieńczycy* nie dali się odwieść od przyiaźni Filipa, chociaż *Demosłenes* miał u nich arcy-dosadną mowę, ktorą tu niżey przywodzi. Albowiem gdy ow narod zastarzałą swoię niechęć ku *Lacedemonom* chowaiąc, chciał sprowadzić na nich klęskę, w zmogłszy się siłami i powagą *Macedonow* zażyć myślił pogody. Gdyż obiecał był Filip dodać im pomocy, a tym czasem pieniędzmi, obietnicami, i może iaką garścią żołnierzy zagrzewał. Te to są, mniemam łaski na nich sypanie, ktore teraz od Demosteneſa nie bez okrzyku zwyczaiem Mowcow, wspomnione.

http://rcin.org.pl

to widzieć, że sami tylko iedni poczytani iesteście za nieużytych niczym do odstąpienia całości praw powszechnych Greckiego imienia, i frymarczenia za zysk iaki, za iakążkolwiek bądź łaskę, sławy tey, że obrońcami ich iesteście.

Zaprawdę rzucaiąc Filip oko nie tylko na to co teraz, ale i co się przedtym działo, powziął takowe o was rozumienie, a zaś całe przeciwne o Argiwach i Tebańczykach. Czytał albowiem niewątpię, i słyszał, że Alexander ieden (*d*) z pradziadow iego, gdy był wyprawiony kiedyś do naszych przodkow z ofiarowaniem

(*d*) Przed Alexandrem wielkim synem Filipa było dwoch innych Alexandrow, z ktorych ieden był dziesiąty, a drugi ośmnasty Krol Macedoński.

http://rcin.org.pl

państwa nad całą Grecyą, byle tylko byli posłusznemi (e) Krolowi: nie iuż od słuchania o tym odwracali uszy, lecz woleli opuścić raczey miasto swoie, odważaiąc się ochotnie naycięższe wytrzymać stosy. I tak wielkiemi dziełami (f) świat zadziwili, iż ie głosić wszystkim rzecz iest miła, ale godnie wypowiedzieć trudna. Dla tego względu i ia rownie powinienem milczeniem pokryć. W rzeczy bowiem

---

(e) Obacz wyżey na karcie 56 w przypiskach pod (w).

(f) Namienia tu Demostenes o bitwie okrętowey wydaney Roku 1. *Olympiady* 75 i o innych potyczkach rownie pamięci godnych, iedney na lądzie u *Platei*, drugiey na morzu niedaleko *Mykali* stoczonych roku następuiącego, obu iednegoż dnia, to iest, dwudziestego piątego Września. Kto chce wszystkie iey okoliczności widzieć, może obaczyć w *Herodocie* Księdze 7 i 8.

http://rcin.org.pl

ſamey, drugie czyny tak ſą wielkie, że żadnemi ſłowy obięte być nie mogą. Przeciwnym ſpoſobem wie Filip, iako czaſu teyże ſamey potrzeby i Tebańczycy pod znakami (g) Barbarzyńca zoſtawali, i Argiwowie naymnieyſzego nie czynili wſtrętu.

A tak miarkuie, iż iedni i drudzy, byleby z oſobna znaydowali ſwoię korzyść, naymniey dbać nie będą o ſpolne pożytki Grekow. Ze przybrawſzy was ſobie za przyiacioł, muſiałby to tylko czynić co ſprawiedliwego, innych zaś do ſiebie przyłączywſzy, miałby naiemnikow gotowych do pomagania wſzyſtkim ſwoim zamyſłom.

(g) *Tebańczycy* przyſtali do *Xerxeſa* Krola *Perſkiego* w owey przeciwko Grekom ſtraſzney wyprawie, toż ſamo uczynili i *Argiwowie* w teyże woynie z *Barbarzyńcem*.

http://rcin.org.pl

Z tego tedy pochopu, pierwſze im mieyſce niżeli wam, dał i daie teraz u ſiebie. Przekładanie takowe nie idzie z tąd bynaymniey, iakobyście iego mniemaniem mieli im uſtępować w ſiłach na wodzie, przeciwna bowiem rzecz mu wiadoma: ani iakoby przeſtaiąc na rozſzerzeniu ſię w państwa śrzodziemne, gardził panowaniem na morzu, i handlem portowym: pogotowiu, ani iakoby obietnice (*h*) i oświadczenia, ktorych nas

(*h*) Mowi tu o obietnicach tych, ktore od Filipa przyſzły w owym *fałſzywym Poſelſtwie*, o ktorym wzmiankowaliśmy. Ale to dziwna iak wielą ſpoſobami ſzarpie ie Mowca, i ku ſwoiey rzeczy nakręca. Raz mowi, iż fałſzywie odnieſione, i Poſłow zapozywa; drugi raz, że w rzeczy ſamey ſą od Filipa uczynione, lecz nigdy nie ziſzczone, i zadaie mu na tym mieyſcu, iż ſię chytrością i zdra-

http://rcin.org.pl

mamił pozorem, chcąc mieć pokoy, z pamięci mu wypadły.

Ale zechce kto mowić, że pamiętnym był tych obietnic, i ieżeli się uiół za Tebańczykow, nie uczynił tego zapewne, ani przez nieporządne o sławę zabieganie, ani przez żadną z tych pobudek, ktore mu przypisuię, iedynie uczynił przychylony sprawiedliwością do ich strony.

Ze wszystkich, ktore tylko być mogą pokrywek, tey ci to właśnie niemoże zażyć. Pytam, ten co rozkazuie Lacedemonom odstąpić (*i*) Mes-

---

dą zmazał. Oboie o tym mniemania zastarzałe były w Atenach. Przeto Mowca obu ich zażywa, iak mu potrzeba.

(*i*) *Messeński* kray w *Peloponezie* nazywaiący się, teraz *Belvedere* i miasto *Messenia*, pospolicie u Grekow temi czasy zwane *Messeniga* w iakiey były nieprzyiaźni z *Lacedemo-*

http://rcin.org.pl

seny możeli w nas w mowić, że się w ten czas powodował sprawiedliwością, (k) kiedy Orchomen i Koroneę oddał w ręce Tebańczykom?

---

nami, i wielekroć z niemi ponawiały woynę, tudzież kiedy pod ich panowanie zgoła się dostały, opisywać nie iest rzecz mieysca tego. Starał się *Filip* tego czasu, ażeby *Lacedemonowie* przywrocili wolność *Messeńczykom* wydartą, i zaprawdę nędznym i uciemiężonym narodom zdiąć z karku iarzmo, rzecz słuszna mogłaby się była zdawać. Czemuż tedy Demostenes za takowy uczynek zadaie Filipowi niesprawiedliwość? *Bo panowanie nad kraiami nie z zakurzonych ksiąg dokumentami, ktore wiekami iuż zaszły niepamiętnemi, lecz długoletnią dzierżawą przywłaszczać potrzeba, ażeby nie zostały w niepewności.*

(k) O nic się bardziey nie starali *Tebańczycy*, iako obrocić w Prowincyą swoię *Beotow*, i mieć ich sobie podległych. Nic znowu *Beotowie* bardziey na baczeniu nie mieli, iako zachować swoie swobody. Z tąd nie-

http://rcin.org.pl

Wszakci gwałtem do tego prze-Bog żywy, gwałtem był przyciśniony; bo nad spodziewanie widząc siebie być obskoczonym od iazdy Tessalskiey i piechoty Tebańskiey, musiał rad nie rad na to pozwolić, czego po nim chciano. Owoż w istocie, co zostaie ogulnie powiedzieć na iego stronę. I dla udania tego za rzecz godną wiary, niektorzy rozgłaszaią, że Tebańczycy w podeyrzenie w padli u Filipa, i nadto iako niebawiąc ma zmacniać Elateę. (*l*) Tak iest nic pewnieysze-

---

mało rosterkow i woien wynikneło. Ponieważ więc Filip *Orchomen* i *Koroneę* dwa *Beockie* miasta oddał był *Tebanom*, ieżeli to Demostenes poczyta za rzecz niesprawiedliwą bynaymniey z prawdą się nie mija.

(*l*) *Elatea* miasto dość sławne, leżące na końcu *Focydy* pod gorami *Eteyskiemi*. Zagradzało przystęp z *Tessalii* do *Focydy* samey i *Beocyi*. Skoro tedy Filip *Focydę* pod moc

http://rcin.org.pl

go; gotuie się do tego i ieszcze się gotować będzie długo, ieśli się nie mylę. Inszy iednak zamysł iego, którego wykonania nie puszcza w odwłokę, gdyż w tym czasie żywo koło niego się zawiia, a to ten, złączyć swe siły z Argiwami i Messeneńczykami, dla w padnienia wraz z niemi na Lacedemonow. Już półki z obcych złożone wyprawia, płacy dostarcza, i samego iego z woyskiem potężnym czekaią. Jakież więc podobieństwo, ażeby z iedney strony burzył Lacedemonią nieprzyiazną Tebom, z drugiey zaś zamyślał o przywroceniu do

---

swoię zagrabił, pogłoska była, że chce *Elateę* szańcami opasać i osadą swoią opatrzyć, ażeby i tę także nie tylko w *Termopilach* przeprawę, którą w net miał po opanowaniu *Fokydy*, otworzył sobie do Grecyi.

http://rcin.org.pl

przeszłego stanu (*m*) Focydy, którą

(*m*) O tey odmianie Filipa ku *Focenſom*, ktorych przedtym do oſtatniego ucisku przyprowadził był, od Demoſtenesa ieduego na tym tu mieyscu dowiadujemy się. Sądzę, że Filip dla pozyskania sławy z ludzkości, i dla z niewolenia umysłow Grekow, ażeby Perską woynę pod rząd iego oddali, tudzież dla uskromienia *Tebańskiego* zuchwalstwa, ktorych iuż w tedy miał podobno podeyrzanych (ponieważ w krotce potym na niego z Ateńczykami się sprzysięgli) teraz przychylność i swoie łaski *Focenſom* oświadczał. Ponieważ o tych *Focenſach* tylekroć mowiliśmy, nie zdrogi będzie odkryć początek ich klęski.

Kościoł zawołany *Delficki* był w *Focydzie*, że niektorzy owego kraiu obywatele sztukę pola *Apollinowego* zaorali byli, *Amfiktyonowie* założyli na nich winę pieniężną. Co było źrzodłem woyny, ktora całą rozerwała Grecyą, i ciągnęła się do lat dziesięciu nazwana *Woyna święta*. Dla dostarczenia na to unkosztow, *Focenczykowie* w gorach mieszka-

http://rcin.org.pl

rą kwoli Tebańczykow wniwecz obrocił.

iący, przyłączeni do Marsowego dzieła, lecz ubodzy, gdyż kray ich był bez handlu, i nie bardzo urodzayny, odważyli się odrzeć kościoł *Apollina*, w ktorym był skarb niezmierny. Sam ieden *Krezus* sławny ow bogacz, posłał do niego na pokrycie mieysca nayprzednieyszego w kościele sto dwadzieścia dachowek szczerozłotych, z ktorych każda ważyła dwa talenta. Owo zgoła mali się dać wiara *Dyodorowi Sykulskiemu*, stopiono złota i srebra dziesięć tysięcy talentow przynaymniey. Co wynosiło na iakich 60 millionow złotych naszych. *Tebańczycy* sąsiedzi *Foceńscy* i ich nieubłagani nieprzyiaciele, ze wszystkich Grekow naybardziey byli roziuszeni w tey woynie. Przyzwali sobie Filipa na pomoc, chciwszego ieszcze niż oni, na zniszczenie *Focenssow*, ponieważ przyiaciołmi byli *Atenow*, i panami *Termopilow*. Wziął na siebie chętnie Filip popisanie się z swoią pobożnością w tey okazyi. Nie poprzestał swoiey żarliwości ku

http://rcin.org.pl

Ile do mnie, nie tylko pewien tego ieſtem, że gdyby pierwiey poſtąpił Filip przyniewolony, albo miał teraz Tebańczykow za podeyrzanych, nie naſtępowałby z tym zapałem na ich nieprzyiacioł: lecz z teraznieyſzego poſtępku wnoſzę, że wſzyſtko co w przod uczynił, nieinaczey, tylko napiętym umyſłem. Ktoby zaś chciał ſądzić podług rozumu zdrowego, obaczy, że celem ieſt u niego wywrocić Ateny, i nad to, tego dokazać, ieſt konieczną iakowąś dla niego potrzebą. Rozbierzcie w ſamey rzeczy u-

---

Apollinowi poty, poki nie zburzył do ſzczętu wſzyſtkich miaſt *Focydy*, nie zoſtawuiąc tylko wſie, i to do małey liczby chałup przyprowadzone, a co gorſza, oſądził owych charłakow na roczny haracz, ktory płacić mieli do lat tylu, ażby uczyniło dziesięć tyſięcy talentow, zabranych kościołowi *Delfickiemu*.

http://rcin.org.pl

wagą. Zgorzał chęcią panowania. Nie widzi procz was, od kogoby gwałtowna ta iego zgaga ſnadniey mogła być przygaſzona. Macie zdawnego czaſu przyczyny ſarkania na niego. Wie o tym i nie może ſię nie poczuwać. Trzyma bowiem zabrane wam miaſta, Amfipolią i Potydeę, ktore zaſłoną ſą granic iego, i bez nich nie tuſzyłby ſobie beſpieczeńſtwa. A tak oboie ſtawa mu przed oczyma, i że godzi na waſzę zgubę, i że ten iego zamach wam nie tayny. Maiąc was przeto za ludzi w rozum obfituiących, czuie nader ſprawiedliwą niechęć do ſiebie waſzę, i gas na ſię pewny za pierwſzą zręcznością, ſkorobyście od niego uprzedzeni nie byli. Pełen tych myśli gniew w nim podżegaiących, nie śpi, upatruie pory ſpoſobney napadnienia na was z nienacka.

http://rcin.org.pl

Chwyta ſobie niektorych po miedzy Tebańczykami, przeciąga także na ſwą ſtronę przyiacioł ich Peloponeńczykow, umyſły wſzyſtkie rowne, ktore poczyta i za tak przekupne, że nie czuią ſtanu ſwego ninieyſzego, i za tak grube, że ſię niedorozumiewaią co za tym naſtąpi.

Byle iednak cokolwiek biegłemu w dzieiach przeſzłych, nie zbywa na przykładach, ktore przyſzłym rzeczom zdeymuią zaſłonę, przywiodłem ie maiąc do tego powod *(n)* Meſſenieńczykom i Argiwom, ściąga ſię mniemam do pożytku waſzego, teraz one wam ponowić.

(*n*) O tym poſelſtwie odprawionym od Demoſteneſa, i przyczynie wyprawy, tudzież co w nim Mowca wſkorał, rzekło ſię wyżey na karcie 246. pod (*c*).

http://rcin.org.pl

Mowiłem bowiem Meſſenieńczykom. Co rozumiecie z iakowąby przykrością z nieśli Olyntyanie mowiącego przed ſobą kogokolwiek przeciwko Filipowi w ten czas, kiedy im puſzczał Antemunt (o) miaſto, o które aż dotąd Krolowie Macedońſcy zawiſtni byli? W ten czas, kiedy gwoli ich wypowiedziawſzy nam przyiaźń, oddawał im Potydeę z całym podległym iey kraiem, po wyrzuconych z tamtąd naſzych oſadach? Czy obawialiby ſię byli przemiany, alboby wierzyli, gdyby ią kto przepowiadał? Inaczey zaiſte ſądzicie. Atoli nie inaczey rzecz padła, krotko bowiem zażywſzy cudzego, wyzuci potym ze

(o) *Anthemunt* miaſto *Macedonii*, ktorego uſtąpił był Filip *Olyntyanom* w ten czas, kiedy ich ſobie rożnemi przyſługami i ſzczodrobliwością ſtarał ſię pozyſkać.

http://rcin.org.pl

swego własnego na czas długi: nie tylko byli w iarzmo zaprzężeni, i plugawie od Filipa wygnani, ale i sami iedni przez drugich zdradzeni i zaprzedani. Tak zawsze z Tyranami towarzyszenie się ściśle osobliwie Rzeczompospolitym niebespieczne!

Tessalczykow coż potkało? Kiedy im Niceą i Magnezyą Filip ofiarował, w tąż Tyranow ich rugował, czy rozumiecie sławili w myśli sobie, że czasu swego, iako w rzeczy samey widziemy, wsadzi im na kark (p) Te-

(p) Tegoż samego roku, ktorego mowa ta miana, wszedł Filip do *Tessalii*, ktorą że bezustannie rozrożnione strony rozrywały, znowu *Tyrannia* w każdym mieście wzmogła się była, i ta strona przewodziła, ktora mocnieysza. Filip powyrzucał z miast *Tyranow*, żeby się zaś toż samo złe znowu niewróciło, postanowił *Tetrarchow*, o ktorych

http://rcin.org.pl

trarchow? Kiedy do swych praw (q) Amfiktyonow przywracał, czy wierzyli temu, że zabierze im kiedyś

---

teraz Demostenes powiada, i nowy kształt Rzeczypospolitey wprowadził. Wizakże ieśli damy wiarę Mowcy naszemu, lekarstwo samo przyczyniło choroby. *Tetrarcha* Wielkorządca nad iedną czwartą częścią całey iakiey Prowincyi, lub kraiu.

(q) *Deputaci* iako się indziey rzekło, nazwani *Amfiktyonami* od rożnych narodow Grecyi wysyłani na seym walny, ktory się dwakroć do roku odprawował: w iesieni, w kościele *Cerery*, tuż zaraz przy *Termopilach:* na wiosnę w kościele *Delfickim*. Takowy ziazd nazwalibyśmy teraz, *Stany zgromadzone* Grecyi. Radzili z zupełną mocą o wszystkich rzeczach ściągaiących się do Religii i Rządow.

Ale oba kościoły, do ktorych się zgromadzano, ponieważ były, że tak rzekę, pod władzą *Focensow:* Ci pod czas *woyny świętey*, o ktorey się iuż powiedziało, niedopuścili *Tessalczykom* wstępu do nich, iako związ-

http://rcin.org.pl

wszystkie dochody? Otoli iednak tak się stało, i dotąd ieszcze w oczach to iest wszystkiey Grecyi.

Wy tedy, rzekłem daley, Messenieńczycy, ktorzy widzicie, iakim iest Filip gdy daie i obiecuie, mieycie się na baczności, ieżeli niezbywa na rozumie, abyście niedoznali co zacz iest, gdy oszukuie i zdradza. Dla ubespieczenia miast od naiazdow wynalezione wały, mury, okopy, i rozmai-

---

zanym przeciwko nim z *Tebańczykami*. Skoro Filip podbił *Focydę*, przywrocił zaraz *Tessalow* do praw *Amfiktyońskich*; i o tym mowi tu Demostenes. Wszakże nie zapomniał oraz o sobie Filip, postarał się także o prawo dla siebie zasiadania w owym kole, y tym kształtem został iego panem: Aż dotąd nie miała mieysca *Macedonia* w Grecyi: było to kroleſtwo, obyczaiami, ięzykiem cale rożne: i Demostenes bez ogrodki *Filipa* okrywa nazwiskiem *Barbarzyńca*.

http://rcin.org.pl

te twierdze, ktore potrzebuią prac niemałych, i kosztow niezmiernych. Ludziom rozumnym, przyrodzenie samo dało oręż do bronienia siebie, ktory na wielkiey wszystkim iest pomocy: ale naybardziey wolnym miastom dla zasłony od Tyranow. Jakiż to oręż? Niedowierzanie: Noście tę broń zawsze z sobą, opatrzcie się w nią dobrze, i ieżeli sey nigdy nieporzucicie, nigdy się w niebespieństwo nie wdacie.

Coż na celu więc maią żądania wasze, ieżeli nie wolność? A za nie widzicie, że same nawet nazwiska nosi Filip, iey się sprzeciwiaiące? Krol bowiem każdy i Tyran wypowiada przyiaźń wolnościom drugich i prawom. Patrzcież, ażebyście się od woyny oswobadzaiąc, w czyią nie dostali niewolą.

http://rcin.org.pl

Po takowey mowie, poczytaney od nich za słuszną i zgadzaiącą się z rozumem, oświadczyli swoie upodobanie Messenieńczycy, słuchali potym innych wysłanych (r) w poselstwie toż samo ponawiaiących w obecności moiey, i procz tego ieszcze podobno po moim odieździe. Wszakże iednak niepoprzestali ani spuszczania się na przyiaźń Filipa, ani dawania wiary obietnicom iego.

Niechże Messenieńczycy, niech obywatele Peloponezu czynią temu przeciwnie co pochwalaią, nieprzynosi to zadziwienia żadnego. Lecz wy sami, ktorzy i z własnego światła

(r) Ateny, wyżey się rzekło, widząc, iż po woynie świętey Filip zamyślał posieść *Peloponez* wyprawiły Demostenesa z innemi Posłami, do *Argow* i *Messenii* dla ostrzeżenia, żeby się mieli na baczeniu.

http://rcin.org.pl

rozumu i z przestrog waszych mowcow widzicie, co za sieci na was, co za ostępy w koło: daiecie się samochcąc iako widzę, dla rąk opuszczenia, oślep w tęż samę prowadzić przepaść. Tak to nieczułość na wszystko, tak nienawysza słodycz miętkiego życia, mocniey niż dalszy i oczekiwany pożytek, ludzkie nęci umysły.

Przeto uważycie, ieżeli powoduiecie się rozumem, iakie przyzwoita rzecz będzie środki obrać. Co się tycze odpowiedzi czekaney od was. i na ktorą się macie teraz zgodzić. Na wam moie (s) uwagi.

(s) Nigdzie nie znayduię, ażeby na tym mieyscu było ostrzeżenie, iakoby miały być czytane, podane na piśmie uwagi, żaden z Tłumaczow nieupatrował tey potrzeby. Jeden szczegulnie *Oliwet* iest tego zdania, i słusznie.

http://rcin.org.pl

Czytanie uwag Demoſteneſowych, po ktorych kończy mowę.

Powinnibyście Ateńczycy kazać tu ſtanąć przed ſąd owym, (*t*) co przy-

---

Nayprzod bowiem mowi Demoſtenes w wyrazach arcy-iaſnych Greckich: *Co do odpowiedzi, ktorą teraz macie dać, wnet mowić będę wam o tym.* Nie rzekł zaś naymnieyſzego ſłowa w dalſzey mowie, możnaż rozſądnie trzymać, ażeby miał razem zapomnieć, co ieſt iſtotnego.

A do tego, gdyby kto tak kładł u ſiebie, że ta mowa nie ieſt tu przecięta czytaniem podanych uwag, tedy byłaby na tym mieyſcu ſtraſzna przerwa.

Na oſtatku bez podanych uwag oświecaiących, tudzież zawieraiących w ſobie ſzczegulnieyſze ſpoſoby wykonania, byłaby ſłuſzna przyczyna ſądzić, że ta mowa ieſt *prożne iakieś gromienie ſłowy*, przynaymniey *na pozor*. Atoli nic nie maſz, coby było prożnego. Jeſt to mowa bardzo ciągła, można ią beſpiecznie wziąć na probę według *Dyalektyki*.

(*t*) Skubie *Eſchineſa* i innych Poſłow, ktorzy wſpaniałe owe obietnice wyżey wſpomnione przynieśli.

http://rcin.org.pl

nieſionemi z ſobą obietnicami wciągneli was do ſkoiarzenia pokoiu. Bo to pewna, że gdybyśmy byli poſtępki Filipa przeyrzeli, anibym ia poſelſtwa do niego nieprzyioł na ſiebie, anibyście wy broń złożyć zezwolili. Ale od tego czaſu iako wyiednał pokoy, bardzo daleko miiaią ſię ſkutki z obietnicami iego.

Mieliby być procz tego i inni od was zapozwani. Ktorzy ieſzcze? Owi co przymawiali iakobym był (u) wo-

---

(u) Daie znać Demoſtenes w ſwoiey mowie *de falſa legatione*, że ta przymowka potkała go od *Filokrateſa* człeka zaprzedanego Filipowi. Razu iednego gdy Demoſtenes poruſzył mocno poſpolſtwo, ażeby niezawierać pokoiu z Filipem, ow *Filokrates* wſzedłſzy na katedrę, zaczoł mowić żwawie w te ſłowa: *Nic dziwnego Ateńczycy, że Demoſtenes i ia rożniemy ſię w myślach, gdyż on wodę a ia piię wino.* Takowe zatrzęcie mowy, pobudzi-

http://rcin.org.pl

dopoiem, a z tąd przykrym i niedogodnym, w ten czas, gdy po zawartym pokoiu, za powrotem z poselstwa mego powtornego dla odebrania przysięgi odprawionego, głosiłem iawnie przed wszystkiemi, że oszukani iesteście, i ktore za tym wynikną skutki, pokażą to wam na oczy; tudzież, iż nienależało było odstępować, ani Termopilow, ani Focydy. Przeciwnie owi z wrzaskiem utrzymywali, że iak prętko obaczy Filip w ręku swoich Termopile, uczyni ślepo wszystko, czegobyściekolwiek pragneli po nim; iż z mocni Tespią i Platee, uskromi dumę Tebańczykow, przekopa (w) Cher-

---

ło do wielkiego śmiechu pospolstwo Ateńskie, ktore lubo dowcipnieysze od innego, postaremu było pospolstwo.

(w) *Chersonez* Tracyi Połwysep oblany wodami morskiemi, z lądem się nie trzyma, tyl-

http://rcin.org.pl

ſonez własnym kosztem, odda wam Eubeę i Orop w zamianę za Amfipolią. Gdyż wszystko to mowiono z tego tu mieysca; i wiem bardzo dobrze nie zapomnieliście o tym; lubo z inney miary prętcy iesteście do zapomnienia krzywd sobie wyrządzanych.

Na ohydę tym większą, dla płonnych obietnic, traktatem swoim związaliście potomnych nawet następcow. Tak srodze daliście się zdradą ułowić!

Ale na coż się przyda wznawiać takowe uwagi? Dla czegoż radbym mieć przypozwanych zdradliwych waszych

---

ko iednym ięzykiem ziemi około piąciu tysięcy krokow w szerz. Więc dla zasłonienia go od naiazdow, ktoś urościł sobie przekopać tę ziemi sztukę wąską. Filip, ktory widział iako Ateny miały w gorliwym staraniu interesa *Chersonezu*, udał, iż wrzekomo chciał zamysł ten do skutku przywieść.

http://rcin.org.pl

radźcow? Wyznam, niech tak Bogowie będą mi świadkami, szczerą prawdę bez obłudy. Żądaiąc tego od was nie zmierzam myślą, ażebyście mi teraz dali przy nich pochwały, w zamiar obelg, któremi byłem od nich zarzucony. Mogliby tey zniewagi zażyć za nowy sposob zyskania sobie zapłaty od Filipa. Nie żebym uniknoł szerzenia się więcey daremnie z niepożytecznemi mowami. Ale pobudką dla mnie są zapędy Filipa, wystawiaiące mi przed oczy przyszły czas okropnieyszy na potym dla was, niż teraźnieyszy. Widzę bowiem, na co się rzeczy zanoszą. Oby me domysły były omylne, lękam się iednak, ażeby nieuchronne nieszczęście nie było iuż w progu.

Kiedy

http://rcin.org.pl

Kiedy więc przydzie, i o swey niedoli będziecie uwiadomieni, nie iuż z głosow Mowcow, lecz z rzeczywistego doświadczenia. Na ten czas uniesieni gniewem rzucicie się nieuchybnie do zemsty. Uważam zaś, iż w podobnych przygodach, często się trafia w padać nie na tych, co są winni, lecz na pierwszych, ktorzy się nadarzą. Gdy tedy owi Posłowie, zaprzedawcy wasi Filipowi, nie wyznaią własnego zdradziectwa, trzeba się obawiać, aby przyzwoita kara ich wyślępkowi, swego czasu na tych się nieobaliła, ktorzy usiłowali odwrocić nieszczęsne skutki.

A tak poki ieszcze stan rzeczy pozwala nam znoszenia się razem w spolnych sprawach, upraszam

http://rcin.org.pl

wſzyſtkich ogulnie, iakążkolwiek bądź z kąd inąd moglibyście mieć wiadomość, ażebyście pilnie badali i przypominali ſobie, ktoli to ieſt, za ktorego radami Focyda i Termopile były porzucone, oraz ktory zdradą tą otworzywſzy gościniec Filipowi do Peloponezu, tudzież kraiu Ateńſkiego, przymuſza was teraz do ſzukania rady, nie iuż co do ſpraw Grekow innych, ani co do cudzych rzeczy, ale co do ſpoſobu zaſłonienia ſiebie ſamych, i zapobieżenia woynie, ażeby ſię na ſamym oyczyzny waſzey łonie nieoparła.

Od iakiegokolwiek bądź czaſu woynaby ſię ta zaiela, ktora, być to nie może, ażeby nie miała ſprawić powſzechnego miedzy nami utyſkowania, początku iey zapiſzcie dzień,

http://rcin.org.pl

ktorego pokoy był zawarty. Gdybyście albowiem dnia tego oſzukani nie byli, zoſtawałyby Ateny za pokoiem. Niedozwalały bowiem ſiły Filipowi wtargnienia morzem w kray Ateńſki; trudno też przebyć mogł Termopile, ani przeyść przez Focydę: Zatym byłby przyniewolony, albo ſpokoynie prawa ſłuſznoſci zachować, albo ſię w dać w woynę rownie dla niego niebeſpieczną, iako i tamta, ktora go przyciſnęła do proſzenia o pokoy.

To wam doſtatecznie opowiedziałem, dla upomnienia, na iakie niebeſpieczeńſtwa ieſteście narażeni. Niech Bogowie wſzyſcy raczą ſprawić, aby ſamym doświadczeniem tych niebeſpieczeńſtw oczy ſię wam dopiero nie otworzyły. Gdyż na iakąkolwiek bądź zaſłużyłby

http://rcin.org.pl

karę zdrayca, ieśli iednak do ofądzenia go winnym, czekacie aż powszechne nieszczęścia dadzą świadectwo zdrady iego, niechcę, ażeby miał być karany.

KONIEC TOMU PIERWSZEGO.

http://rcin.org.pl

Nietknięte ieszcze Dzieło wielkiego Starożytności Greckiey Mowcy Nietknięnesa ledwie z imienia Swiatu Polskiemu dotąd znaiomego, przełożone tak wybornie na ięzyk Polski, iż wątpić przychodzi ieżeli kopia co do mocy, miia się z oryginałem. Na pochwałę tak doskonałego tłumaczenia, trzebaby piora samego tłumacza. Jak niepochybnie będzie przyięte z zaletą, tak chętnie daię zdanie moie, aby było drukowane. Dan w Warszawie Dnia 20 Pazdziernika, Roku 1774.

X. Jakub Dziewanowski.
Kan: Warsz: Dyrektor Duchowny w Szkole Rycerskiey, Ordynaryiny Xiąg Censor.

Imprimatur
J. A. W. ALEXANDROWICZ Off: Vars: ac per Ducatum Masoviæ Generalis.

XVIII. Ab 326. rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

326

http://rcin.org.pl

F
XVIII.1.326

http://rcin.org.pl